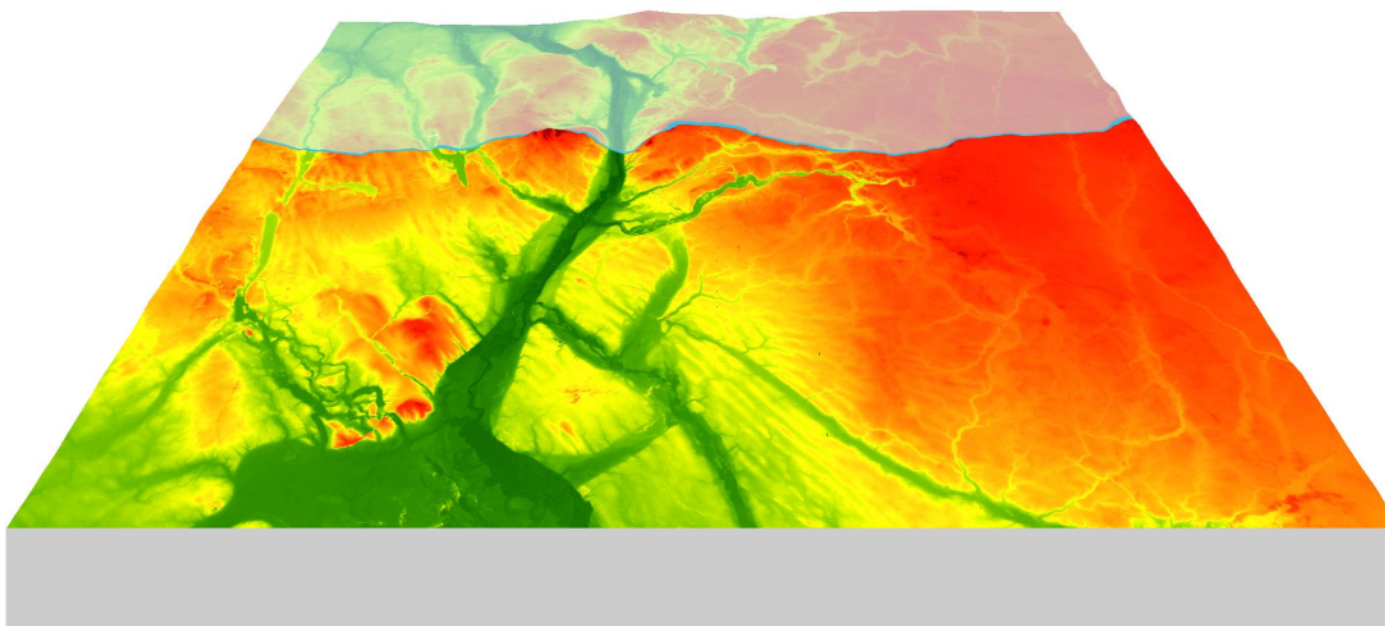

STRATEGIA ROZWOJU GEOPARKU WIELKOPOLSKA GLACJALNA do 2035 r.

**Stowarzyszenie
Geopark Wielkopolski**

Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski

Poznań, czerwiec 2026 r.

Rycina na okładce prezentuje cyfrowy model rzeźby terenu obszaru planowanego geoparku z zaznaczoną linią zasięgu fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia

[**wielkopolskaglacjalna.pl**](http://wielkopolskaglacjalna.pl)

Spis treści

1. WPROWADZENIE	5
1.1. Idea Geoparku	5
1.2. Inicjatywa i uzasadnienie powstania Geoparku w Wielkopolsce	8
1.3. Cel, funkcje i zakres Strategii	11
2. DIAGNOZA OBSZARU GEOPARKU	16
2.1. Zasięg terytorialny Geoparku	16
2.2. Środowisko przyrodnicze i geostanowiska	20
2.3. Potencjał społeczno-gospodarczy	23
2.4. Interesariusze Geoparku	33
2.5. Analiza SWOT obszaru Geoparku	35
3. WIZJA, MISJA I WARTOŚCI GEOPARKU	38
3.1. Misja i wizja Geoparku do 2035 r.	38
3.2. Wartości i zasady funkcjonowania Geoparku	40
3.3. Formuła prawno-organizacyjna Geoparku	42
4. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	44
CEL STRATEGICZNY I. – Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego	45
CEL STRATEGICZNY II. – Edukacja i budowanie świadomości przyrodniczej	49
CEL STRATEGICZNY III. – Zrównoważona turystyka i marka Geoparku	52
CEL STRATEGICZNY IV. – Wzmacnianie lokalnej gospodarki opartej na geoturystyce	56
CEL STRATEGICZNY V. – Zarządzanie i współpraca	59
5. ETAPY ROZWOJU GEOPARKU DO 2035 R.	64
5.1. Fazy realizacyjne	64
5.2. Harmonogram działań	66
6. FINANSOWANIE GEOPARKU	67
6.1. Budżet i uzasadnienie kosztów	68
6.2. Etapowanie środków	70
6.3. Źródła finansowania	72
6.4. Trwałość i efektywność finansowa projektu	77
7. MONITORING I EWALUACJA WDRAŻANIA STRATEGII	79
7.1. Monitoring Strategii	79
7.2. Ewaluacja Strategii	84
8. RYZYKA REALIZACJI STRATEGII	89
Literatura i źródła informacji	93

1. WPROWADZENIE

Geopark Wielkopolska Glacialna jest inicjatywą mającą na celu ochronę, promocję i zrównoważone wykorzystanie wyjątkowego dziedzictwa geologicznego, przyrodniczego i kulturowego związanego z działalnością ostatniego lądolodu skandynawskiego na obszarze środkowej Wielkopolski. Idea Geoparku opiera się na integrowaniu działań z zakresu ochrony geodziedzictwa, edukacji, nauki oraz rozwoju turystyki, przy jednoczesnym wspieraniu lokalnych społeczności i gospodarki. Geopark nie jest wyłącznie formą ochrony cennych stanowisk i krajobrazów, lecz także narzędziem budowania lokalnej tożsamości oraz stymulowania zrównoważonego rozwoju regionu.

Opracowanie Strategii Rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacialna jest niezbędne dla zapewnienia spójnego i długofalowego zarządzania geodziedzictwem tego obszaru. Dokument wyznacza wizję, cele i kierunki działań, porządkuje współpracę pomiędzy interesariuszami oraz wskazuje priorytety inwestycyjne i organizacyjne. Strategia stanowi również podstawę do pozyskiwania środków finansowych, monitorowania postępów realizacji założonych celów oraz przygotowania Geoparku do spełnienia krajowych i międzynarodowych standardów funkcjonowania, w tym wymagań stawianych geoparkom UNESCO. Realizacja Strategii ma przyczynić się do skutecznej ochrony polodowcowego dziedzictwa geologicznego Wielkopolski, wzrostu atrakcyjności turystycznej obszaru, rozwoju edukacji geologicznej i ekologicznej oraz poprawy jakości życia mieszkańców poprzez wykorzystanie lokalnych zasobów jako czynnika rozwoju społecznego i gospodarczego.

1.1. Idea Geoparku

Geoparki to jednolite geograficznie obszary o międzynarodowym znaczeniu, zarządzane zgodnie z koncepcją ochrony przyrody przez edukację i zrównoważony rozwój. Ich głównym celem jest dbałość o dziedzictwo przyrodnicze, w szczególności geologiczne (np. skały, rzeźba terenu) przy jednoczesnym rozwoju geoturystyki i wspieraniu lokalnej gospodarki. Służą one jako „laboratoria pod gołym niebem”, które uczą społeczeństwo o historii Ziemi, zmianach klimatu, gospodarce człowieka, angażując przy tym mieszkańców w udostępnianie i promowanie unikatowych wartości ich regionu.

Geoparki coraz wyraźniej zaznaczają swoją rolę w Polsce i na świecie, bo łączą to, co często funkcjonuje osobno: ochronę dziedzictwa geologicznego, przyrodniczego

i kulturowego oraz edukację i zrównoważony rozwój. UNESCO podkreśla, że geoparki, łącząc dziedzictwo geologiczne z kulturowym, pomagają budować świadomość współczesnych wyzwań środowiskowych i społecznych, a jednocześnie wspierają odpowiedzialny, długofalowy rozwój regionów (Aleksandrowicz, Miśkiewicz 2007).

W Polsce pojęcie „geopark” nie funkcjonuje jako odrębna forma ochrony przyrody w rozumieniu ustawy o ochronie przyrody. Nie jest więc kategorią porównywalną z parkiem narodowym, rezerwatem przyrody, parkiem krajobrazowym, czy obszarem Natura 2000. W praktyce geopark działa przede wszystkim jako model zarządzania i współpracy, który łączy wokół wspólnego celu samorządy, organizacje społeczne, środowisko naukowe, mieszkańców oraz lokalną gospodarkę, w tym branżę turystyczną. Najbardziej rozpoznawalnym standardem tego typu działalności jest tytuł Światowego Geoparku UNESCO – przyznawany na czas określony i regularnie weryfikowany. Sieć geoparków dynamicznie się rozwija i obejmuje (według stanu na 2025 r.) 241 geoparków w 51 krajach (<https://www.unesco.org/en/igpp/geoparks>). Trzy z nich znajdują się w Polsce: Łuk Mużakowa - geopark transgraniczny (rok powstania 2015), Geopark Świętokrzyski (2021) oraz Kraina Wygasłych Wulkanów (2024).

Tworzenie geoparków wpisuje się we współczesne trendy rozwoju regionalnego i lokalnego. Są to m.in.:

- Ochrona *in situ* dziedzictwa nieożywionego: rosnący nacisk na zachowanie odsłoneń geologicznych, form ukształtowania terenu, w tym także krajobrazu polodowcowego jako świadka historii planety.
- Retencja korytowa i ochrona zasobów wodnych: w obliczu stepowienia Wielkopolski, ochrona rynien polodowcowych i mokradeł staje się kluczowym elementem działań w zakresie adaptacji do zmian klimatu.
- Geoturystyka i edukacja przez doświadczenie: odchodzenie od masowej turystyki na rzecz świadomego zwiedzania, gdzie turyści szukają wiedzy o genezie, zmianach i współczesnym funkcjonowaniu krajobrazu (tzw. *storytelling* ziemi). Geoturystyka jest obecnie jedną z najprężniej rozwijających się form turystyki, łącząc popularyzację nauk o Ziemi z ochroną dziedzictwa geologicznego i zrównoważonym rozwojem.
- Turystyka zrównoważona (ekoturystyka): promowanie form aktywności o niskim śladzie węglowym, takich jak turystyka rowerowa, kajakarstwo, turystyka piesza np. wzdłuż form marginalnych lądolodu.
- Budowanie marek terytorialnych: wykorzystanie lokalnych zasobów naturalnych do wzmacniania więzi mieszkańców z regionem i tworzenia unikatowej oferty dla przyjezdnych.

Zgodnie z ww. trendami, utworzenie Geoparku Wielkopolska Glacjalna powinno przyczynić się do:

- Ochrony georóżnorodności, poprzez zapewnienie opieki instytucjonalnej i fizycznej nad unikatowymi formami polodowcowymi (np. ozami, kemami, głazami narzutowymi), które są zagrożone przez urbanizację czy intensywne rolnictwo.
- Rozwoju gospodarczego (geoturystyka): poprzez stworzenie markowego produktu turystycznego, który przyciągnie odwiedzających, generując dochody dla lokalnej gospodarki (m.in. bazy noclegowej, gastronomicznej, obsługi ruchu turystycznego itp.).
- Wzmocnienia tożsamości lokalnej: poprzez uświadomienie mieszkańcom, że rezydują na terenie o unikatowej w skali Europy historii geologicznej, co wzmacnia identyfikację regionalną, przywiązanie do miejsca zamieszkania i chęć jego ochrony.
- Adaptacji do zmian klimatu: poprzez wykorzystanie ukształtowania terenu (np. rynien jeziornych) do lepszego zarządzania zasobami wodnymi i ochrony przed suszą.

Pomimo faktu, że Polska dysponuje istotnym potencjałem geologicznym i istnieje wiele lokalnych inicjatyw budowy geoparków, proces ich tworzenia jest wciąż w fazie początkowej przy deficycie regulacji prawnych i mechanizmów promujących takie inicjatywy.

Należy zatem zwrócić uwagę na kluczowe funkcje geoparków i ich rolę w rozwoju lokalnym i regionalnym:

1. **Funkcja ochronna:** określa standardy korzystania z cennych przyrodniczo terenów, zapobiegając ich degradacji przy jednoczesnym udostępnianiu zwiedzającym.
2. **Funkcja edukacyjna (geoedukacja):** tworzy system ścieżek dydaktycznych, tablic informacyjnych i centrów interpretacji krajobrazu, które tłumaczą skomplikowane procesy glacjalne w przystępny sposób.
3. **Funkcja promocyjna:** buduje spójny system wizualny i marketingowy regionu pod jednym, silnym szyldem, tu "Wielkopolska Glacjalna".
4. **Funkcja integracyjna:** łączy działania różnych samorządów, lokalnych i regionalnych instytucji oraz organizacji pozarządowych.
5. **Funkcja badawcza:** ułatwia naukowcom prowadzenie studiów nad historią zlodowaceń, co dodatkowo podnosi rangę regionu w świecie nauki.

1.2. Inicjatywa i uzasadnienie powstania Geoparku w Wielkopolsce

Dyskusja nad powstaniem pierwszego w Wielkopolsce Geoparku trwa od kilkunastu lat. Koncepcja Geoparku publicznie została zaprezentowana w 2021 r. na konferencji naukowo-samorządowej pod nazwą „Na drodze do pierwszego geoparku w Wielkopolsce”. Jej organizatorem było Starostwo Powiatowe w Poznaniu we współpracy z Wydziałem Nauk Geograficznych i Geologicznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wówczas pojawiła się idea porozumienia na rzecz powołania Geoparku, zawartego pomiędzy samorządami gmin powiatu poznańskiego oraz miastem Poznań, przy współdziale środowiska naukowego. Uznano, że Geopark ma być formą promocji środowiska przyrodniczo-kulturowego środkowej Wielkopolski oraz działań edukacyjnych, wpisujących się w inicjatywę UNESCO, które na początku lat 90. XX wieku zainicjowało ideę tworzenia geoparków jako miejsc ochrony dziedzictwa geologicznego naszej planety. Powołanie tej jednostki dałoby szansę dołączenia do prawie 250. tego typu miejsc działających w światowej sieci. Proponowany Geopark jako pierwsza tego typu inicjatywa w Wielkopolsce, miał zwracać uwagę na swoistość środowiska przyrodniczego Niżu Polskiego, ukształtowanego aktywnością ostatniego lądolodu. Wielkopolska jest najdalej na południe wysuniętym obszarem Europy, który przykryty został kontynentalnym lądolodem w okresie ostatniego wielkiego ochłodzenia klimatycznego.

W ślad za ww. inicjatywą w 2024 r. powstało Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski, które rozpoczęło starania nad utworzeniem Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Zgodnie z zapisami statutu, nadrzędnym celem Stowarzyszenia jest działanie na rzecz powstania Geoparku obejmującego wybitne walory przyrodnicze i kulturowe środkowej Wielkopolski (§ 6 pkt 1). Cel ten jest realizowany poprzez szerokie wspieranie edukacji mieszkańców regionu i Polski, prowadzenie działalności naukowej, inicjowanie działań ochronnych obszarów i obiektów szczególnie cennych przyrodniczo i kulturowo, rozwój nowych form turystyki, sprzyjających tworzeniu rynku geoproductów regionu i rozwoju usług turystycznych, jak też promocja przyszłego geoparku w Polsce i za granicą. Zadaniem Stowarzyszenia jest upowszechnienie wiedzy: a) geograficznej, b) geologicznej, c) biologicznej, d) historycznej, e) archeologicznej, f) etnograficznej, g) socjologicznej, h) społeczno-gospodarczej w kontekście zrównoważonego rozwoju tego obszaru, między innymi poprzez kreowanie Geoparku jako szczególnego miejsca generowania wiedzy.

Stowarzyszenie od momentu założenia prowadzi działania inicjujące powstanie Geoparku, w oparciu o zebraną w ciągu dekad wiedzę naukową, podejmowanie nowych prac badawczych, organizację konferencji naukowych i warsztatów dla mieszkańców, poświęconych georóżnorodności, bioróżnorodności oraz kulturze

Geoparku. Stowarzyszenie organizuje spotkania edukacyjne, prowadzi działalność informacyjną, promocyjną oraz współpracę z innymi instytucjami, w szczególności samorządami lokalnymi i organizacjami pozarządowymi. Po dwóch latach działalności członkowie Stowarzyszenia podjęli trud przygotowania Strategii powstania i rozwoju Geoparku o nazwie Wielkopolska Glacjalna. Tym samym Stowarzyszenie zgłasza realne aspiracje rozwijania koncepcji Geoparku Wielkopolska Glacjalna – inicjatywy, która ma połączyć ochronę i udostępnianie geostanowisk z edukacją oraz nowoczesną, atrakcyjną geoturystyką regionu.

Utworzenie Geoparku Wielkopolska Glacjalna to odpowiedź na potrzebę ochrony unikatowego krajobrazu polodowcowego, który stanowi fundament tożsamości przyrodniczej i kulturowej regionu. Planowany Geopark obejmuje obszary o dużym zróżnicowaniu funkcjonalnym – tereny chronione, rolnicze, leśne, jeziorne, dolinne oraz jednostki osadnicze. Środkowa Wielkopolska posiada światowej klasy formy ukształtowania terenu – moreny, sandry, ozy, kemy i rynny jeziorne – które wymagają nie tylko ochrony przed degradacją, ale i mądrego udostępnienia. Ww. formy polodowcowe są rozproszone i znajdują się w granicach wielu gmin. W szczególności okolice Poznania oraz Gniezna (Pojezierze Poznańskie i Gnieźnieńskie) są obszarem o wysokim potencjale przyrodniczo-kulturowym. Na potencjał ten składają się m.in.: kratery meteorytowe, rzeźba polodowcowa ze wzgórzami moren czołowych czy dolin rynnowych, Poznański Przełom Warty, głazy narzutowe, wysoczyzny morenowe a także dziedzictwo kulturowe z piastowskimi ośrodkami z początków państwa polskiego na czele.

Geopark stwarza szansę na połączenie edukacji ekologicznej z rozwojem lokalnym, zamieniając "uśpiony" potencjał krajobrazu polodowcowego w markowy produkt turystyczny. Geopark ma być formą działań edukacyjnych i promocji środowiska przyrodniczo-kulturowego środkowej Wielkopolski. Idea Geoparku pozwala harmonijnie łączyć dziedzictwo przyrody nieożywionej z zasobami przyrody ożywionej oraz kulturową działalnością człowieka na przestrzeni dziejów. Sprzyja rozwojowi inicjatyw społecznych i gospodarczych prowadzonych w zgodzie z koncepcją zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza w zakresie geoturystyki. Obszar ten nie stanowi odrębnej prawnej formy ochrony przyrody.

Proponowany Geopark Wielkopolska Glacjalna jest pierwszą tego typu inicjatywą w Wielkopolsce. Zwraca uwagę na swoistość środowiska przyrodniczego Niżu Polskiego, ukształtowanego aktywnością ostatniego zlodowacenia. Działalność tego „białego olbrzyma” wyrzeźbiła główne cechy regionu Wielkopolski, kształtując jej

współczesny krajobraz. Geopark ukaże georóżnorodność regionu: naturalne formy terenu, na które składają się m.in. moreny czołowe, jeziora rynnowe, oczka wytopiskowe po martwym lodzie czy założone na tej rzeźbie systemy rzeczne. Zobrazuje także relikty epoki wielkiego chłodu w postaci zasobów surowcowych, w tym potężnych głazów nasuniętych z obszaru Skandynawii, glin zwałowych, pokładów żwirów i piasków pochodzenia lodowcowego, z których powstały najstarsze obiekty architektury sakralnej w Polsce. Poza formami naturalnymi przyszły Geopark zawiera elementy rzeźby terenu wytworzone ręką człowieka: relikty średniowiecznych grodów charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Wielkopolski, związane z początkami państwa polskiego doby wczesnopiastowskiej, pozostałości późniejszych fortyfikacji czy obiektów gospodarczych, świadectwa kultury rolnej. Geopark oznacza też nową jakość w zakresie rozwoju szeroko rozumianej geoturystyki, prowadzonej na obszarze wielu gmin, z uwzględnieniem terenów objętych ochroną przyrody i wskazaniem na nowe, wartościowe stanowiska, walory krajobrazowe i wybrane obiekty kulturowe.

Duży potencjał dla utworzenia Geoparku Wielkopolska Glacjalna mają gminy położone w pasie środkowej Wielkopolski, gdzie formy polodowcowe są dobrze zachowane i bardzo widowiskowe. Według aktualnych inicjatyw oraz uwarunkowań przyrodniczych, kluczowymi jednostkami są gminy angażujące się w projekt budowy Geoparku i edukację geologiczną. Są to:

- Gmina Łubowo: będąca centrum wielu działań promujących georóżnorodność regionu.
- Gmina Pobiedziska: posiadająca unikatowe formy terenu i bogatą sieć szlaków turystycznych.
- Gmina Czarniejewo: charakteryzująca się cennymi krajobrazami polodowcowymi włączonymi w działania Stowarzyszenia.
- Gmina Kostrzyn: kluczowa gmina wspierająca rozwój Geoparku Wielkopolskiego na Trakcie Piastów.

Wymienione gminy należą do Lokalnej Grupy Działania „Trakt Piastów” (z siedzibą w Łubowie), będąc liderami wielu inicjatyw rozwoju lokalnego na styku powiatu poznańskiego i gnieźnieńskiego. Znaczny potencjał dla utworzenia Geoparku Wielkopolska Glacjalna mają także inne gminy położone w pasie środkowej Wielkopolski, na terenie powiatu gnieźnieńskiego, poznańskiego i miasta Poznania, będące w linii zasięgu fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia. Geopark oznacza też nową jakość w zakresie rozwoju szeroko rozumianej geoturystyki, prowadzonej na obszarze wielu gmin, z uwzględnieniem terenów objętych ochroną przyrody i wskazaniem na nowe, wartościowe stanowiska, walory krajobrazowe i wybrane obiekty kulturowe.

1.3. Cel, funkcje i zakres Strategii

Prezentowana strategia to dokument programowy Stowarzyszenia Geopark Wielkopolski. Pełni ona rolę „mapy drogowej”, czyli wskazuje na zespół działań prowadzących do powstania Geoparku. Mapa drogowa w przeciwieństwie do „sztywnego” planu ma charakter elastyczny i pozwala reagować na zmiany, np. nowe możliwości finansowania, zmiany prawne, potrzeby lokalnych mieszkańców itp. Jej zadaniem jest przedstawienie „kamieni milowych”, których osiągnięcie jest kluczowe dla wdrożenia idei Geoparku w życie. Strategia to planistyczne narzędzie, które przekłada ogólną wizję ochrony i promocji dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego na konkretne, rozłożone w czasie etapy realizacji. W kontekście Geoparku Wielkopolska Glacjalna (aspirującego do sieci UNESCO), strategia pełni funkcję kompasu, który spaja aspekty naukowe, turystyczne i społeczne, integruje ochronę przyrody z interesami lokalnych społeczności i gospodarki. Jej nadrzędnym celem jest uzyskanie certyfikatu Światowej Sieci Geoparków UNESCO, co wprowadziłoby region do prestiżowego, globalnego obiegu turystycznego. Uzyskanie statusu krajowego lub wpisu do sieci *UNESCO Global Geoparks* wymaga wykazania długofalowej wizji rozwoju, określenia potencjałów Geoparku, przedstawienia organizacji i struktury zarządzania, planu finansowania, wreszcie systemu monitoringu i ewaluacji.

Prezentowany dokument strategiczny realizuje określone funkcje i wiążące się z nimi oczekiwania. Są to:

- funkcja informacyjna – informowanie o idei geoparku i zasadności jego tworzenia w środkowej części Wielkopolski,
- funkcja diagnostyczna - diagnoza walorów środowiskowych i kulturowych obszaru, stanu zagospodarowania, identyfikacja wyzwań,
- funkcja indykatoryjna - wskazanie celów strategicznych, operacyjnych i działań dotyczących powstania i funkcjonowania Geoparku,
- funkcja edukacyjna - promowanie wiedzy na temat obszaru Geoparku i jego walorów edukacyjnych i turystycznych,
- funkcja integracyjna - łączenie rozproszonych inicjatyw, różnych interesariuszy w jeden spójny kierunek rozwoju oraz promowanie oddolnego, zintegrowanego podejścia w kreowaniu Geoparku.

Opracowanie dokumentu strategicznego ma też cel praktyczny. Pozwala wpisać Geopark w strategię i politykę terytorialną: rozwoju województwa, lokalne strategię rozwoju gmin i powiatów, politykę klimatyczną i adaptacyjną, programy ochrony środowiska czy retencji wodnej. Bez dokumentu strategicznego geopark pozostanie

inicjatywą projektową, a nie elementem trwałej polityki rozwoju regionu, rozpoznawalnym na forum krajowym i międzynarodowym (jako członek Sieci Geoparków UNESCO).

Podsumowując, opracowanie Strategii rozwoju Geoparku „Wielkopolska Glacjalna” jest niezbędne, ponieważ:

- porządkuje proces tworzenia geoparku,
- przyczynia się do podniesienia wiedzy na temat unikatowego dziedzictwa polodowcowego i jego późniejszych przekształceń,
- umożliwia starania o pozyskiwanie środków zewnętrznych,
- wzmacnia współpracę jednostek samorządowych oraz innych interesariuszy zainteresowanych tworzeniem Geoparku,
- buduje trwały impuls rozwojowy dla regionu.

Strategia jest warunkiem przejścia od idei Geoparku do stabilnej, profesjonalnie zarządzanej struktury rozwoju terytorialnego. Stanowi podstawowy dokument potwierdzający dojrzałość instytucjonalną inicjatywy Stowarzyszenia Geopark Wielkopolska.

Strategia rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna do 2035 r. powstała z uwzględnieniem standardów metodycznych i merytorycznych, właściwych do wypracowywania strategii rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. Przy jej tworzeniu wykorzystano społeczno-eksperską metodę planowania. Polega ona na wykorzystaniu wiedzy merytorycznej, umiejętności zespołu ekspertów i konsultantów w połączeniu z szerokim rozpoznaniem problemów, w tym oczekiwań mieszkańców. Do mieszkańców czterech gmin: Łubowo, Czarniejewo, Kostrzyn i Pobiedziska, w szczególności młodzieży szkolnej, organizacji pozarządowych, klubów seniora, kół gospodyń wiejskich, rad sołeckich skierowana była w 2025 r. oferta Stowarzyszenia Geopark Wielkopolski w zakresie realizacji działań edukacyjnych i organizacyjnych służących popularyzacji unikatowych walorów krajobrazu polodowcowego oraz kulturowego. Spotkania odbywały się w dwóch równoległych cyklach: „Poznajemy naszą Małą Ojczyznę” oraz „Na drodze do wiedzy i nowoczesności”.

Strategie geoparków w Polsce mają nietypowy charakter ze względu na ich brak umocowania prawnego, dobrowolny i nieformalny status, a przede wszystkim wielość podmiotów, do których adresowana jest strategia. Tworzenie oraz realizacja strategii na bazie formuły *governance* i *soft planning* (miękkiego, nieformalnego planowania) jest więc zagadnieniem stosunkowo nowym. Planowanie sieciowe, integracja terytorialna to wciąż skomplikowany proces, w którym polskie jednostki publiczne są

na etapie inicjacji względnie uczenia się. Strategia rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna powstała w formule białej księgi (ang. *white paper*). Strategia jako biała księga to profesjonalny, szczegółowy raport ekspercki, który prezentuje zasadność i sposób utworzenia Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Promuje ona obszar i edukuje potencjalnych interesariuszy zainteresowanych wdrażaniem tego projektu, przyczyniając się do ich decyzji. Działa więc także jako narzędzie marketingowe i wizerunkowe, budując koncepcję i wizerunek Geoparku oraz integrując wokół niego zainteresowane podmioty publiczne i komercyjne. Strategia określa kierunki działań w horyzoncie długookresowym (dekady), informuje społeczności lokalne, podmioty gospodarcze, instytucje publiczne i różne organizacje o celach rozwojowych Geoparku, pomagając podejmować im właściwe decyzje. Pełni również ważną funkcję sprawczą, polegającą na zintensyfikowaniu lub uruchomieniu od podstaw konkretnych działań i programów, których celem jest utworzenie, a następnie sprawne funkcjonowanie Geoparku, w tym dojście do pełnej działalności instytucjonalnej. Strategia ma więc charakter integracyjny i zawiera programy rozwoju w odniesieniu do tych dziedzin, które są szczególnie istotne dla funkcjonowania i rozwoju Geoparku w perspektywie najbliższych lat.

Strategia stanowi terytorialne i koncepcyjne rozwinięcie realizowanych już działań Stowarzyszenia Geopark Wielkopolski (akcje edukacyjne i promocyjne), zachęca do współpracy inne podmioty ze sfery publicznej i komercyjnej, w tym jednostek samorządowych, jak też różnych instytucji działających na terenie projektowanego Geoparku. Warto zauważyć, że oprócz samorządów gminnych, na polityki w Geoparku mają także wpływ samorządy powiatowe oraz wojewódzki, co rodzi konieczność rozwoju form współpracy nie tylko międzygminnej, ale także między trzema szczeblami samorządu (zarządzanie wieloszczeblowe - ang. *multi-level governance*).

Proces wdrażania strategii rozwoju Geoparku nawiązuje do modelu cyklu planowania strategicznego opracowanego przez Brysona (2004). Model ten opisuje proces planowania strategicznego dla organizacji publicznych o ograniczonym poziomie zorganizowania instytucjonalnego, takich jakim jest Stowarzyszenie w swoim obecnym kształcie.

Tworzenie strategii utworzenia Geoparku przebiegało w kilku etapach:

1. Diagnoza strategiczna (analiza strategiczna) – ocena potencjału obszaru Geoparku (zasoby wewnętrzne), oraz warunków, w jakich funkcjonuje (otoczenie zewnętrzne).
2. Modelowanie projektu Geoparku (*benchmarking*), porównanie z działającymi geoparkami (Geopark Łuk Mużakowa, Geopark Świętokrzyski, Kraina Wygasłych Wulkanów) i adaptacja sprawdzonych rozwiązań do warunków środkowej Wielkopolski.
3. Inwentaryzacja i waloryzacja: ocena stanu zachowania form polodowcowych i wybór tych o największym potencjale edukacyjnym oraz inwentaryzacja geostanowisk.
4. Konsultacje i warsztaty: spotkania z władzami i mieszkańcami poświęcone idei Geoparku i jego walorom oraz uświadamianiem ich znaczenia dla rozwoju lokalnego, warsztaty poświęcone popularyzacji unikatowych form krajobrazu polodowcowego oraz prezentacji wybranych geostanowisk.
5. Analiza SWOT/TOWS: określenie silnych i słabych stron obszaru Geoparku oraz szans i zagrożeń dla jego rozwoju.
6. Określenie celów strategicznych operacyjnych i kluczowych działań z nimi związanych.
7. Opracowanie zasad wdrażania Strategii i etapowania jej realizacji.
8. Sporządzenie szacunkowego budżetu Geoparku i możliwych źródeł jego finansowania.
9. Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji Strategii.
10. Identyfikacja ryzyk związanych z powstaniem i rozwojem Geoparku.

Strategię rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna na zlecenie Stowarzyszenia Geopark Wielkopolski, przygotował interdyscyplinarny zespół ekspercki, w skład którego weszli naukowcy i eksperci Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych oraz Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autorzy Strategii to specjaliści z zakresu nauk o Ziemi, turystyki i marketingu terytorialnego, kulturoznawstwa, planowania przestrzennego i architektury krajobrazu. Liderem merytorycznym i koordynatorem prac nad strategią było Centrum Badań Metropolitalnych UAM pod kierunkiem prof. dr. hab. Tomasza Kaczmarka.

To właśnie geografowie na całym świecie odgrywają kluczową rolę w tworzeniu oferty geoturystycznej, projektowaniu geoparków oraz wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań w geoinformacji i geoedukacji.

Strategia powstania Geoparku Wielkopolska Glacjalna została przygotowana w ramach projektu „W poszukiwaniu unikalnych elementów krajobrazu przyrodniczego i kulturowego: aktywizacja lokalnej społeczności wokół georóżnorodności na obszarze LGD Trakt Piastów” realizowanego w latach 2025-2026 przez Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Wielkopolski 2021-2027 (FEW) i współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), Priorytet 9: Rozwój lokalny kierowany przez społeczność (EFS+), działanie 9.6: Aktywizacja społeczna osób najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym, budowanie lokalnego potencjału społeczeństwa obywatelskiego. Pracami projektu kierowali: dr Przemysław Gonera i dr Lech Kaczmarek.

2. DIAGNOZA OBSZARU GEOPARKU

Diagnoza obszaru Geoparku Wielkopolska Glacjalna stanowi podstawę do określenia kierunków jego rozwoju oraz planowania działań strategicznych. Obejmuje analizę uwarunkowań przestrzennych, przyrodniczych, kulturowych, społecznych i gospodarczych, a także identyfikację kluczowych interesariuszy zaangażowanych w funkcjonowanie Geoparku. Przeprowadzona ocena pozwala wskazać najważniejsze zasoby i potencjały obszaru oraz zidentyfikować bariery i wyzwania rozwojowe, które zostały podsumowane w analizie SWOT. Dzięki temu możliwe jest wypracowanie skutecznych działań służących ochronie geodziejstwa i zrównoważonemu rozwojowi Geoparku Wielkopolska Glacjalna.

2.1. Zasięg terytorialny Geoparku

Sukces wdrażania strategii rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna w perspektywie do 2035 roku zależy od precyzyjnego zdefiniowania jego granic przestrzennych oraz identyfikacji sieci powiązań pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w jego funkcjonowanie. Geopark nie jest klasyczną formą ochrony przyrody o sztywnych, administracyjnych rygorach prawnych. Stanowi on spójny terytorialnie obszar, na którym unikatowe dziedzictwo geologiczne i geomorfologiczne staje się kolejnym fundamentem dla rozwoju gospodarczego, turystycznego oraz edukacyjnego regionu. Z tego względu wyznaczenie jego granic musi łączyć kryteria czysto naukowe (zasięg form młodoglacjalnych i struktur impaktowych) z granicami administracyjnymi gmin partnerskich, co ułatwi sprawne zarządzanie i absorpcję funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Szczegółowa delimitacja obszaru Geoparku nie jest w pełni możliwa, gdyż jest on w fazie tworzenia i ma charakter „miękkiej przestrzeni” (*soft space*) ewoluującej pod względem zasięgu. Stąd zakłada się etapowanie rozwoju przestrzennego Geoparku oraz zróżnicowaną jego strukturę przestrzenną, która składa się z obszaru rdzeniowego (założycielskiego) oraz kolejnych, przystępujących do Geoparku gmin powiatu poznańskiego i gnieźnieńskiego.

Gminy rdzeniowe (Etap I: do 2030 r.): Gmina Pobiedziska, Gmina Kostrzyn, Gmina Łubowo, Gmina Czarniejewo.

Wymienione gminy tworzą spójny mikroregion o unikatowych walorach krajobrazu młodoglacjalnego (ukształtowanego przez ostatnie zlodowacenie skandynawskie) oraz bogatym dziedzictwie historyczno-kulturowym początków państwa polskiego.

- **Gmina Pobiedziska** – centrum krajobrazowe Geoparku, obszar o niezwykle gęstej sieci rynien polodowcowych (np. Dolina Cybiny), licznych jeziorach (Jezioro Biezdruchowo, Kowalskie) oraz unikatowych formach kemowych i ozowych chronionych w ramach Parku Krajobrazowego Promno.
- **Gmina Kostrzyn** – obszar równiny morenowej z wyraźnymi formami marginalnymi łądolodu, kluczowy węzeł komunikacyjny dla ruchu turystycznego Geoparku.
- **Gmina Łubowo** – teren o urozmaiconej rzeźbie pagórkowatej (moreny czołowe) i licznych obniżeniach w postaci rynien subglacjalnych oraz zagłębień wytopiskowych (tzw. oczek polodowcowych), łączący Geopark z Pojezierzem Gnieźnieńskim.
- **Gmina Czarniejewo** – obszar łączący wielkie kompleksy leśne (lasy czarniejewskie posadowione na sandrach) z dolinami małych cieków wodnych o genezie glacjalnej oraz płaskich wysoczyzn morenowych.

Ww. gminy należą do złożonej z 11 gmin Lokalnej Grupy Działania „Trakt Piastów”, będąc liderami wielu inicjatyw rozwoju lokalnego na styku powiatu poznańskiego i gnieźnieńskiego. Tak określony obszar rdzeniowy Geoparku wyznaczają cztery gminy położone między Poznaniem i Gnieznem. Główną cechą analizowanych gmin jest ich dobra dostępność komunikacyjna. Bliskość Poznania i Gniezna oraz rozwinięta sieć drogowa i kolejowa umożliwiają szybki dojazd do głównych atrakcji, w tym niektórych geostanowisk. Głównymi osiami komunikacyjnymi Geoparku są: droga powiatowa 194 oraz droga ekspresowa S5. Gmina Pobiedziska i Łubowo to jedne z najlepiej obsługiwanych kolejowo gmin w aglomeracji poznańskiej. Przez gminy przebiega linia kolejowa nr 353 Poznań–Gniezno, będąca częścią ważnego korytarza komunikacyjnego Wielkopolski. Pociągi regionalne i metropolitalne kursują często, zapewniając dogodny dojazd do kilku stacji i przystanków. Gmina Kostrzyn (stacja Kostrzyn i przystanek Gułtowy) położona jest przy magistrali E20 Berlin–Poznań–Warszawa. Sytuacja jest wyraźnie słabsza w gminie Czarniejewo. Przez gminę przebiega linia kolejowa nr 281 a pociągi kursują na trasie łączącej Gniezno z Jarocinem i Ostrowem Wielkopolskim. Gmina nie ma bezpośredniego kolejowego połączenia z Poznaniem. Generalnie wysoką dostępność obszaru Geoparku zwiększa również sieć dróg rowerowych, których największa gęstość charakteryzuje gminy Łubowo i Czarniejewo.

Ryc. 1. Gminy rdzeniowe Geoparku Wielkopolska Glacjalna na tle regionów geograficznych środkowej Wielkopolski.

Objaśnienia: 1 – granice mezoregionów, 2 – granice gmin rdzeniowych, 3 – jeziora, 4 – rzeki i ciek wodne, 5 – skala mapy hipsometrycznej (wartości w metrach n.p.m.)

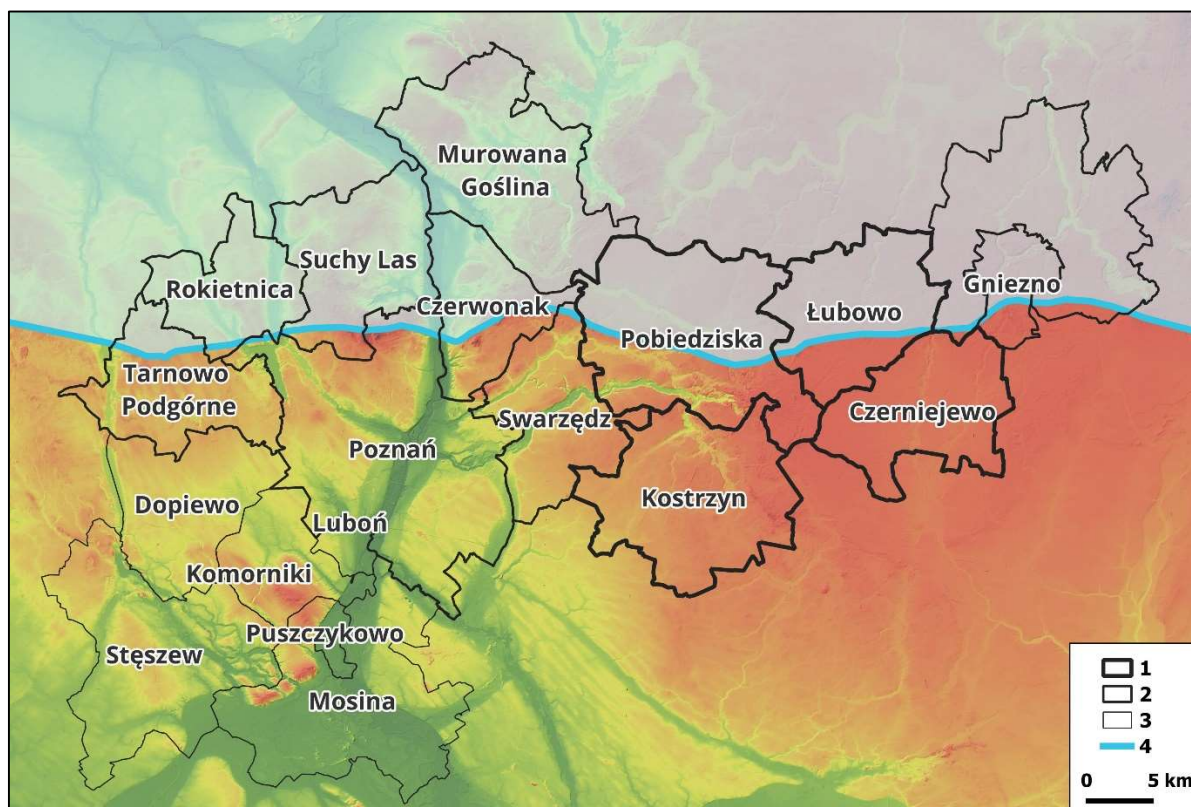
Źródło: Krajobraz naturalny i kulturowy Pojezierza Gnieźnieńskiego i Równiny Wrzesińskiej. Przewodnik po geostanowiskach w gminach Łubowo, Kostrzyn, Pobiedziska i Czarniejewo. Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski, Poznań 2026.

Kierunki rozwoju terytorialnego (Etap II: do 2035 r.)

Powiększony w drugim etapie zasięg Geoparku Wielkopolska Glacjalna zakłada włączenie kolejnych gmin powiatu poznańskiego oraz gnieźnieńskiego (ryc. 2), wykazujących ciągłość struktur polodowcowych. Są to gminy Czerwonak, Murowana Goślina (obszar Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka – unikatowe formy kemowe i sandrowe), Suchy Las (pofalowana wysoczyzna morenowa, urozmaicona doliną Warty oraz obniżeniami terenów) oraz Rokietnica i Tarnowo Podgórne (dolina rynnowa Samy i Samicy). Również północna dzielnica Poznania (Morasko) – z rezerwatem przyrody „Meteoryt Morasko” posiada ogromny potencjał geoturystyczny ze względu na unikatowe połączenie kraterów uderzeniowych z moreną czołową (Góra Morasko). Docelowo ważne jest więc włączenie osi rzeki Warty i rezerwatu Morasko w Poznaniu w ramy jednego megastrukturalnego geoparku, podobnie jak miasta i gminy Gniezno (obszar rynien i jezior polodowcowych).

Miejscami szczególnymi, które jak klamrą zamykałyby teren geoparku, byłyby na wschodzie Gniezno i Ostrów Lednicki, związane z początkami państwowości polskiej

a na zachodzie Morasko, obszar spektakularnego impaktu meteorytowego oraz gminy przylegające od zachodu do Poznania.

Ryc. 2. Zasięg projektowanego Geoparku (II etap)

Objaśnienia: 1 – gminy rdzeniowe; 2 – gminy planowane do powiększenia obszaru geoparku wzdłuż strefy marginalnej fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia; 3 – gminy Wielkopolskiego Parku Narodowego; 4. zasięg fazy poznańskiej ostatniego zlodowacenia.

Źródło: Krajobraz naturalny i kulturowy Pojezierza Gnieźnieńskiego i Równiny Wrzesińskiej. Przewodnik po geostanowiskach w gminach Łubowo, Kostrzyn, Pobiedziska i Czarniejewo. Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski, Poznań 2026.

Znaczny potencjał dla tworzenia Geoparku Wielkopolska Glacjalna mają także inne gminy położone w pasie środkowej Wielkopolski leżące w powiecie poznańskim. Są to gminy z obszaru Wielkopolskiego Parku Narodowego:

- Komorniki: fragmenty moreny czołowej i tereny bogate w głazy narzutowe
- Luboń (dolina Warty, tarasy zalewowe).
- Puszczykowo: gmina o wybitnych walorach krajobrazowych, położona w sercu polodowcowego przełomu Warty,
- Mosina: na jej terenie znajduje się m.in. spektakularny Oz Bukowsko-Mosiński oraz liczne jeziora rynnowe,
- Stęszew: obejmuje system rynien polodowcowych z licznymi jeziorami,
- Dopiewo (wysoczyzna morenowa, pagórki kemowe).

2.2. Środowisko przyrodnicze i geostanowiska

Powiaty poznański i gnieźnieński, obszar lokalizacji Geoparku, to tereny bogate w przyrodnicze i kulturowe atrakcje, które wynikają z ich położenia w strefie pojezierzy i terenów o bogatej historii Polski. Powiaty te, w tym szczególnie gminy rdzeniowe: Czarniejewo, Łubowo, Pobiedziska i Kostrzyn, mają wiele do zaoferowania pod względem geoturystycznym. Ich unikatowe walory naturalne, związane z krajobrazem powstałym pod wpływem lądolodu oraz wartości historyczne i kulturowe tworzą silną podstawę do rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna. To miejsca, gdzie turyści mogą nie tylko odpocząć, ale także poznać fascynujące procesy tworzenia się krajobrazu tej części Europy.

Geopark stanowi środkową część makroregionu Pojezierze Wielkopolskie, które z uwagi na krótszy czas zlodowacenia i silniejsze procesy denudacyjne, ma najslabiej pofałdowany teren spośród pozostałych polskich pojezierzy. Jednak w części centralnej tego regionu (obejmującej obszar Geoparku) krajobraz polodowcowy jest bardzo wyraźny i silnie zróżnicowany pod względem form glacialnych (moreny, ozy, kemy, rynny jeziorne/polodowcowe). Sieć hydrograficzna oraz warunki występowania wód podziemnych na obszarze gmin Łubowo, Kostrzyn, Pobiedziska i Czarniejewo są ściśle związane z ich położeniem na styku dwóch mezoregionów: Pojezierza Gnieźnieńskiego oraz Równiny Wrzesińskiej. Położenie w strefie przejściowej znajduje odzwierciedlenie w zróżnicowaniu sieci odwodnienia powierzchniowego oraz warunków hydrogeologicznych. Układ sieci wodnej obszaru stanowi element systemu hydrograficznego środkowej części Pojezierza Wielkopolskiego (ryc. 1) i jest uwarunkowany budową geologiczną oraz rzeźbą terenu ukształtowaną podczas ostatniego zlodowacenia, a także późniejszymi procesami peryglacjalnymi i działalnością człowieka. W części północnej, odpowiadającej Pojezierzu Gnieźnieńskiemu, dominują formy młodoglacjalne – wysoczyzna morenowa płaska i falista, równiny sandrowe, pagórki moreny czołowej oraz rynny glacialne i zagłębienia bezodpływowe. Obecność rynien subglacialnych warunkuje występowanie jezior i kierunki odpływu wód. W ich obrębie obserwuje się silne powiązania między wodami powierzchniowymi i podziemnymi, wynikające z intensywnej infiltracji i drenażu.

Wyznaczone do tej pory geostanowiska ukazują m.in. strefę pagórków moreny czołowej fazy poznańskiej (Park Natury Promno i Morena Siedlecka), rynny glacialne Małej Wełny i jeziora Lednica, oz (Leśna Grobla) i zagłębienia wytopiskowe jeziora Baba, dolinę rzeki Cybiny (tab.1).

Tab. 1. Wybrane geostanowiska na terenie gmin rdzeniowych Geoparku

Nazwa	Lokalizacja	Rodzaj
Park Natury Promno	Okolice leśniczówki Promno, obszar między Promnem a szosą Pobiedziska – Kociałkowa Górka	Strefa pagórków moreny czołowej fazy poznańskiej o regularnym rytmie z obniżeniami
Morena Siedlecka	Obszar w trójkącie między miejscowościami Gułtowy – Brzeźno - Siedlec	Ciąg wzgórz moreny czołowej o przebiegu północny zachód – południowy wschód
Rynny glacialne Małej Wełny i Jeziora Lednica	Wysoczyzna morenowa na północ od drogi powiatowej 194 między Lednogórą a Łubowem.	Dwie rynny podlodowcowe o przebiegu południkowym: szeroka i płaska rynna Jeziora Lednica oraz wąska wyrazista rynna Małej Wełny.
Oz Leśna Grobla	Okolice miejscowości Leśna Grobla i parkingu leśnego przy Jeziorze Baba	Ciąg wału ozowego o przebiegu SW-NE, przechodzący w wąską strefę wzgórz depozycji szczelinowej i obniżeń terenu wypełnionych jeziorami.
Dolina Cybiny	1 km na południe od miejscowości Biskupice.	Dolina proglacialna o przebiegu równoleżnikowym. Punkty widokowe na krawędzi doliny.
Gleby poligonalne w okolicy Fałkowa	Grunty orne na północ od Fałkowa między linią kolejową a drogą powiatową 194	Stanowisko o charakterze wirtualnym (zdjęcia lotnicze pokazujące ślady gleb poligonalnych)

Źródło: Krajobraz naturalny i kulturowy Pojezierza Gnieźnieńskiego i Równiny Wrzesińskiej. Przewodnik po geostanowiskach w gminach Łubowo, Kostrzyn, Pobiedziska i Czarniejewo. Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski, Poznań 2026

Obszar rdzeniowy Geoparku, znajduje się w granicach Nadleśnictwa Czarniejewo, na terenie którego znajduje się większość form obszarów chronionych (parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, użytek ekologiczny, obszary Natura 2000 – wykaz w tab. 2) oraz 31 pomników przyrody: gład narzutowy w Promnie (gmina Pobiedziska), 25 dębów szypułkowych (13 w Linarach i 2 w Karwie, gmina Czarniejewo oraz 7 w Jeziercach i 3 w Promnie, gmina Pobiedziska) oraz 3 sosny pospolite, jarząb brekinia i orzesznik pięciolistkowy w Promnie (gmina Pobiedziska) (<https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-czarniejewo/ochrona-przyrody>).

Tab. 2. Wykaz form ochrony przyrody w Nadleśnictwie Czarniejewo

Forma ochrony przyrody	Nazwa	Powierzchnia ogólna [ha]	Lokalizacja	Podstawa prawna
Park krajobrazowy	Park Krajobrazowy Promno	3 363,86	powiat poznański, gm. Kostrzyn, Pobiedziska	Uchwała nr XXXVII/728/13 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 30.09.2013 r.
Park krajobrazowy	Lednicki Park Krajobrazowy	7 618,40	powiat gnieźnieński, gm. Łubowo	Uchwała nr XXVI/457/12 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 24.09.2012 r.
Rezerwat przyrody	Las Liściasty w Promnie	6,07	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Zarząd. nr 17/09 RDOŚ w Poznaniu z dnia 5.10.2009 r.
Rezerwat przyrody	Jezioro Dębiniec	37,25	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Zarząd. nr 13/09 RDOŚ w Poznaniu z dnia 5.10.2009 r.
Rezerwat przyrody	Jezioro Dążynek	6,33	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Zarząd. nr 7/09 RDOŚ w Poznaniu z dnia 25.01.2010 r.
Rezerwat przyrody	Wiązy w Nowym Lesie	6,85	powiat gnieźnieński, gm. Czarniejewo	Zarząd. RDOŚ w Poznaniu z dnia 4.07.2016 r.
Rezerwat przyrody	Bielawy	20,01	powiat gnieźnieński, gm. Czarniejewo	Zarząd. nr 14/11 RDOŚ w Poznaniu z dnia 12.04.2011 r.
Rezerwat przyrody	Okrąglak	8,14	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Rozp. nr 25 Woj. Wielkopolskiego z dnia 3.10.2008 r.
Rezerwat przyrody	Modrzew Polski w Noskowie	1,04	powiat gnieźnieński, gm. Czarniejewo	Zarząd. RDOŚ w Poznaniu z dnia 5.07.2016 r.
Rezerwat przyrody	Leśna Ostoja koło Promna im. WOŚP	55,02	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Zarząd. RDOŚ w Poznaniu z dnia 14.05.2025 r.
Użytek ekologiczny	Łąki Królewskie	29,63	powiat poznański, gm. Pobiedziska	Uchwała nr LXXXVII/771/24 R. Miejskiej Gminy Pobiedziska z dnia 21.03.2024 r.
Obszar Natura 2000	Ostoja koło Promna	1 399,01	powiat poznański, gm. Pobiedziska, Kostrzyn	Dec. Komisji UE z dnia 10.01.2011 r.
Obszar Natura 2000	Dolina Cybiny	2 424,72	powiat poznański, gm. Pobiedziska, Kostrzyn	Dec. Komisji UE z dnia 10.01.2011 r.
Obszar Natura 2000	Grądy w Czarniejewie	1 212,87	powiat gnieźnieński, gm. Czarniejewo; powiat Września, gm. Września	Dec. Komisji UE z dnia 10.01.2011 r.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-czarniejewo/ochrona-przyrody>

Krajobraz gmin rdzeniowych ma charakter rolniczy. Użytki rolne stanowią około 80% ich powierzchni (Łubowo, Kostrzyn). W Pobiedziskach i Czarniejewie jest znaczący udział lasów, zbliżony do średniej w kraju (około 30%). Ekstensywny charakter użytkowania ziemi jest gwarancją zachowania walorów geoprzyrodniczych regionu.

2.3. Potencjał społeczno-gospodarczy

Potencjał społeczno-gospodarczy gmin rdzeniowych tworzących przyszły Geopark Wielkopolska Glacialna stanowi jeden z kluczowych czynników warunkujących możliwości rozwoju tej inicjatywy. Obszar Geoparku obejmuje gminy powiatu poznańskiego i gnieźnieńskiego, charakteryzujące się zróżnicowaną strukturą funkcjonalną, korzystnym położeniem komunikacyjnym oraz bogatym dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym. Szczególne znaczenie ma bliskość Poznania i Gniezna, rozwinięta przedsiębiorczość, aktywność lokalnych samorządów oraz funkcjonowanie licznych organizacji społecznych i lokalnych grup działania wspierających rozwój obszarów wiejskich.

Gminy tworzące Geopark dysponują znacznym potencjałem demograficznym, gospodarczym i turystycznym, który może stanowić podstawę rozwoju geoturystyki, edukacji przyrodniczej oraz lokalnych produktów i usług związanych z dziedzictwem geologicznym i krajobrazowym. Ważnym atutem jest również silna tożsamość regionalna związana z kolebką państwa polskiego, Szlakiem Piastowskim oraz krajobrazem ukształtowanym przez ostatnie zlodowacenie. Rozwój Geoparku może przyczynić się do aktywizacji społeczności lokalnych, wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu oraz tworzenia nowych form współpracy pomiędzy samorządami, instytucjami naukowymi, organizacjami pozarządowymi i sektorem przedsiębiorstw.

Analiza potencjału społeczno-gospodarczego pozwala określić zasoby, możliwości rozwojowe oraz bariery występujące na obszarze przyszłego Geoparku, stanowiąc podstawę do planowania działań służących zrównoważonemu wykorzystaniu lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego

Sytuacja demograficzna

Analiza sytuacji demograficznej stanowi jeden z podstawowych elementów diagnozy społeczno-gospodarczej obszaru Geoparku Wielkopolska Glacialna. Struktura i dynamika ludności wpływają bezpośrednio na możliwości rozwoju społecznego, gospodarczego i turystycznego regionu, a także na skuteczność realizacji działań związanych z ochroną i promocją dziedzictwa geologicznego oraz kulturowego.

Dane demograficzne pozwalają ocenić potencjał społeczny gmin tworzących Geopark, w tym liczbę mieszkańców, zmiany liczby ludności, strukturę wieku, procesy migracyjne. Czynniki te mają istotne znaczenie dla planowania działań edukacyjnych, rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, tworzenia oferty turystycznej oraz budowania trwałego zaangażowania społeczności lokalnych w funkcjonowanie Geoparku. W przypadku Geoparku Wielkopolska Glacjalna szczególnie istotne jest zróżnicowanie procesów demograficznych pomiędzy gminami położonymi w strefie oddziaływania aglomeracji poznańskiej a gminami o bardziej wiejskim charakterze. Obserwowane procesy suburbanizacji, napływu nowych mieszkańców oraz zmian struktury wiekowej wpływają na zapotrzebowanie na usługi publiczne, w tym także wypoczynkowo-rekreacyjne, rozwój infrastruktury oraz możliwości aktywizacji społecznej i gospodarczej.

Sytuacja demograficzna gmin rdzeniowych planowanego Geoparku odpowiada wartościom typowym dla obszarów podlegających suburbanizacji. Położenie między dwoma miastami: Gnieznem (63 tys. mieszkańców) i Poznaniem (536 tys.) pozwala na wykazanie zasięgu i poziomu intensywności tego procesu (tab. 3). Gminy Czarniejewo i Łubowo (powiat gnieźnieński) o podobnej liczbie mieszkańców (ponad 7 tysięcy) są prawie 3-krotnie mniejsze niż pozostałe 2 podpoznańskie gminy: Kostrzyn – 20 tys. i Pobiedziska – 21 tys. mieszkańców. Ponad 60% ogółu zaludnienia tych gmin stanowią mieszkańcy obszarów wiejskich, których liczba ludności systematycznie rośnie. Pokazuje to także zmiana wielkości zaludnienia, gdzie dla wsi wskaźnik zmiany jest wysoki i dodatni (w roku 2024 Kostrzyn – 29 na 1 tys. ludności, Łubowo – 15,3, Pobiedziska – 9). W miasteczkach i dużych miastach regionu liczba mieszkańców stopniowo maleje (tab. 3). W gminie Czarniejewo wyjątkowo ubytek ludności dotyczy przede wszystkim wsi, co wskazuje na jej peryferyjny charakter (już poza zasięgiem oddziaływania dużego ośrodka miejskiego).

Granice procesów suburbanizacji wyznaczają wskaźniki przyrostu rzeczywistego. Przyrost naturalny jest niski (powiat poznański) i ujemny (pozostałe jednostki). Największy wpływ na zmiany zaludnienia mają zatem procesy migracyjne, dotyczące dużego napływu ludności na obszary wiejskie gmin w pobliżu Poznania i Gniezna. Czarniejewo z ujemnym saldem migracji dla wsi jest poza bliskim oddziaływaniem strefy podmiejskiej Gniezna i Poznania. Tempo i kierunki rozwoju funkcji rezydencjalnych stref podmiejskich potwierdzają wskaźniki oddanych do użytkowania mieszkań (tab.3). W 2024 r. w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców liczba nowych mieszkań w analizowanych gminach była dwukrotnie wyższa niż średnio w kraju. Trend ten nie dotyczy gminy Czarniejewo.

Struktura wieku mieszkańców gmin jest korzystna w zakresie przewagi grupy osób młodych demograficznie nad liczbą osób starszych. Szczególnie niski wskaźnik

obciążenia populacji osób młodych osobami w wieku poprodukcyjnym posiada gmina wiejska Łubowo oraz Kostrzyn (tab.3). Procesy demograficznego starzenia się widoczne są w gminach Czarniejewo i Pobiedziska. Aktywizacja turystyczna obszaru jest więc istotna z punktu widzenia rozwoju rynku pracy i zahamowania lub ograniczania procesu depopulacji oraz starzenia ludności terenów wiejskich.

Tab.3. Charakterystyka demograficzno-osadnicza (stan na 2024 r.)

Nazwa	Liczba ludności w tys.	Zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji na 1000 ludności	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności
Powiat gnieźnieński	140,6	-4,6	116	-3,87	-0,87	3,4
Gniezno	62,8	-12,8	154	-5,23	-6,32	1,1
Gmina Czarniejewo	7,24	-3,03	99,0	-4,7	-0,55	4,4
Czarniejewo - miasto	2,56	0	112,5		6,66	3,5
Czarniejewo - obszar wiejski	4,68	-4,67	92,4		-4,48	4,9
Gmina Łubowo	7,41	15,3	77,1	-0,14	16,94	8,7
Powiat poznański	454,3	12,5	76,2	0,63	12,12	8,7
Poznań	536,1	-4,3	155	-3,12	-2,03	9,4
Gmina Kostrzyn	20,61	14,8	82,1	-0,29	16,04	13,4
Kostrzyn - miasto	9,85	-0,4	114,7		0,71	4,1
Kostrzyn - obszar wiejski	10,76	29,2	59,2		30,24	22,0
Gmina Pobiedziska	21,47	5,1	97,5	-1,35	7,47	9,5
Pobiedziska - miasto	9,90	0,8	99,3		4,65	11,0
Pobiedziska - obszar wiejski	11,57	8,7	96,1		9,88	8,2

Źródło: BDL GUS 2024

Gospodarka lokalna

Gospodarka lokalna oraz poziom przedsiębiorczości stanowią istotne elementy potencjału społeczno-gospodarczego gmin tworzących przyszły Geopark Wielkopolska Glacjalna. Kondycja lokalnej gospodarki wpływa na możliwości rozwoju regionu, poziom zatrudnienia, dochody mieszkańców oraz zdolność do realizacji przedsięwzięć związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego. Jednocześnie aktywność gospodarcza stanowi ważny czynnik wspierający rozwój turystyki, usług, edukacji i innowacyjnych form wykorzystania zasobów lokalnych.

Ocena poziomu przedsiębiorczości pozwala określić stopień aktywności ekonomicznej mieszkańców oraz potencjał rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Szczególne znaczenie mają podmioty działające w branżach związanych z turystyką, gastronomią, usługami, rolnictwem, przetwórstwem lokalnym oraz działalnością edukacyjną i rekreacyjną. To właśnie te sektory mogą w przyszłości stać się ważnymi beneficjentami rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna i współtworzyć jego ofertę gospodarczą oraz turystyczną.

Obszar Geoparku charakteryzuje się zróżnicowaną strukturą gospodarczą. Gminy położone w strefie oddziaływania aglomeracji poznańskiej (Pobiedziska i Kostrzyn) odznaczają się wysokim poziomem przedsiębiorczości, inwestycji oraz rozwiniętym sektorem usług. Z kolei gminy o bardziej wiejskim charakterze (Łubowo i Czarniejewo) opierają swoją gospodarkę przede wszystkim na rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym, działalności usługowej oraz rozwijającej się turystyce. Takie zróżnicowanie stanowi istotny atut, umożliwiający budowanie wielofunkcyjnego modelu rozwoju Geoparku.

Analiza gospodarki lokalnej obejmuje między innymi liczbę podmiotów gospodarczych oraz potencjał sektora turystycznego i usługowego. Pozwala ona ocenić zdolność obszaru do generowania dochodów, tworzenia miejsc pracy oraz wykorzystania szans rozwojowych wynikających z funkcjonowania Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Silna i zróżnicowana gospodarka lokalna stanowi ważny fundament dla długoterminowego rozwoju Geoparku, zwiększając możliwości finansowania działań, tworzenia nowych produktów turystycznych, wspierania lokalnych przedsiębiorców oraz budowania trwałych korzyści społeczno-ekonomicznych dla mieszkańców regionu.

Poziom dochodów analizowanych gmin jest na średnim poziomie w skali kraju i województwa wielkopolskiego (tab. 4). Dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca są jednak znacząco wyższe w gminach powiatu poznańskiego w porównaniu z gminami powiatu gnieźnieńskiego. Na gospodarczy charakter gminy Kostrzyn wskazuje bardzo wysoki udział dochodów własnych z podatków od osób prawnych w strukturze dochodów własnych gminy.

Dominującymi funkcjami gospodarczymi gmin są usługi (w tym logistyczne) i w dalszej kolejności przetwórstwo przemysłowe. Wysokie wskaźniki aktywności gospodarczej w Pobiedziskach i Kostrzynie są typowe dla gmin strefy podmiejskiej Poznania. Zwraca uwagę stosunkowo niski poziom przedsiębiorczości w gminie Czarniejewo (tab. 5). Przedsiębiorczość gospodarcza w gminach oparta jest na małych i średnich przedsiębiorstwach. Świadczy o tym dominujący udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych. Ta prywatna przedsiębiorczość gmin jest wyższa niż średnia dla kraju i Wielkopolski.

Tab.4. Struktura dochodów gmin w zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2024 r.

Obszar/gmina	Dochody ogółem	Dochody własne	Dochody własne z podatków od osób prawnych (CIT)
Polska	9 053	4 703	247
województwo wielkopolskie	8 576	4 504	271
powiat gnieźnieński	7 102	3 531	100
Gniezno	6344	3656	117
Czarniejewo	7 610	3 240	7
Łubowo	10 584	3 990	59
powiat poznański	8 348	5 452	400
Kostrzyn	8 803	5 541	2 238
Pobiedziska	7 753	4 521	108
Poznań	11842	7674	799

Źródło: GUS/BDL

Tab.5. Przedsiębiorczość gospodarcza w gminach w 2024 r.

Gminy	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem	Liczba gospodarstw rolnych	Średnia wielkość gospodarstw w ha
Polska	1 415	70,9	-	12,67
Wielkopolskie	1 491	72,9	-	16,4
powiat gnieźnieński	1 270	76,4	-	25,4
Gniezno	1467	73,7	-	-
Czarniejewo	1 076	74,7	293	37,9
Łubowo	1 225	77,6	400	21,1
powiat poznański	1 784	76,8	-	28,4
Kostrzyn	1 391	75,4	356	34,3
Pobiedziska	1 529	81,1	376	24,9
Poznań	2506	61,6	-	-

Źródło: GUS BDL, PSR 2020

Do ogólnego bilansu bazy ekonomicznej gmin można włączyć również gospodarstwa rolne. Według Powszechnego Spisu Rolnego 2020 najmniej tych podmiotów było w gminie Czarniejewo, ale jednocześnie charakteryzowała je stosunkowo duża powierzchnia (tab. 5).

Podstawowym kierunkiem produkcji roślinnej jest uprawa zbóż (ok. 70% powierzchni zasiewów). Wśród analizowanych gmin zwraca uwagę duży (większy niż średnia w kraju) udział upraw specjalnych w gminie Kostrzyn. Dotyczy to np. upraw ziemniaków, buraków cukrowych, warzyw gruntowych i sadów, co oznacza wysoki stopień intensywności produkcji roślinnej w tej gminie (tab. 6). Rodzinne sady tego regionu prowadzą uprawy przede wszystkim jabłek, śliwek i wiśni. Niektóre z nich zajmują się także ich przetwórstwem (m.in. produkcją soków). Sadownicy z tego obszaru mogą czerpać wiedzę i wsparcie z zaplecza naukowego, jakim dysponuje Sadownicze Gospodarstwo Doświadczalne Przybroda (Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu), które prowadzi badania nad nowymi odmianami i integrowaną produkcją. W przypadku produkcji zwierzęcej w gminach Łubowo i Czarniejewo dominuje kierunek trzodowy, w Kostrzynie – bydłowy (m.in. G.R. Iwno), a w Pobiedziskach – drobiowy. Dodatkowym potencjałem dla rozwoju aktywności turystycznej tego regionu są tradycje hodowli koni (Stadnina Koni w Iwnie) oraz stosunkowo gęsta sieć łowisk i stawów hodowlanych.

Tab. 6. Struktura upraw rolnych (w % zasiewów) i obsada zwierząt gospodarskich
(w szt/100 ha UR) w 2020 r.

Obszar/ gminy	zboża razem	ziemniaki	buraki cukrowe	warzywa gruntowe	sady	bydło	trzoda	drób
Polska	68,1	2,1	2,2	1,5	2,4	37,8	66,9	1355,2
Wielkopolskie	70,1	2,1	3,8	1,4	0,9	57,4	155,8	2462,3
powiat gnieźnieński	66,8	2,9	7,3	0,6	0,2	46,9	118,6	778,7
Czarniejewo	63,9	1,6	5,7	0,2	0,2	40,1	91,3	1252,7
Łubowo	71,7	2,6	6,6	0,1	0,2	45,9	87,6	67,6
powiat pozański	71,1	2,2	6,2	1,2	0,7	26,6	62,5	3793,8
Kostrzyn	60,7	4,8	10,0	1,9	1,3	52,2	54,4	895,4
Pobiedziska	70,1	2,3	7,4	0,2	0,1	23,7	38,0	2689,4

Źródło: GUS/ PSR 2020

Analizowany obszar potencjalnego Geoparku jest więc strefą gospodarczą związaną z działalnością zarówno dużych firm (powiat pozański) jak i mniejszych podmiotów gospodarczych (powiat gnieźnieński) oraz posiada dobrze rozwinięte funkcje rolnicze, co może stanowić istotny element powiązania funkcjonowania Geoparku z aktywizacją gospodarczą, szczególnie obszarów wiejskich.

Funkcje turystyczne

Potencjał turystyczny gmin rdzeniowych odpowiada typowym funkcjom turystycznym powiatów: poznańskiego i gnieźnieńskiego. Oba powiaty pełnią ważną rolę w turystyce Wielkopolski, jednak ich profil jest odmienny (tab. 7). Powiat gnieźnieński opiera swoją atrakcyjność przede wszystkim na dziedzictwie historycznym i Szlaku Piastowskim, natomiast powiat poznański rozwija turystykę aktywną, przyrodniczą, rekreacyjną, weekendową i biznesową korzystając z funkcji zaplecza dużej metropolii.

Tab. 7. Funkcje turystyczne powiatów gnieźnieńskiego i poznańskiego

Cechy turystyki	Powiat gnieźnieński	Powiat poznański
Główny typ turystyki	kulturowa, historyczna, pielgrzymkowa	aktywna, przyrodnicza, weekendowa, biznesowa
Najważniejsze atrakcje	Gniezno, Ostrów Lednicki, Szlak Piastowski, Skorzęcin	Kórnik, Rogalin, Szreniawa, Wielkopolski Park Narodowy
Baza noclegowa	rozwinęta, skoncentrowana wokół Gniezna i jezior	bardzo rozwinęta, ponad 200 obiektów
Dominujący turyści	szkolni, kulturowi, pielgrzymkowi	mieszkańcy aglomeracji, turyści aktywni i rodzinni
Sezonowość	wysoka w okresie letnim i podczas wydarzeń historycznych	bardziej równomierna przez cały rok
Główne walory	początki państwa polskiego, krajobraz rolniczy, jeziora polodowcowe	parki narodowe i krajobrazowe, rezydencje historyczne, bliskość Poznania

Gminy Łubowo, Pobiedziska, Czarniejewo i Kostrzyn tworzą wyjątkowo atrakcyjny obszar turystyczny środkowej Wielkopolski.

Główne atrakcje turystyczne gmin rdzeniowych:

- Gmina Łubowo – bogactwo historyczne związane z początkami państwa polskiego (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy), Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach, jeden z największych skansenów w Polsce, prezentujący dawną architekturę wsi wielkopolskiej, Kościół pw. św. Mikołaja w Łubowie - najstarszy drewniany kościół w regionie, Lednicki Park Krajobrazowy – tereny przyrodniczo cenne i wypoczynkowe wokół jeziora Lednica.
- Gmina Pobiedziska - Skansen Miniatur Szlaku Piastowskiego prezentuje w skali 1:20 najważniejsze budowle Szlaku Piastowskiego i Wielkopolski, zabytkowy Rynek w Pobiedziskach, szlaki rowerowe, piesze, wodne Parku Krajobrazowego Promno.

- Gmina Kostrzyn – zabytkowy Rynek, figurki Rycerza Kostro, Fara pw. św. Piotra i Pawła w Kostrzynie, Pałac Mielżyńskich w Iwnie i Stadnina Koni, Zespół Pałacowo-Parkowy w Gułtowach, drewniane kościoły w Czerlejnii i Siekierkach Wielkich.
- Gmina Czarniejewo - Zespół Pałacowo-Parkowy w Czarniejewie, elementy architektury dworskiej i sakralnej w Żydowie i Pawłowie.

Na obszarze gmin poprowadzone są piesze i rowerowe szlaki turystyczne umożliwiające aktywny wypoczynek i także dotarcie do wyznaczonych geostanowisk. Najważniejsze szlaki i trasy w regionie to: trasa wokół Jezior Babskich w Lasach Czarniejewskich, trasa wokół Lednickiego Parku Krajobrazowego, wokół Parku Krajobrazowego Promno, historyczny Szlak Kościołów Drewnianych, Trakt Piastowski, sieć tras śladami dawnego osadnictwa olenderskiego. Głównym administratorem funkcjonujących na tym terenie szlaków, tras i atrakcji turystycznych jest Nadleśnictwo Czarniejewo, którego zasięg terytorialny obejmuje wszystkie cztery rdzeniowe gminy Geoparku.

Baza noclegowa analizowanych gmin rdzeniowych opiera się na pojedynczych całorocznych obiektach hotelowych. Jednakże bardzo ważnym elementem oferty noclegowej są pokoje i apartamenty agroturystyczne. W sumie na obszarze analizowanych 4 gmin funkcjonuje około 30 różnego rodzaju obiektów noclegowo-gastronomicznych, w tym klasyczne gospodarstwa agroturystyczne (ekologiczne, zwierzyńce, uprawy kwiatów, warsztatowe, jeździectwo). Stanowią zatem ważną ofertę w rozwoju turystyki wiejskiej, agroturystyki i co ważne także ekoturystyki.

Aktywność mieszkańców

Wyznacznikiem potencjału społecznego obszaru Geoparku Wielkopolska Glacjalna jest aktywność organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, fundacji, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych oraz lokalnych grup działania (LGD). Podmioty te odgrywają ważną rolę w procesie rozwoju lokalnego, integracji mieszkańców oraz wykorzystania zasobów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby rozwoju społeczno-gospodarczego.

Szczególne znaczenie mają lokalne grupy działania funkcjonujące w ramach podejścia LEADER, które wspierają oddolne inicjatywy mieszkańców, przedsiębiorców i samorządów. Dzięki środkom pozyskiwanym z funduszy europejskich LGD finansują projekty związane z rozwojem turystyki, ochroną dziedzictwa kulturowego, promocją lokalnych produktów, rozbudową infrastruktury rekreacyjnej oraz aktywizacją społeczną mieszkańców. Działania te przyczyniają się do poprawy jakości życia

na obszarach wiejskich oraz wzmacniają współpracę pomiędzy różnymi grupami interesariuszy.

Na obszarze Geoparku Wielkopolska Glacjalna funkcjonują liczne organizacje zajmujące się ochroną dziedzictwa kulturowego, edukacją regionalną, promocją turystyki, działalnością ekologiczną oraz organizacją wydarzeń społecznych i kulturalnych. Organizacje te angażują mieszkańców w działania na rzecz zachowania lokalnej tożsamości oraz budowania więzi z miejscem zamieszkania. Ważną rolę odgrywają również stowarzyszenia miłośników historii, grupy odnowy wsi oraz organizacje wspierające rozwój przedsiębiorczości i ekonomii społecznej.

Duże znaczenie dla rozwoju kapitału społecznego mają także koła gospodyń wiejskich i ochotnicze straże pożarne, które często pełnią funkcję lokalnych centrów aktywności społecznej. Organizują wydarzenia integracyjne, promują lokalne tradycje i dziedzictwo kulinarne, a także uczestniczą w realizacji projektów edukacyjnych, ekologicznych i turystycznych. Dzięki swojej działalności wzmacniają zaangażowanie mieszkańców oraz budują społeczne podstawy dla realizacji wspólnych przedsięwzięć rozwojowych.

Sukces Geoparku Wielkopolska Glacjalna zależy w dużej mierze od zaangażowania lokalnych organizacji i społeczników. To właśnie te grupy mogą zająć się tworzeniem oferty turystycznej, edukacją oraz promocją regionu. Co ważne, lokalni liderzy na ogół dobrze radzą sobie z pozyskiwaniem dotacji i realizacją projektów. Ich doświadczenie w pozyskiwaniu środków zewnętrznych oraz realizacji projektów rozwojowych może znacząco wspierać wdrażanie celów i działań przewidzianych w strategii rozwoju Geoparku. Oddolne zaangażowanie budzi w mieszkańcach odpowiedzialność za lokalne dziedzictwo. Dzięki temu ochrona unikatowych form krajobrazu regionu idzie w parze z jego realnym rozwojem gospodarczym.

Tabela 8. przedstawia syntetyczne zestawienie aktywności organizacji społecznych i podmiotów sektora non-profit na obszarze rdzeniowych gmin Geoparku Wielkopolska Glacjalna oraz sumarycznie dwóch powiatów: poznańskiego i gnieźnieńskiego. Dane liczbowe dotyczące wszystkich NGO nie są publikowane przez GUS w układzie bieżącym dla każdej gminy w jednej tabeli BDL, dlatego wykorzystane zostały wskaźniki pośrednie (liczba organizacji zarejestrowanych, OSP, KGW, klubów sportowych, stowarzyszeń lokalnych oraz podmiotów sektora non-profit).

Tab. 8. Organizacje społeczne i sektor non-profit (wg stanu na 2024 r.) *

Jednostka	Szacowana liczba organizacji społecznych i NGO	Dominujące rodzaje organizacji
Gmina Pobiedziska	ok. 120–140	stowarzyszenia lokalne, organizacje turystyczne, kluby sportowe, OSP, KGW, organizacje kulturalne
Gmina Kostrzyn	ok. 80–100	OSP, KGW, kluby sportowe, organizacje społeczne i kulturalne
Gmina Łubowo	ok. 50–70	organizacje związane ze Szlakiem Piastowskim, OSP, KGW, stowarzyszenia wiejskie
Gmina Czarniejewo	ok. 40–60	OSP, KGW, kluby sportowe, stowarzyszenia mieszkańców i organizacje lokalne
Powiat poznański	ponad 1000	fundacje, stowarzyszenia, organizacje sportowe, ekologiczne, społeczne, LGD
Powiat gnieźnieński	ok. 400–500	stowarzyszenia społeczne, OSP, KGW, organizacje historyczne i turystyczne

* wartości mają charakter orientacyjny na podstawie rejestrów NGO, danych samorządowych oraz statystyk sektora non-profit i organizacji społecznych.

Na obszarze Geoparku Wielkopolska Glacialna szczególne znaczenie mają organizacje związane z dziedzictwem kulturowym i historycznym (Szlak Piastowski, Lednica, początki państwa polskiego), organizacje ekologiczne i turystyczne, a także bardzo liczne Ochotnicze Straże Pożarne oraz Koła Gospodyń Wiejskich pełniące funkcję lokalnych centrów aktywności społecznej. W gminach wiejskich i miejsko-wiejskich to właśnie te podmioty najczęściej realizują projekty finansowane z programu LEADER, funduszy europejskich oraz środków samorządowych.

Na obszarze gmin rdzeniowych Geoparku funkcjonuje Lokalna grupa Działania „Trakt Piastów”, która obejmuje łącznie 11 gmin z powiatów gnieźnieńskiego i poznańskiego. Działalność tej organizacji wzmacnia kapitał społeczny regionu, wspiera rozwój turystyki, ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz zwiększa zdolność gmin do pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację projektów, w tym potencjalnie związanych z rozwojem Geoparku Wielkopolska Glacialna.

2.4. Interesariusze Geoparku

Kluczowym elementem strategii jest identyfikacja i integracja interesariuszy Geoparku. Zgodnie z wytycznymi Światowej Sieci Geoparków UNESCO, inicjatywa ta musi opierać się na podejściu oddolnym (*bottom-up*), w którym kluczową rolę odgrywa synergia czterech sektorów: nauki, samorządu, społeczeństwa obywatelskiego i biznesu. W strukturze tej Stowarzyszenie pełni funkcję operacyjnego katalizatora i koordynatora działań. Łączy ono potencjał badawczo-dydaktyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM) z możliwościami wykonawczymi i finansowymi jednostek samorządu terytorialnego oraz zaangażowaniem i przedsiębiorczością lokalnych mieszkańców. Ww. interesariusze odgrywają kluczową rolę w powstaniu, funkcjonowaniu i rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna.

Zgodnie z ideą geoparków, skuteczna ochrona i promocja geodziejstwa wymaga współpracy wielu podmiotów reprezentujących sektor publiczny, społeczny, naukowy i gospodarczy. Zaangażowanie interesariuszy pozwala na lepsze rozpoznanie lokalnych potrzeb, budowanie społecznej akceptacji dla podejmowanych działań oraz efektywne wykorzystanie potencjału obszaru. Szczególne znaczenie mają jednostki samorządu terytorialnego, które odpowiadają za planowanie przestrzenne, ochronę środowiska oraz realizację lokalnych polityk rozwojowych. Istotną rolę pełnią również instytucje naukowe i edukacyjne wspierające badania, dokumentację oraz popularyzację wiedzy o dziedzictwie geologicznym i przyrodniczym regionu. Organizacje pozarządowe angażują się w działania edukacyjne, promocyjne i ochronne, natomiast przedsiębiorcy przyczyniają się do rozwoju usług turystycznych, rekreacyjnych i lokalnych produktów związanych z marką Geoparku. Najważniejszą grupę interesariuszy stanowią jednak mieszkańcy, których aktywność i identyfikacja z ideą Geoparku są warunkiem trwałego sukcesu przedsięwzięcia. To oni są ambasadorami lokalnego dziedzictwa i bezpośrednimi beneficjentami efektów społecznych, gospodarczych i środowiskowych wynikających z funkcjonowania Geoparku. Włączenie interesariuszy w proces planowania, zarządzania i realizacji działań pozwala budować partnerstwo oparte na współodpowiedzialności za zachowanie unikatowego dziedzictwa polodowcowego Wielkopolski oraz jego wykorzystanie jako czynnika zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Zgodnie z wytycznymi UNESCO, sieć partnerstwa została podzielona na 4 główne sektory, tworząc swego rodzaju poczwórną helisę Interesariuszy.

A. Sektor zarządzający i koordynujący

- Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski: główny promotor projektu, podmiot odpowiedzialny za aplikowanie o środki unijne (FEW, Interreg), koordynację działań miękkich, edukację oraz zarządzanie marką Geoparku.
- Lokalna Grupa Działania (LGD) „Trakt Piastów”: kluczowy partner strategiczny w pierwszym etapie. Gwarantuje dostęp do funduszy rozwoju lokalnego kierowanych bezpośrednio do NGO, dysponuje gotową siecią kontaktów społecznych na obszarze gmin rdzeniowych.

B. Sektor naukowo-badawczy (zaplecze merytoryczne)

- Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM): przede wszystkim Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych. Rola: wyznaczanie i inwentaryzacja geostanowisk (geotopów), opieka merytoryczna, przygotowanie dokumentacji naukowej niezbędnej do certyfikacji krajowej i UNESCO.
- Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego (ZPKW): ochrona przyrody i krajobrazu, nadzór nad terenami chronionymi wchodzącymi w skład Geoparku (Lednica, Promno).

C. Sektor publiczny, w tym samorządowy (finansowanie, infrastruktura i prawo)

- Władze gmin rdzeniowych (Pobiedziska, Kostrzyn, Łubowo, Czarniejewo): finansowanie wkładów własnych do dużych projektów, uwzględnianie geoparku w dokumentach planistycznych, budowa twardej infrastruktury (parkingi, drogi rowerowe).
- Starostwa powiatowe w Gnieźnie i Poznaniu: wsparcie promocyjne na poziomie ponadgminnym, koordynacja transportu publicznego łączącego geostanowiska.
- Samorząd Województwa Wielkopolskiego: Rola partnera strategicznego, promotora i współfinansującego rozwój przedsięwzięcia. Jego zaangażowanie zwiększy możliwości pozyskiwania funduszy, poprawi koordynację działań na poziomie regionalnym oraz wzmocni pozycję Geoparku Wielkopolska Glacjalna jako jednego z najważniejszych projektów związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego Wielkopolski. Doświadczenia innych geoparków europejskich pokazują, że silne zaangażowanie władz regionalnych znacząco zwiększa szanse na uzyskanie międzynarodowej certyfikacji UNESCO.
- Nadleśnictwa Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. Najważniejsze znaczenie ma dla obszaru rdzeniowego Nadleśnictwo Czarniejewo. To administrator i koordynator działań dotyczących gospodarki leśnej, urządzania lasów, rozwoju funkcji turystycznej na terenie nadleśnictwa. Obszary leśne zarządzane przez tę jednostkę obejmują znaczną część najcenniejszych krajobrazów polodowcowych, jezior rynnowych, dolin rzecznych oraz terenów objętych ochroną przyrody. Lasy Państwowe posiadają

rozbudowaną infrastrukturę turystyczną, która może stać się podstawą rozwoju geoturystyki. Są to m.in. ścieżki edukacyjne, wieże widokowe, miejsca odpoczynku, parkingi leśne, punkty obserwacyjne, trasy rowerowe i piesze, tablice edukacyjne.

D. Sektor Gospodarczy i Społeczny (beneficjenci i „ambasadorzy”)

- Mieszkańcy i lokalni liderzy: grupa, dla której Geopark ma tworzyć nowe miejsca pracy i budować tożsamość regionalną.
- Lokalni przedsiębiorcy: właściciele bazy noclegowej, agroturystyk, bazy gastronomicznej, lokalnych warsztatów artystyczno-rzemieślniczych, wytwórcy produktów lokalnych, wypożyczalni rowerów, sprzętu wodnego itp. Podmioty, które przejmą ruch turystyczny i zostaną włączone w system certyfikacji "Partner Geoparku".
- Oddziały PTTK, PLOT i inne lokalne stowarzyszenia turystyczne: partnerzy w wytyczaniu szlaków, organizacji rajdów i szkoleniu przewodników, promocji marki Geoparku.

2.5. Analiza SWOT obszaru Geoparku

Analiza SWOT stanowi jedno z podstawowych narzędzi diagnozy strategicznej, umożliwiające identyfikację mocnych i słabych stron obszaru oraz określenie szans i zagrożeń wynikających z jego otoczenia. W przypadku Geoparku Wielkopolska Glacjalna analiza ta pozwala ocenić potencjał rozwojowy obszaru w kontekście ochrony geodziezictwa, rozwoju geoturystyki, edukacji, współpracy międzygminnej oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej.

Obszar Geoparku obejmuje tereny o wyjątkowych walorach geologicznych, przyrodniczych i kulturowych związanych zarówno z dziedzictwem ostatniego zlodowacenia, jak i początkami państwa polskiego. Jednocześnie funkcjonuje w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej, co stwarza istotne możliwości rozwoju turystyki, edukacji i przedsiębiorczości. Analiza SWOT uwzględnia zarówno uwarunkowania wewnętrzne obszaru, jak i czynniki zewnętrzne mogące wpływać na realizację celów strategicznych Geoparku Wielkopolska Glacjalna (tab. 9).

Przeprowadzona analiza wskazuje, że Geopark Wielkopolska Glacjalna dysponuje bardzo silnym potencjałem rozwojowym wynikającym z wyjątkowego połączenia walorów geologicznych, przyrodniczych i kulturowych. Szczególnym atutem jest występowanie cennych form polodowcowych oraz obiektów związanych z początkami państwa polskiego, a także korzystne położenie w sąsiedztwie Poznania – jednego z największych ośrodków miejskich i turystycznych w kraju i Gniezna – miasta

Tab. 9. Analiza SWOT Geoparku Wielkopolska Glacjalna

Mocne strony (<i>strengths</i>)	Słabe strony (<i>weaknesses</i>)
Wyjątkowe dziedzictwo geologiczne związane z ostatnim zlodowaceniem skandynawskim. Duża liczba istniejących i potencjalnych geostanowisk, form polodowcowych w tym moren, wysoczyzn, ozów, kemów, rynien i głazów narzutowych. Wysokie walory przyrodnicze, obecność obszarów Natura 2000, parków krajobrazowych i pomników przyrody. Unikatowe dziedzictwo kulturowe związane z początkami państwa polskiego (Gniezno, Lednica, Szlak Piastowski). Korzystne położenie pomiędzy Poznaniem a Gnieznem. Dobra dostępność komunikacyjna (autostrada A2, drogi krajowe, linie kolejowe). Bliskość dużego rynku turystycznego i edukacyjnego aglomeracji poznańskiej. Rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna w części obszaru. Aktywność samorządów, organizacji pozarządowych i lokalnych grup działania. Wysoki potencjał edukacyjny i naukowy związany z uczelniami Poznania i Gniezna, w szczególności UAM.	Niewystarczająca rozpoznawalność walorów i marki Geopark Wielkopolska Glacjalna w skali krajowej i międzynarodowej. Brak jednolitego systemu oznakowania geostanowisk i atrakcji Geoparku. Ograniczona infrastruktura interpretacji geologicznej i edukacji geologicznej (np. brak ścieżek edukacyjnych, wirtualnych wystaw, wykorzystania technologii VR i AR w poznaniu geologii regionu). Niewystarczająca liczba produktów geoturystycznych i pakietów turystycznych. Nierównomierny rozwój infrastruktury turystycznej pomiędzy gminami. Ograniczone środki finansowe przeznaczone na ochronę i promocję geodziedzictwa. Niewystarczająca współpraca części podmiotów i instytucji na poziomie ponadlokalnym. Niedostateczna świadomość mieszkańców dotycząca wartości geodziedzictwa. Ograniczona liczba specjalistów zajmujących się geoturystyką i interpretacją dziedzictwa. Niewystarczające wykorzystanie nowoczesnych technologii w promocji i edukacji.
Szanse (<i>Opportunities</i>)	Zagrożenia (<i>Threats</i>)
Możliwość uzyskania statusu <i>UNESCO Global Geopark</i>. Rosnące zainteresowanie turystyką przyrodniczą, edukacyjną i geoturystyką. Dostęp do funduszy europejskich na ochronę dziedzictwa i rozwój turystyki. Rozwój turystyki weekendowej i krótkookresowej w aglomeracji poznańskiej. Wzrost znaczenia edukacji ekologicznej i klimatycznej. Rozwój współpracy z uczelniami, instytutami badawczymi i organizacjami międzynarodowymi. Możliwość tworzenia nowych miejsc pracy w turystyce, edukacji i usługach. Rozwój produktów lokalnych opartych na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym. Wykorzystanie technologii cyfrowych, aplikacji mobilnych i narzędzi AR/VR w promocji Geoparku. Rosnące zainteresowanie turystyką zrównoważoną i ochroną dziedzictwa.	Postępująca urbanizacja i presja inwestycyjna na cenne obszary przyrodnicze i krajobrazowe. Degradacja geostanowisk wskutek działalności człowieka lub braku ochrony. Ograniczenie dostępności środków zewnętrznych w kolejnych perspektywach finansowych. Nasilające się skutki zmian klimatu wpływające na ekosystemy i zasoby wodne. Odpływ młodych mieszkańców z części obszarów wiejskich. Konkurencja innych regionów turystycznych, w tym geoparków w Polsce i Europie. Niska rozpoznawalność geodziedzictwa utrudniająca pozyskiwanie partnerów i inwestorów. Pogarszający się stan części zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego. Fragmentacja działań promocyjnych prowadzonych przez poszczególne gminy. Ryzyko niewystarczającego zaangażowania części interesariuszy w realizację celów Geoparku.

o tradycjach i zabytkach historycznych. Jednocześnie kluczowym wyzwaniem pozostaje zwiększenie rozpoznawalności geodziezictwa i innych walorów Geoparku, rozwój infrastruktury geoturystycznej i edukacyjnej oraz budowanie trwałego systemu współpracy pomiędzy samorządami, instytucjami naukowymi, organizacjami społecznymi i przedsiębiorcami. Wykorzystanie dostępnych szans, w tym możliwości uzyskania statusu *UNESCO Global Geopark*, może przyczynić się do wzrostu atrakcyjności turystycznej, aktywizacji społecznej oraz zrównoważonego rozwoju całego obszaru Geoparku Wielkopolska Glacjalna.

3. WIZJA, MISJA I WARTOŚCI GEOPARKU

Wizja, misja i wartości stanowią fundament strategicznego rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Określają one długoterminowy kierunek działań, wskazując główny cel funkcjonowania geoparku oraz definiują zasady, którymi będą kierować się jego partnerzy i interesariusze. Dzięki nim możliwe jest budowanie spójnej polityki ochrony geodziejstwa, rozwoju edukacji, turystyki oraz współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju regionu. Misja Geoparku określa jego podstawową rolę i zadania, wizja przedstawia pożądany obraz Geoparku w przyszłości, natomiast wartości wyznaczają standardy postępowania oraz sposób realizacji przyjętych celów. Razem tworzą one wspólne ramy dla działań podejmowanych przez samorządy, instytucje naukowe, organizacje społeczne, przedsiębiorców i mieszkańców zaangażowanych w rozwój Geoparku Wielkopolska Glacjalna.

3.1. Misja i wizja Geoparku do 2035 r.

Misja Geoparku w zwięzły sposób precyzuje istotę jego działań i podstawowe funkcje do spełnienia na rzecz ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz promocji jego walorów wśród mieszkańców i osób odwiedzających. Kierując się tymże posłannictwem sformułowana misja Geoparku Wielkopolska Glacjalna brzmi:

Geopark Wielkopolska Glacjalna to obszar łączący dziedzictwo polodowcowe, dolinę rzeczną Warty z jej dopływami, krajobraz rolniczy oraz historię osadnictwa, promowany w oparciu o edukację, geoturystykę i aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności.

Geopark dąży do tego, aby:

- upowszechniać wiedzę o procesach geologicznych i krajobrazie,
- inspirować do odpowiedzialnego kontaktu z przyrodą,
- wspierać rozwój lokalnej gospodarki opartej na zasobach naturalnych i kulturowych,
- budować współpracę między nauką, samorządami i mieszkańcami,
- działać zgodnie ze standardami *UNESCO Global Geoparks*.

Tak określona misja pozwala na wyznaczenie wizji rozwoju Geoparku, rozumianej jako projekcja stanu, do jakiego dąży społeczność lokalna i reprezentująca ją organizacje w perspektywie 2035 r. Ze względu na nadrzędny cel Geoparku tj. ochronę unikatowego krajobrazu polodowcowego, który stanowi fundament tożsamości przyrodniczej i kulturowej regionu, realizowana będzie następująca wizja Geoparku:

Geopark Wielkopolska Glacjalna to rozpoznawalny w Polsce i w Europie obszar ochrony przyrody i turystyki krajoznawczej, który w harmonijny sposób łączy edukację na temat dziedzictwa geologicznego i kulturowego z nowoczesnymi formami spędzania wolnego czasu oraz aktywnym udziałem społeczności lokalnych.

W 2035 roku Geopark:

- jest częścią prestiżowej międzynarodowej sieci geoparków,
- przyciąga turystów, naukowców i pasjonatów przyrody z kraju i zagranicy,
- oferuje nowoczesne, interaktywne formy poznawania krajobrazu,
- stanowi ważny element rozwoju gospodarczego regionu, szczególnie obszarów wiejskich.
- jest przykładem skutecznej ochrony i zarządzania dziedzictwem przyrodniczym,
- buduje silną tożsamość lokalną i dumę mieszkańców.

W 2035 roku Geopark Wielkopolska Glacjalna to miejsce, gdzie natura, nauka i gospodarka współistnieją w harmonii. Geopark jest przykładem, jak dziedzictwo geologiczne może stać się fundamentem ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, zrównoważonej gospodarki i silnej tożsamości lokalnej. Geopark oferuje odwiedzającym spektrum doświadczeń - od aktywnego odkrywania krajobrazu, przez edukację, po relaks i kontakt z lokalną przyrodą i kulturą. To miejsce, gdzie każdy - niezależnie od wieku, predyspozycji i zainteresowań - znajdzie dla siebie interesujące formy edukacji i spędzania wolnego czasu.

Geopark w perspektywie 2035 r. wyznaczają następujące cechy:

1. Tożsamość i marka

Do 2035 roku Geopark jest silną marką regionalną, kojarzoną z wysoką jakością oferty edukacyjnej i turystycznej. Uzyskanie i utrzymanie statusu w sieci *UNESCO Global Geoparks* wzmacnia jego prestiż oraz przyciąga turystów i naukowców z całego świata.

2. Edukacja i nauka

Geopark funkcjonuje jako otwarte laboratorium naukowe: powstają centra interpretacji krajobrazu polodowcowego, rozwijane są programy edukacyjne dla szkół i uczelni, wdrażane są narzędzia cyfrowe (AR/VR) do prezentacji procesów związanych ze zlodowaceniem, organizowane są międzynarodowe konferencje i warsztaty terenowe.

3. Zrównoważona turystyka

Geopark oferuje zintegrowaną, całoroczną ofertę turystyczną: rozwiniętą sieć szlaków pieszych, rowerowych i wodnych, infrastrukturę przyjazną środowisku (transport

niskoemisyjny, punkty informacji), promuje geoturystykę i turystykę *słow*, wspiera lokalne produkty i usługi.

4. Ochrona dziedzictwa geologicznego

Geopark skutecznie chroni unikatowe formy krajobrazu, takie jak: moreny, sandry i rynny polodowcowe, jeziora i doliny ukształtowane przez lądolód, stanowiska geologiczne o wysokiej wartości naukowej. Wdrażane są systemy monitoringu i zarządzania ruchem turystycznym, aby minimalizować wpływ człowieka na środowisko.

5. Społeczność i gospodarka lokalna

Lokalne społeczności są aktywnymi partnerami: rozwój przedsiębiorczości opartej na dziedzictwie regionu, tworzenie miejsc pracy w turystyce i edukacji, rozwijane są programy partycypacyjne angażujące mieszkańców w zarządzanie geoparkiem.

6. Innowacje i cyfryzacja

Geopark wykorzystuje nowoczesne technologie, aplikacje mobilne i interaktywne mapy, tradycyjne i cyfrowe przewodniki i systemy rezerwacji, platformy e-learningowe, analitykę danych wspierającą zarządzanie ruchem turystycznym.

7. Współpraca i sieciowanie

Do 2035 roku geopark jest aktywnym partnerem i współpracuje z innymi geoparkami w Europie, realizuje projekty badawcze i edukacyjne, następuje wymiana dobrych praktyk w ramach międzynarodowych sieci.

3.2. Wartości i zasady funkcjonowania Geoparku

Skuteczne funkcjonowanie Geoparku opiera się nie tylko na infrastrukturze i ofercie turystycznej, ale przede wszystkim na jasno określonych wartościach i nowoczesnym modelu zarządzania, zgodnym ze standardami *UNESCO Global Geoparks*. Wartości stanowią fundament wszystkich działań Geoparku i wyznaczają sposób, w jaki realizowana jest jego misja i wizja.

Kluczowe wartości Geoparku to:

1. Ochrona dziedzictwa geologicznego: priorytetem jest zachowanie unikalnych form powstałych w wyniku zlodowacenia w stanie nienaruszonym dla przyszłych pokoleń.

2. Zrównoważony rozwój: rozwój turystyki i infrastruktury odbywa się w sposób, który nie degraduje środowiska, lecz wspiera jego ochronę z poszanowaniem potrzeb przyszłych pokoleń.

3. Edukacja i nauka: geopark traktowany jest jako przestrzeń uczenia się – dostępna dla wszystkich, oparta na rzetelnej wiedzy naukowej. Aktywnie ją upowszechnia, inspirując do poznawania procesów zachodzących w przyrodzie.

4. Partnerstwo i współpraca: silny nacisk na współdziałanie samorządów, organizacji społecznych, instytucji naukowych, przedsiębiorców i mieszkańców - w duchu odpowiedzialności za wspólne dobro.

5. Tożsamość lokalna: podkreślanie unikatowego charakteru regionu i budowanie poczucia dumy mieszkańców z dziedzictwa przyrodniczego, podkreśla wyjątkowość regionu i buduje dumę z jego dziedzictwa. Geopark wzmacnia więź mieszkańców z miejscem.

6. Dostępność i inkluzywność: oferta Geoparku dostosowana jest do różnych grup społecznych – rodzin, młodzieży, seniorów, osób z niepełnosprawnościami i o różnych możliwościach i poziomie wiedzy.

Wartości Geoparku Wielkopolska Glacialna tworzą spójny system, który łączy ochronę przyrody, rozwój społeczny i gospodarczy oraz edukację – zgodnie z ideą promowaną przez *UNESCO Global Geoparks*.

Zasady funkcjonowania i zarządzania Geoparkiem

1. Zarządzanie partycypacyjne: decyzje podejmowane są przy udziale interesariuszy: lokalnych społeczności, organizacji i ekspertów. Tworzone są rady konsultacyjne i fora dialogu.

2. Zarządzanie oparte na danych: wykorzystanie monitoringu ruchu turystycznego, analiz środowiskowych i narzędzi cyfrowych do podejmowania decyzji.

3. Transparentność: jasne zasady działania, publiczny dostęp do informacji o finansach, planach i efektach działań.

4. Długofalowe planowanie: strategię rozwoju oparte na perspektywie wieloletniej (niniejsza do 2035 r.), z regularną ewaluacją i aktualizacją.

5. Ochrona poprzez użytkowanie: udostępnianie obszarów w sposób kontrolowany – tak, aby turystyka wspierała ochronę, a nie jej zagrażała.

6. Zintegrowane podejście: połączenie działań w obszarach turystyki, edukacji, ochrony środowiska i gospodarki lokalnej.

7. Innowacyjność: wdrażanie nowych technologii (np. aplikacje, systemy monitoringu, zarządzania ruchem turystycznym), ale z poszanowaniem charakteru miejsca.

Model organizacyjny Geoparku zakłada jednostkę koordynującą (Stowarzyszenie), współpracę z uczelniami i instytutami badawczymi, partnerstwa publiczno-prywatne, zaangażowanie NGO's, mieszkańców i lokalnych liderów. Efektem dobrego zarządzania jest stały wzrost liczby odwiedzających przy zachowaniu równowagi

ekologicznej, wzrost świadomości ekologicznej, rozwój lokalnej gospodarki, silna marka w regionie, w Polsce i w Europie.

Geopark Wielkopolska Glacjalna będzie zarządzany w nowoczesny, otwarty i odpowiedzialny sposób - tak, aby łączyć ochronę przyrody z realnymi korzyściami dla społeczeństwa i regionu.

3.3. Formuła prawno-organizacyjna Geoparku

W polskim systemie prawnym geopark nie jest ustawową formą ochrony przyrody i nie posiada dedykowanej struktury określonej wprost w przepisach. Z tego powodu polskie geoparki działają jako oddolne inicjatywy w zróżnicowanych formułach prawno-organizacyjnych, najczęściej wykorzystując formę stowarzyszenia (w tym stowarzyszenia jednostek samorządowych: gmin, powiatów), samorządowej jednostki budżetowej lub porozumienia partnerskiego koordynowanego przez organizację pozarządową. W chwili obecnej inicjatywy tworzenia Geoparku podjęło się Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski (organizacja pozarządowa). Jest ono stowarzyszeniem rejestrowym, które posiada pełną osobowość prawną (odrębny od członków podmiot praw i obowiązków). W przypadku stowarzyszenia rejestrowanego przez osoby fizyczne pojawia się podstawowy problem z finansowaniem działalności Geoparku z pieniędzy publicznych. Gminom, powiatom znacznie trudniej jest regularnie finansować "zewnętrzne dla nich" stowarzyszenie. Musiałyby co roku ogłaszać konkursy dotacyjne na zadania publiczne, co uniemożliwia stabilne planowanie budżetu Geoparku. Budowa infrastruktury (np. wieży widokowej czy ścieżki) wymaga zgody właściciela gruntu (np. Lasów Państwowych lub konkretnej gminy). Dlatego kluczowe jest partnerstwo z samorządami.

Zatem docelową formułą prawną organizacyjną powinno być stowarzyszenie gmin (i/lub powiatów), jako jedna z najpopularniejszych w Polsce form, oparta na Ustawie o samorządzie gminnym oraz Prawie o stowarzyszeniach. Stowarzyszenie samorządowe gwarantuje stabilność swoim budżetem, co ułatwia pozyskiwanie dotacji, zewnętrznych grantów itp. Pozwala zaangażowanym samorządom na zrzeszenie się i wspólne finansowanie zarządzania obszarem (jak np. Stowarzyszenie Gmin „Geopark Świętokrzyski”). Choć gminy mają prawo tworzyć związki międzygminne (które posiadają osobowość prawną i mogą przejmować zadania publiczne gmin), w praktyce dla celów Geoparku samorządy częściej wybierają elastyczniejszą formę stowarzyszenia gmin i/lub powiatów. Wynika to także z faktu, że stowarzyszenia ułatwiają bezpośrednie włączanie w struktury zarządzające partnerów prywatnych, oraz inne instytucje publiczne, takie, jak uczelnie wyższe czy Lasy Państwowe. Wielopodmiotowość zarządzania Geoparkiem (współzarządzanie, ang.

governance) jest kluczowym wymogiem stawianym m.in. przez sieć geoparków UNESCO. Taka forma pozwala samorządom: gminom, powiatom na legalne opłacanie składek członkowskich (co może stanowić jedno ze źródeł finansowania Geoparku, szczególnie w pierwszym etapie powstania). Jednocześnie ustawa pozwala na powołanie w ramach otwartej struktury stowarzyszenia rad doradczych, w tym przede wszystkim Rady Naukowej Geoparku (istotne dla działalności naukowej Geoparku w oparciu o ekspertów, w tym z UAM) oraz Rady Społeczno-Gospodarczej Geoparku (istotne dla np. lokalnych przedsiębiorców, Lasów Państwowych, Wielkopolskiego Parku Narodowego itd.). Takiej elastyczności, która jest kluczowa dla wymogów UNESCO, nie daje klasyczny związek międzygminny. Docelowa formuła stowarzyszenia jako bardziej elastyczna daje możliwość rezygnacji lub rozszerzenia, co wymaga jedynie prostej uchwały, a nie skomplikowanych procedur administracyjnych. Związek międzygminny (formuła do rozważenia w dalszym etapie funkcjonowania Geoparku) tworzy się w celu realizacji twardych zadań publicznych. Jest ona trudniejsza w zarządzaniu, przejmuje bowiem część kompetencji gmin, ma bardzo formalną strukturę i odcina możliwość bezpośredniego decydowania o Geoparku przez podmioty zewnętrzne (sektor nauki, organizacje pozarządowe, biznes). Powołanie stowarzyszenia gmin/powiatów wraz z innymi zainteresowanymi interesariuszami pozwoli na sprawne zarządzanie i da możliwość aplikowania i przejścia weryfikacji do sieci UNESCO.

4. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Cele związane z powstaniem i rozwojem Geoparku Wielkopolska Glacialna wynikają ze zidentyfikowanych wyzwań oraz uwzględniają podejście koncentracji tematycznej. Tworzą one spójny i komplementarny system, w którym występują współzależności (efekty jednych celów generują, bądź wzmacniają efekty realizacji innych). Cel generalny jest tożsamy z wizją rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacialna jako obszaru łączącego walory dziedzictwa polodowcowego, krajobrazu i historii osadnictwa w oparciu o edukację, geoturystykę i aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności.

Obszar potencjalnego Geoparku Wielkopolska Glacialna, jak wykazano to w diagnozie strategicznej, charakteryzuje się wysoką różnorodnością form rzeźby polodowcowej, unikatowymi ekosystemami oraz cennymi elementami krajobrazu przyrodniczego, które wspólnie tworzą spójne i wyjątkowe dziedzictwo naturalne regionu. Występujące tu polodowcowe formy terenu, siedliska przyrodnicze oraz krajobrazy kulturowo-przyrodnicze stanowią istotny zasób naukowy, edukacyjny i turystyczny, a jednocześnie są podstawą tożsamości lokalnej i regionalnej. Jednocześnie dziedzictwo przyrodnicze tego obszaru podlega różnorodnym presjom wynikającym z działalności człowieka, takich jak urbanizacja, intensyfikacja użytkowania przestrzeni, eksploatacja surowców, rozwój infrastruktury oraz rosnąca presja turystyczna. Dodatkowo, zmiany klimatyczne oraz naturalne procesy geomorfologiczne wpływają na stopniową transformację i degradację wielu cennych elementów środowiska.

W tej sytuacji kluczowe staje się wdrożenie zintegrowanych działań, które pozwolą zarówno na skuteczną ochronę zasobów przyrodniczych, w tym geologicznych, jak i na ich odpowiedzialne udostępnianie społeczeństwu. Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego powinny być traktowane jako proces wzajemnie powiązany, w którym zachowanie wartości środowiska naturalnego idzie w parze z jego edukacyjnym i turystycznym wykorzystaniem.

Wyróżniono 5 celów strategicznych, a w ich obrębie 18 celów operacyjnych.

Cele rozwojowe uzupełnione są o pakiety działań, w myśl podejścia projektowego w zarządzaniu strategicznym. Dzięki temu Strategia Geoparku łączy w sobie wymiar strategiczny z operacyjnym – wskazuje nie tylko kierunki, ale i niezbędny zakres działań, wokół których w horyzoncie najbliższej dekady należy koncentrować wysiłki związane z powstaniem i funkcjonowaniem.

Cele strategiczne i odpowiadające im cele operacyjne są następujące:

Cel I: OCHRONA I UDOSTĘPNIANIE DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO

- 1.1. Identyfikacja, inwentaryzacja i dokumentacja dziedzictwa Geoparku.
- 1.2. Wzmacnianie ochrony prawnej geodziedzictwa.
- 1.3. Integracja ochrony geodziedzictwa z planowaniem przestrzennym i polityką rozwoju.
- 1.4. Ograniczanie zagrożeń i przeciwdziałanie degradacji geostanowisk.

Cel II: EDUKACJA I BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI PRZYRODNICZEJ

- 2.1. Rozwój edukacji geologicznej, klimatycznej i środowiskowej.
- 2.2. Budowanie świadomości ekologicznej i klimatycznej społeczności lokalnych.
- 2.3. Tworzenie i rozwijanie infrastruktury edukacyjnej.
- 2.4. Wspieranie badań naukowych i popularyzacja wiedzy.
- 2.5. Aktywizacja społeczna i wolontariat na rzecz Geoparku.

Cel III: ZRÓWNOWAŻONA TURYSTYKA I MARKA GEOPARKU

- 3.1. Rozwój zrównoważonej geoturystyki.
- 3.2. Udostępnienie geodziedzictwa mieszkańcom i turystom. Rozwój infrastruktury turystycznej i interpretacyjnej.
- 3.3. Budowa marki i promocja wizerunku Geoparku.

Cel IV: ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY OBSZARÓW WIEJSKICH

- 4.1. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości.
- 4.2. Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych.
- 4.3. Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji mieszkańców

Cel V: WSPÓŁPRACA I ZARZĄDZANIE

- 5.1. Rozwój systemu zarządzania Geoparkiem.
- 5.2. Budowa marki i promocja wizerunku gminy.
- 5.3. Wspieranie współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej.

CEL STRATEGICZNY I. Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego

Realizacja celu strategicznego „Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego” zakłada równoważenie potrzeb ochrony przyrody z potrzebami społecznymi i rozwojowymi regionu poprzez rozwój infrastruktury geoturystycznej, edukację ekologiczną, promocję walorów krajobrazowych oraz wdrażanie zasad zrównoważonego użytkowania przestrzeni. Dzięki temu możliwe jest nie tylko zabezpieczenie unikatowego dziedzictwa przyrodniczego, ale również zwiększenie jego dostępności i znaczenia dla mieszkańców oraz odwiedzających przy jednoczesnym zachowaniu jego wartości dla przyszłych pokoleń. Realizacja tego celu

przyczyni się do podnoszenia świadomości ekologicznej, wzmacniania tożsamości regionalnej oraz rozwoju turystyki opartej na walorach przyrodniczych i geologicznych. Udostępnianie geodziedzictwa sprzyja także integracji społeczności lokalnych wokół wspólnego dziedzictwa oraz wspiera rozwój lokalnej gospodarki w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Cel operacyjny 1.1. Identyfikacja, inwentaryzacja i dokumentacja dziedzictwa Geoparku

Opis celu: rozpoznanie, uporządkowanie i udokumentowanie zasobów geologicznych, przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych obszaru Geoparku Wielkopolska Glacjalna jako podstawy ich skutecznej ochrony i wykorzystania edukacyjno-turystycznego.

Działania:

- przeprowadzenie kompleksowej identyfikacji geostanowisk na obszarze Geoparku,
- opracowanie jednolitej metodyki inwentaryzacji geostanowisk zgodnej ze standardami krajowymi i UNESCO,
- klasyfikacja geostanowisk według wartości naukowej, edukacyjnej, krajobrazowej i turystycznej,
- wyznaczenie geostanowisk o znaczeniu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- utworzenie cyfrowej bazy danych geostanowisk wraz z dokumentacją fotograficzną i kartograficzną, integracja danych geologicznych, geomorfologicznych, przyrodniczych i kulturowych w systemie GIS,
- identyfikacja geostanowisk szczególnie zagrożonych degradacją lub zanikiem,
- identyfikacja obiektów dziedzictwa kulturowego powiązanych z krajobrazem glacjalnym,
- opracowanie map i kart dokumentacyjnych obiektów, dokumentowanie form polodowcowych i elementów krajobrazu,
- przygotowanie rekomendacji dotyczących ochrony i sposobów udostępniania poszczególnych geostanowisk i obiektów,
- aktualizacja i monitoring stanu geostanowisk w sposób ciągły.

Cel operacyjny 1.2. Wzmacnianie ochrony prawnej geodziedzictwa

Opis celu: zwiększenie poziomu ochrony najcenniejszych geostanowisk i krajobrazów polodowcowych poprzez stosowanie odpowiednich instrumentów prawnych

i administracyjnych. Obejmuje to inicjowanie nowych form ochrony oraz dostosowanie systemu ochrony do wytycznych *UNESCO Global Geopark*.

Działania:

- identyfikacja geostanowisk wymagających objęcia formalnymi formami ochrony,
- przygotowywanie dokumentacji dla ustanawiania pomników przyrody nieożywionej, stanowisk dokumentacyjnych i użytków ekologicznych,
- inicjowanie procedur prawnych związanych z ochroną cennych obiektów geologicznych i krajobrazowych,
- współpraca z regionalną dyрекcją ochrony środowiska oraz jednostkami samorządu terytorialnego,
- tworzenie lokalnych regulacji i rekomendacji dotyczących użytkowania geostanowisk,
- wyznaczanie stref ochronnych wokół najcenniejszych obiektów geodziejstwa,
- przeciwdziałanie nielegalnej eksploatacji surowców oraz dewastacji geostanowisk,
- prowadzenie kontroli i monitoringu przestrzegania zasad ochrony,
- wspieranie działań na rzecz ochrony krajobrazu polodowcowego i jego integralności przestrzennej,
- opracowanie standardów udostępniania geostanowisk w sposób zgodny z zasadami ochrony przyrody,
- prowadzenie działań informacyjnych dotyczących obowiązujących form ochrony i przepisów,
- dostosowanie systemu ochrony do wytycznych *UNESCO Global Geopark*.

Cel operacyjny 1.3. Integracja ochrony geodziejstwa z planowaniem przestrzennym i polityką rozwoju

Opis celu: włączenie zagadnień ochrony geodziejstwa do lokalnych i regionalnych polityk rozwoju oraz dokumentów planowania przestrzennego. Działania mają ograniczać presję inwestycyjną na obszary cenne geologicznie i krajobrazowo oraz wspierać zrównoważone gospodarowanie przestrzenią.

Działania:

- wprowadzanie zapisów dotyczących ochrony geodziejstwa do planów ogólnych zagospodarowania przestrzennego gmin,
- uwzględnianie geostanowisk i obszarów cennych krajobrazowo w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,

- wyznaczanie stref ochrony krajobrazu polodowcowego w dokumentach planistycznych,
- opracowanie wytycznych dla lokalizacji inwestycji na obszarach o wysokich walorach geologicznych i przyrodniczych,
- opiniowanie projektów inwestycyjnych pod kątem wpływu na geodziezictwo i krajobraz,
- identyfikacja obszarów konfliktu między rozwojem przestrzennym a ochroną przyrody i krajobrazu,
- uwzględnianie korytarzy ekologicznych i ciągłości krajobrazu w polityce rozwoju,
- uwzględnianie ochrony geodziezictwa w strategiach rozwoju gmin, powiatów i województwa,
- integracja ochrony geodziezictwa z lokalnymi politykami środowiskowymi,
- szkolenia dla administracji samorządowej w zakresie ochrony geodziezictwa w planowaniu przestrzennym,
- promowanie dobrych praktyk w zakresie harmonijnego kształtowania przestrzeni,
- wspieranie rozwiązań ograniczających presję urbanizacyjną na obszary cenne przyrodniczo i geologicznie.

Cel operacyjny 1.4. Ograniczanie zagrożeń i przeciwdziałanie degradacji geostanowisk

Opis celu: identyfikacja zagrożeń wynikających z erozji, presji inwestycyjnej, nielegalnej eksploatacji surowców, intensywnej turystyki oraz nieodpowiedniego użytkowania przestrzeni. Minimalizowanie negatywnego wpływu działalności człowieka i procesów naturalnych na geostanowiska oraz krajobraz polodowcowy. Obejmuje działania ochronne, rekultywacyjne i edukacyjne mające zachować wartości geodziezictwa dla przyszłych pokoleń.

Działania:

- identyfikacja i klasyfikacja zagrożeń dla geostanowisk (naturalnych i antropogenicznych),
- prowadzenie regularnego monitoringu stanu zachowania geostanowisk i ich otoczenia,
- opracowanie systemu wczesnego ostrzegania przed degradacją kluczowych obiektów geologicznych,
- zabezpieczanie najbardziej wrażliwych i cennych odsłoneń geologicznych przed erozją i dewastacją,

- ograniczanie dostępu do obiektów szczególnie zagrożonych degradacją (np. poprzez wyznaczanie stref ochronnych),
- przeciwdziałanie nielegalnej eksploatacji surowców i niszczeniu form polodowcowych,
- rekultywacja i renaturyzacja terenów zdegradowanych (np. wyrobisk, hałd, odkrywek),
- wdrażanie działań technicznych i przyrodniczych stabilizujących skarpy, odsłonięcia i formy terenowe,
- kontrola presji turystycznej w miejscach szczególnie wrażliwych,
- edukacja użytkowników przestrzeni w zakresie zasad ochrony geostanowisk,
- współpraca z właścicielami terenów w zakresie ograniczania negatywnych oddziaływań,
- wprowadzanie rozwiązań infrastrukturalnych minimalizujących wpływ człowieka (np. kładki, wytyczone trasy),
- dokumentowanie przypadków degradacji i analiza ich przyczyn,
- współpraca z instytucjami ochrony środowiska i służbami kontrolnymi w zakresie egzekwowania przepisów ochronnych.

CEL STRATEGICZNY II. Edukacja i budowanie świadomości przyrodniczej

Celem strategicznym Geoparku Wielkopolska Glacialna w obszarze edukacji i budowania świadomości przyrodniczej jest kształtowanie trwałej relacji mieszkańców i odwiedzających z dziedzictwem geologicznym, krajobrazowym oraz kulturowym regionu. Obszar Geoparku stanowi wyjątkowe świadectwo procesów polodowcowych, które ukształtowały współczesny krajobraz Wielkopolski, dlatego wymaga nie tylko ochrony, ale również popularyzacji wiedzy o jego wartości naukowej, edukacyjnej i społecznej.

Realizacja tego celu jest odpowiedzią na rosnącą potrzebę wzmacniania świadomości ekologicznej i odpowiedzialności za środowisko naturalne. Edukacja przyrodnicza pełni kluczową rolę w budowaniu postaw sprzyjających ochronie zasobów naturalnych, przeciwdziałaniu degradacji krajobrazu oraz wspieraniu zrównoważonego rozwoju lokalnych społeczności. Geopark jako przestrzeń integrująca naukę, edukację i turystykę, stwarza warunki do przekazywania wiedzy w sposób atrakcyjny, praktyczny i dostępny dla różnych grup odbiorców — dzieci, młodzieży, mieszkańców, turystów oraz samorządów.

Uzasadnieniem dla realizacji celu jest także potrzeba wzmacniania lokalnej tożsamości opartej na unikatowym dziedzictwie przyrodniczym regionu. Świadomość wartości geologicznych i krajobrazowych sprzyja budowaniu dumy z miejsca zamieszkania oraz aktywizacji społecznej wokół działań na rzecz ochrony i promocji geoparku. Edukacja przyrodnicza może również stać się impulsem do rozwoju turystyki edukacyjnej i geoturystyki, wspierając tym samym rozwój gospodarczy regionu w sposób zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Działania realizowane w ramach tego celu powinny koncentrować się na tworzeniu nowoczesnych programów edukacyjnych, rozwijaniu infrastruktury interpretacyjnej, organizacji wydarzeń popularyzujących nauki o Ziemi oraz współpracy z placówkami oświatowymi, organizacjami społecznymi i instytucjami naukowymi. W efekcie Geopark Wielkopolska Glacjalna stanie się miejscem nie tylko ochrony dziedzictwa geologicznego, ale również aktywnego dialogu społecznego i edukacji dla zrównoważonej przyszłości.

Cel operacyjny 2.1. Rozwój edukacji geologicznej, klimatycznej i środowiskowej

Opis celu: zwiększanie wiedzy mieszkańców, uczniów i turystów na temat procesów geologicznych, zmian klimatu oraz wpływu działalności człowieka na środowisko. Edukacja ma wspierać kształtowanie postaw odpowiedzialności za dziedzictwo przyrodnicze i krajobrazowe regionu.

Działania:

- opracowanie programów edukacyjnych dotyczących geologii, geomorfologii glacjalnej (dziedzictwa polodowcowego) i zmian klimatu oraz ich wpływu na działalność człowieka,
- organizacja lekcji terenowych, warsztatów i seminariów edukacyjnych, wydarzeń popularyzujących nauki o Ziemi,
- przygotowanie materiałów dydaktycznych i multimedialnych,
- rozwój oferty edukacyjnej dostosowanych do potrzeb i zainteresowań różnych grup wiekowych,
- tworzenie centrów edukacji geologicznej i punktów interpretacji geodziedzictwa,
- współpraca ze szkołami, uczelniami, instytucjami naukowymi i organizacjami pozarządowymi.

Cel operacyjny 2.2. Budowanie świadomości ekologicznej i klimatycznej społeczności lokalnych

Opis celu: wzmocnianie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska, adaptacji do zmian klimatu oraz znaczenia krajobrazu polodowcowego dla jakości życia i tożsamości regionu.

Działania:

- prowadzenie kampanii informacyjnych i społecznych,
- promocja w *mass mediach* świadomości ekologicznej i odpowiedzialności za ochronę krajobrazu,
- promowanie postaw proekologicznych i odpowiedzialnej turystyki,
- organizacja wydarzeń popularyzujących wiedzę o klimacie i środowisku,
- angażowanie mieszkańców w działania na rzecz ochrony przyrody,
- wspieranie lokalnych inicjatyw ekologicznych i obywatelskich.

Cel operacyjny 2.3. Tworzenie i rozwijanie infrastruktury edukacyjnej

Opis celu: zapewnienie nowoczesnych i dostępnych narzędzi służących edukacji przyrodniczej i klimatycznej na obszarze Geoparku.

Działania:

- tworzenie centrów edukacji geologicznej i klimatycznej,
- rozwój ścieżek dydaktycznych i punktów interpretacji dziedzictwa,
- wyposażanie obiektów edukacyjnych w nowoczesne narzędzia multimedialne,
- opracowanie aplikacji mobilnych i platform edukacyjnych,
- dostosowanie infrastruktury edukacyjnej do potrzeb osób z niepełnościami,
- opracowanie programów edukacyjnych dotyczących geologii i dziedzictwa polodowcowego,
- wspieranie nauczycieli w zakresie edukacji geologicznej i regionalnej,
- organizacja warsztatów, terenowych lekcji edukacyjnych i wydarzeń popularyzujących nauki o Ziemi,
- organizacja praktyk, staży i terenowych zajęć edukacyjnych,
- współpraca ze szkołami, uczelniami i organizacjami pozarządowymi,
- wspieranie projektów badawczych i edukacyjnych związanych z Geoparkiem.

Cel operacyjny 2.4. Wspieranie badań naukowych i popularyzacja wiedzy

Opis celu: rozwój współpracy naukowej oraz upowszechnianie wyników badań dotyczących geodziejstwa, środowiska i zmian klimatu.

Działania:

- wspieranie badań geologicznych, geomorfologicznych i klimatycznych poprzez pozyskanie grantów i projektów naukowych,
- organizacja konferencji, seminariów i wydarzeń naukowych,
- publikacja wyników badań i materiałów popularnonaukowych,
- współpraca z ośrodkami akademickimi i ekspertami w kraju i za granicą,
- promowanie innowacyjnych metod edukacji i interpretacji dziedzictwa.

Cel operacyjny 2.5. Aktywizacja społeczna i wolontariat na rzecz Geoparku

Opis celu: budowanie zaangażowania społecznego w działania związane z ochroną i promocją Geoparku oraz wzmacnianie lokalnej odpowiedzialności za dziedzictwo przyrodnicze.

Działania:

- rozwój programów wolontariatu i edukacji obywatelskiej,
- angażowanie mieszkańców w monitoring i ochronę geostanowisk,
- organizacja lokalnych akcji ekologicznych i edukacyjnych,
- wspieranie partnerstw między samorządami, organizacjami i mieszkańcami,
- promowanie w *mass mediach* lokalnych liderów i inicjatyw społecznych związanych z Geoparkiem,
- organizacja kursów dla edukatorów przyrodniczych i animatorów turystyki,
- organizacja programów wolontariackich dla młodzieży.

CEL STRATEGICZNY III. Zrównoważona turystyka i marka Geoparku

Obszar Geoparku Wielkopolska Glacjalna posiada wyjątkowe walory geologiczne, krajobrazowe i przyrodnicze, które stanowią podstawę do rozwoju turystyki opartej na dziedzictwie geologicznym i kulturowym regionu. Różnorodność form polodowcowych, mozaika krajobrazów oraz obecność cennych ekosystemów tworzą atrakcyjną przestrzeń dla rozwoju geoturystyki, turystyki przyrodniczej i edukacyjnej. Jednocześnie rozwój funkcji turystycznej musi być prowadzony w sposób odpowiedzialny i zrównoważony, tak aby nie powodował degradacji najcenniejszych zasobów przyrodniczych i geologicznych. Wymaga to wypracowania modelu turystyki,

który łączy ochronę dziedzictwa z jego udostępnianiem oraz wspiera lokalny rozwój społeczno-gospodarczy. Istotnym elementem tego procesu jest budowa silnej i rozpoznawalnej marki Geoparku Wielkopolska Glacjalna, która pozwoli na skuteczną promocję regionu w skali krajowej i międzynarodowej. Marka ta powinna opierać się na autentyczności, unikatowości krajobrazu polodowcowego oraz wysokiej jakości oferty turystyczno-edukacyjnej. Realizacja celu strategicznego zakłada integrację działań z zakresu turystyki, ochrony środowiska, edukacji i promocji, tak aby stworzyć spójny i konkurencyjny produkt turystyczny, jednocześnie zachowując równowagę pomiędzy rozwojem a ochroną dziedzictwa. Oczekiwane efekty realizacji celu to m.in. zwiększenie ruchu turystycznego, wzrost rozpoznawalności marki „Geopark Wielkopolska Glacjalna”, rozwój lokalnej przedsiębiorczości, wzrost uczestnictwa mieszkańców w działaniach społecznych i edukacyjnych.

Cel operacyjny 3.1. Rozwój zrównoważonej turystyki geologicznej i przyrodniczej

Opis celu: rozwój form turystyki opartych na walorach geologicznych i przyrodniczych regionu w sposób minimalizujący negatywny wpływ na środowisko i wspierający jego ochronę. Kształtowanie postaw odpowiedzialnych użytkowników przestrzeni turystycznej oraz zwiększanie świadomości znaczenia ochrony dziedzictwa przyrodniczego.

Działania:

- opracowanie i wdrażanie zasad zrównoważonej turystyki ograniczającej presję na środowisko,
- wyznaczanie zasad użytkowania obszarów o wysokiej wrażliwości środowiskowej,
- monitorowanie presji turystycznej na obszary cenne przyrodniczo,
- prowadzenie kampanii społecznych dotyczących wartości przyrodniczych i geologicznych regionu oraz turystyki zrównoważonej,
- promowanie niskoinwazyjnych form zwiedzania (turystyka piesza, rowerowa, kajakowa), promocja zasad „nie zostawiaj śladu” (*leave no trace*),
- współpraca z branżą turystyczną w zakresie dobrych praktyk,
- opracowanie długofalowej strategii rozwoju geoturystyki w Geoparku.

Cel operacyjny 3.2. Udostępnienie geodziejstwa mieszkańcom i turystom. Rozwój infrastruktury turystycznej i interpretacyjnej

Opis celu: geodziejstwo obszaru Geoparku Wielkopolska Glacjalna nie ogranicza się jedynie do aspektu naukowego i ochronnego, ale obejmuje również istotny potencjał edukacyjny, kulturowy i turystyczny. Aby w pełni wykorzystać te zasoby, konieczne jest zapewnienie ich odpowiedniej dostępności dla mieszkańców oraz odwiedzających region. Udostępnianie geodziejstwa powinno odbywać się w sposób zrównoważony, który łączy potrzebę ochrony najcenniejszych obiektów z umożliwieniem ich poznawania i interpretacji. Kluczowe znaczenie ma tworzenie infrastruktury oraz narzędzi interpretacyjnych, które pozwolą na bezpieczne, świadome i atrakcyjne zwiedzanie geostanowisk, a jednocześnie nie będą powodować ich degradacji. Celem działań jest zapewnienie szerokiego, bezpiecznego i zrównoważonego dostępu do najcenniejszych elementów geodziejstwa „Wielkopolski Glacjalnej” poprzez tworzenie i rozwój infrastruktury geoturystycznej umożliwiającej bezpieczne zwiedzanie geostanowisk, narzędzi informacyjnych i oferty geoturystycznej, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego poziomu ochrony przyrody i krajobrazu.

Działania:

- opracowanie jednolitego systemu informacji wizualnej terenu Geoparku (tablice, oznaczenia, opisy), w tym oznakowania geostanowisk, prezentujących historię procesy geologiczne,
- tworzenie, rozwój i oznakowanie szlaków geoturystycznych, ścieżek edukacyjnych oraz tematycznych tras krajobrazowych,
- tworzenie centrów i punktów interpretacji geodziejstwa,
- tworzenie punktów widokowych i miejsc ekspozycji geostanowisk,
- budowa miejsc odpoczynku i infrastruktury towarzyszącej przy kluczowych obiektach,
- opracowanie przewodników, map, folderów dotyczących geodziejstwa,
- rozwój narzędzi cyfrowych, w tym aplikacji mobilnych, wirtualnych-interaktywnych map i multimedialnych baz wiedzy,
- dostosowanie wybranych obiektów i tras do różnych grup odbiorców (w tym osób z niepełnosprawnościami, seniorów, rodzin z dziećmi),
- integracja geostanowisk z istniejącą ofertą turystyczną i kulturową regionu,
- współpraca z lokalnymi społecznościami i podmiotami turystycznymi w zakresie udostępniania dziedzictwa,
- prowadzenie szkoleń i warsztatów tematycznych z zakresu geoturystyki i obsługi ruchu turystycznego,

- rozwijanie kompetencji przewodnickich i edukacyjnych, przygotowanie lokalnych przewodników geoparku.

Cel operacyjny 3.3. Budowa marki i promocja wizerunku Geoparku

Opis celu: stworzenie silnej, rozpoznawalnej marki Geoparku opartej na jego unikatowym dziedzictwie polodowcowym oraz wysokiej jakości ofercie edukacyjno-turystycznej.

Działania:

- opracowanie strategii marki i identyfikacji wizualnej geoparku,
- tworzenie spójnego systemu informacji i komunikacji wizualnej,
- prowadzenie aktywnych kanałów komunikacji (strona internetowa Geoparku, aktywność w mediach społecznościowych),
- kampanie promocyjne oparte na *storytellingu* („historia krajobrazu po lodowcu”),
- tworzenie materiałów multimedialnych i filmów edukacyjnych,
- organizacja wydarzeń cyklicznych i festiwali tematycznych,
- opracowanie materiałów promocyjnych dotyczących geodziedzictwa,
- promowanie lokalnych historii, legend i tradycji związanych z krajobrazem polodowcowym,
- budowanie rozpoznawalnych produktów turystycznych opartych na geodziedzictwie,
- promocja geoparku w skali regionalnej, krajowej i międzynarodowej,
- integracja geostanowisk z istniejącą ofertą turystyczną i kulturową regionu,
- współpraca z lokalnymi społecznościami, podmiotami i organizacjami turystycznymi w zakresie promocji Geoparku,
- rozwijanie kompetencji promocyjnych, szkolenia z zakresu marketingu internetowego i promocji lokalnych inicjatyw,
- wspieranie mieszkańców w tworzeniu materiałów promujących Geopark,
- organizacja programów edukacyjnych i wolontariackich dla młodzieży,
- wspieranie inicjatyw młodzieżowych związanych z ochroną środowiska i promocją Geoparku,
- rozwijanie kompetencji interpersonalnych, projektowych i organizacyjnych,
- pozyskiwanie środków na rozwój kompetencji mieszkańców,
- wspieranie mieszkańców i organizacji w aplikowaniu o środki zewnętrzne,
- realizacja projektów finansowanych ze środków krajowych i europejskich.

CEL STRATEGICZNY IV. Wzmacnianie lokalnej gospodarki opartej na geoturystyce

Obszar Geoparku, oparty na unikatowym dziedzictwie polodowcowym, posiada znaczący potencjał przyrodniczy, krajobrazowy i kulturowy, który może stać się istotnym czynnikiem aktywizacji lokalnej gospodarki oraz poprawy jakości życia mieszkańców. Wykorzystanie zasobów geologicznych i przyrodniczych w sposób odpowiedzialny i zrównoważony sprzyja tworzeniu nowych możliwości rozwoju przedsiębiorczości, turystyki, edukacji oraz lokalnych inicjatyw społecznych. Realizacja tego celu ma szczególne znaczenie w kontekście wyzwań stojących przed obszarami wiejskimi, takimi, jak depopulacja, odpływ młodych mieszkańców, ograniczony dostęp do usług, czy niewystarczające wykorzystanie lokalnych zasobów. Geopark może pełnić funkcję platformy integrującej działania samorządów, mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji społecznych i instytucji edukacyjnych wokół wspólnej wizji rozwoju opartego na dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym. Rozwój społeczno-gospodarczy w ramach Geoparku powinien opierać się na zasadach zrównoważonego rozwoju, łączących ochronę środowiska z aktywizacją gospodarczą i społeczną. Szczególne znaczenie mają działania wspierające lokalną przedsiębiorczość, rozwój geoturystyki, promocję produktów regionalnych, wzmacnianie kapitału społecznego oraz podnoszenie kompetencji mieszkańców. Dzięki temu Geopark Wielkopolska Glacjalna może stać się przykładem nowoczesnego modelu rozwoju obszarów słabo zurbanizowanych i wiejskich, wykorzystującego lokalne zasoby jako fundament trwałego i odpowiedzialnego wzrostu.

Cel operacyjny 4.1. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości

Opis celu: wspieranie rozwoju lokalnej gospodarki poprzez wykorzystanie potencjału turystycznego Geoparku w sposób zrównoważony i odpowiedzialny. Tworzenie warunków do rozwoju mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw związanych z turystyką, usługami lokalnymi, rękodziełem i produktami regionalnymi.

Działania:

- wspieranie lokalnych przedsiębiorców z branży usług turystycznych oraz usług towarzyszących na terenie Geoparku,
- wspieranie tworzenia miejsc pracy w sektorze turystyki przyrodniczej i kulturowej,
- rozwój i promocja produktów lokalnych związanych z dziedzictwem regionu, w tym dziedzictwem geologicznym, krajobrazowym i kulturowym,

- wzmacnianie rozpoznawalności lokalnych marek, tradycji i produktów w celu zwiększenia atrakcyjności regionu i dochodów mieszkańców,
- doradztwo dotyczące tworzenia produktów turystycznych i regionalnych,
- organizacja spotkań *networkingowych* dla lokalnych przedsiębiorców,
- wspieranie inicjatyw społecznych, partnerstw lokalnych oraz działań zwiększających zaangażowanie lokalnych przedsiębiorców w rozwój Geoparku.

Cel operacyjny 4.2. Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych

Opis celu: wspieranie rozwoju lokalnych społeczności poprzez wykorzystanie potencjału turystycznego Geoparku w sposób zrównoważony i odpowiedzialny. Integrowanie inicjatyw społecznych, partnerstw lokalnych oraz działań zwiększających zaangażowanie mieszkańców w rozwój Geoparku.

Działania:

- tworzenie lokalnych partnerstw i sieci współpracy w Geoparku i jego otoczeniu,
- powoływanie lokalnych grup roboczych i forów współpracy mieszkańców, samorządów, organizacji społecznych oraz przedsiębiorców,
- organizacja regularnych spotkań konsultacyjnych i warsztatów strategicznych dotyczących rozwoju Geoparku,
- wspieranie inicjatyw oddolnych związanych z ochroną i promocją dziedzictwa Geoparku,
- włączanie przedsiębiorstw i mieszkańców w działania promocyjne i edukacyjne,
- rozwój wolontariatu na rzecz Geoparku, w tym programów dla młodzieży i seniorów,
- tworzenie lokalnych ambasadorów Geoparku Wielkopolska Glacjalna promujących region i jego dziedzictwo,
- organizacja wydarzeń integrujących społeczność lokalną, Dni Geoparku, festiwali, pikników, rajdów terenowych, wydarzeń tematycznych,
- realizacja konkursów, gier terenowych i inicjatyw edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i rodzin,
- wspieranie wydarzeń promujących lokalne tradycje, kulturę i produkty regionalne,
- organizacja szkoleń z zakresu animacji społecznej, pozyskiwania funduszy i realizacji projektów,
- udzielanie wsparcia merytorycznego organizacjom pozarządowym i kołom lokalnym,
- promowanie dobrych praktyk i lokalnych inicjatyw związanych z działalnością Geoparku,

- wspieranie działań mieszkańców na rzecz ochrony środowiska i estetyki przestrzeni publicznej,
- tworzenie platform komunikacji i wymiany informacji pomiędzy mieszkańcami a zarządzającymi Geoparkiem,
- prowadzenie konsultacji społecznych dotyczących planowanych działań i inwestycji,
- rozwijanie narzędzi cyfrowych wspierających udział społeczności lokalnej w życiu Geoparku,
- aktywizacja młodzieży i budowanie przyszłych kadr Geoparku,
- organizacja młodzieżowych programów edukacyjnych i wolontariackich przy realizacji projektów terenowych i badawczych,
- współpraca ze szkołami i uczelniami, tworzenie programów stażowych i praktyk związanych z działalnością Geoparku i geoturystyką.

Cel operacyjny 4.3. Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji mieszkańców

Opis celu: edukacja ekologiczna wzmacniająca wiedzę i umiejętności lokalnych społeczności. Rozwój tych kompetencji mieszkańców zwiększa ich aktywność zawodową i społeczną, poprawia możliwości zatrudnienia oraz sprzyja tworzeniu nowych inicjatyw gospodarczych opartych na lokalnych zasobach przyrodniczych i kulturowych. Przyczynia się również do budowania lokalnych liderów i wzmacniania kapitału społecznego, co ma kluczowe znaczenie dla skutecznego funkcjonowania Geoparku. Dzięki temu Geopark Wielkopolska Glacjalna stanie się przestrzenią rozwoju kompetencji wspierających nowoczesną, świadomą i aktywną społeczność lokalną.

Działania:

- organizacja szkoleń, warsztatów i programów edukacyjnych wspierających rozwój zawodowy oraz kompetencje związane z turystyką, ochroną środowiska i przedsiębiorczością,
- organizacja warsztatów dotyczących przedsiębiorczości lokalnej i ekonomii społecznej,
- rozwijanie kompetencji przewodnickich i edukacyjnych, przygotowanie lokalnych przewodników Geoparku,
- organizacja kursów dla edukatorów przyrodniczych i animatorów turystyki,
- wspieranie nauczycieli w zakresie edukacji geologicznej i regionalnej.

CEL STRATEGICZNY V. – Zarządzanie i współpraca

Skuteczne funkcjonowanie Geoparku Wielkopolska Glacjalna wymaga stworzenia trwałego i efektywnego systemu współpracy oraz zarządzania, opartego na partnerstwie wielu podmiotów zaangażowanych w rozwój regionu. Geopark jako przestrzeń integrująca ochronę geodziejstwa, edukację, turystykę oraz rozwój społeczno-gospodarczy, wymaga skoordynowanych działań samorządów, instytucji naukowych, organizacji społecznych, przedsiębiorców i mieszkańców. Tylko spójny model zarządzania umożliwi skuteczną ochronę zasobów geologicznych oraz pełne wykorzystanie potencjału lokalnych społeczności. Istotnym elementem tego celu jest rozwój systemu zarządzania i promocji geodziejstwa, który pozwoli na profesjonalne planowanie działań ochronnych, edukacyjnych i promocyjnych. Obejmuje to zarówno budowanie struktur organizacyjnych Geoparku, rozwijanie współpracy międzyinstytucjonalnej, jak i tworzenie nowoczesnych narzędzi komunikacji i promocji.

Wspólne działania partnerów Geoparku powinny wzmacniać rozpoznawalność regionu, budować jego markę oraz zwiększać świadomość znaczenia dziedzictwa geologicznego dla zrównoważonego rozwoju. Realizacja celu ma również kluczowe znaczenie dla budowania stabilnych podstaw organizacyjnych umożliwiających pozyskiwanie środków zewnętrznych, realizację projektów krajowych i międzynarodowych oraz rozwój współpracy z innymi geoparkami i instytucjami branżowymi. Dzięki temu Geopark Wielkopolska Glacjalna może stać się nowoczesnym modelem zarządzania dziedzictwem geologicznym, opartym na dialogu, współpracy i aktywnym zaangażowaniu społeczności lokalnych.

Cel operacyjny 5.1. Rozwój systemu zarządzania Geoparkiem

Opis celu: stworzenie i wdrożenie nowoczesnego, spójnego oraz efektywnego systemu zarządzania Geoparkiem, który umożliwi jego zrównoważony rozwój, ochronę dziedzictwa geologicznego oraz skuteczne wykorzystanie potencjału edukacyjnego

i turystycznego. Realizacja tego celu zakłada powołanie struktur organizacyjnych, wprowadzenie przejrzystych procedur zarządzania oraz rozwój narzędzi wspierających podejmowanie decyzji.

Działania:

- wskazanie lidera i inicjatora, podmiot zarządzający (związek gmin, stowarzyszenie lub jednostka samorządu terytorialnego), który formalnie zainicjuje proces i będzie odpowiedzialny za jego koordynację,

- zaproszenie do współpracy kluczowych interesariuszy (gminy, powiaty, uczelnie, szkoły, instytucje kultury, organizacje turystyczne, przedsiębiorcy, Lasy Państwowe, organizacje pozarządowe),
- podpisanie listów intencyjnych lub porozumień, określenie zakresu zaangażowania partnerów,
- określenie modelu organizacyjno-prawnego, wybór formy prawnej (np. stowarzyszenie, związek międzygminny, fundacja, jednostka budżetowa),
- przygotowanie projektu statutu Geoparku,
- formalna rejestracja podmiotu zgodnie z wybraną formą prawną,
- powołanie organów zarządzających, utworzenie organu decyzyjnego (np. rada geoparku),
- stworzenie regulaminów działania organów Geoparku, określenie procedur podejmowania decyzji,
- powołanie zespołu operacyjnego/biura geoparku,
- uruchomienie działalności, pierwsze posiedzenia organów, rozpoczęcie realizacji zadań operacyjnych,
- zatrudnienie kluczowego personelu (koordynator, specjalista ds. promocji, edukacji),
- zapewnienie siedziby i zaplecza administracyjnego,
- uruchomienie podstawowych narzędzi pracy (systemy IT, komunikacja),
- powiązanie działań z wymaganiami sieci geoparków i podjęcie planu aplikacji do sieci.

Cel operacyjny 5.2. Zapewnienie podstaw finansowania Geoparku

Opis celu: stworzenie stabilnego, zróżnicowanego i długoterminowego systemu finansowania, który umożliwi sprawne funkcjonowanie Geoparku, realizację jego zadań statutowych oraz rozwój infrastruktury turystycznej, edukacji i promocji. Kluczowe jest uniezależnienie się od jednego źródła środków poprzez dywersyfikację finansowania oraz budowanie trwałych mechanizmów pozyskiwania funduszy. Realizacja celu zakłada zarówno pozyskiwanie środków publicznych (krajowych i europejskich), jak i rozwój własnych źródeł dochodów oraz współpracę z sektorem prywatnym. Istotne jest także zapewnienie przejrzystości finansowej i efektywnego zarządzania środkami, co zwiększy wiarygodność Geoparku i ułatwi zdobywanie kolejnych funduszy.

Działania:

- pozyskiwanie środków z budżetów samorządów lokalnych, ustalenie zasad finansowego udziału jednostek samorządu terytorialnego,

- wprowadzenie składek członkowskich (jeśli struktura to zakłada),
- rozwój partnerstw publiczno-prywatnych, pozyskiwanie sponsorów i partnerów biznesowych, budowa systemu składek i wsparcia partnerów, tworzenie ofert sponsorskich i pakietów współpracy,
- rozwój własnych źródeł dochodów (warsztaty, szkolenia, usługi przewodnickie),
- rozwój produktów turystycznych i geoturystyki, sprzedaż materiałów promocyjnych i wydawnictw, wprowadzanie opłat za wybrane usługi, np. wydarzenia, odwiedziny centrum edukacyjnego),
- poszukiwanie grantów międzynarodowych i fundacji,
- analiza dostępnych programów krajowych i funduszy UE,
- przygotowanie i realizacja projektów finansowanych zewnętrznie,
- tworzenie zespołu ds. pozyskiwania funduszy, opracowywanie wniosków projektowych.

Cel operacyjny 5.3. Wspieranie współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej

Opis celu: wspieranie współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej stanowi jeden z kluczowych warunków skutecznego funkcjonowania i rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Partnerskie działania samorządów, instytucji naukowych i edukacyjnych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz mieszkańców pozwolą na pełne wykorzystanie potencjału regionu i skuteczną realizację celów strategicznych Geoparku. Integracja działań różnych instytucji zwiększa efektywność realizowanych przedsięwzięć sprzyja tworzeniu spójnej oferty edukacyjnej, turystycznej i promocyjnej oraz pozwala na skuteczniejsze pozyskiwanie środków finansowych na rozwój regionu oraz budowanie silnej marki Geoparku.

Działania:

- budowanie sieci współpracy i trwałych partnerstw pomiędzy samorządami, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami, instytucjami naukowymi i mieszkańcami,
- inicjowanie partnerstw lokalnych i regionalnych na rzecz wspólnej realizacji projektów rozwojowych,
- wspieranie forów współpracy pomiędzy gminami znajdującymi się na obszarze Geoparku,
- współpraca z organizacjami turystycznymi (PLOT, PTTK itp.) w zakresie promocji Geoparku jako nowego produktu turystycznego i udostępniania wiedzy na temat jego atrakcji i funkcjonowania,
- nawiązywanie partnerstw z uczelniami wyższymi i jednostkami badawczymi,

- realizacja wspólnych projektów naukowych, edukacyjnych i popularyzatorskich,
- organizacja konferencji, seminariów i warsztatów dotyczących dziedzictwa geologicznego i zrównoważonego rozwoju,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i społecznościami lokalnymi,
- angażowanie organizacji społecznych w działania edukacyjne, promocyjne i ochronne,
- wspieranie inicjatyw oddolnych związanych z rozwojem Geoparku,
- rozwijanie mechanizmów konsultacji społecznych i partycypacji mieszkańców w procesie planowania i zarządzania Geoparkiem,
- rozwijanie współpracy krajowej i międzynarodowej, nawiązywanie kontaktów z innymi geoparkami i organizacjami branżowymi,
- udział w krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy geoparków,
- realizacja wspólnych projektów i wymian doświadczeń na poziomie międzynarodowym,
- tworzenie systemów wymiany informacji i komunikacji, rozwijanie platform komunikacyjnych dla partnerów geoparku,
- organizacja regularnych spotkań koordynacyjnych i konsultacyjnych,
- tworzenie wspólnych baz danych, materiałów edukacyjnych i promocyjnych,
- wspólne pozyskiwanie środków finansowych, przygotowywanie partnerskich projektów finansowanych ze środków krajowych i europejskich,
- wspieranie partnerów w zakresie aplikowania o fundusze zewnętrzne,
- rozwijanie mechanizmów współfinansowania inicjatyw lokalnych,
- tworzenie partnerstw umożliwiających rozwój programów szkoleniowych i edukacyjnych,
- budowanie wspólnej tożsamości i marki Geoparku Wielkopolska Glacjalna wśród partnerów i mieszkańców.

Cele strategiczne Geoparku Wielkopolska Glacjalna tworzą spójny i wzajemnie powiązany system działań, którego nadrzędnym celem jest ochrona i wykorzystanie dziedzictwa geologicznego, przyrodniczego i kulturowego jako fundamentu zrównoważonego rozwoju obszaru. Każdy z celów odpowiada na inne potrzeby Geoparku, jednak ich skuteczna realizacja wymaga równoczesnego i skoordynowanego wdrażania.

Punktem wyjścia jest **ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego (Cel I)**, które stanowi podstawowy zasób geoparku i warunek realizacji wszystkich pozostałych działań. Ochrona geostanowisk, krajobrazów polodowcowych oraz cennych walorów przyrodniczych tworzy fundament dla edukacji, turystyki i rozwoju lokalnego.

Niezbędnym uzupełnieniem działań ochronnych jest **edukacja i budowanie świadomości przyrodniczej (Cel II)**. Wzrost wiedzy mieszkańców, turystów i instytucji na temat wartości geodziejstwa sprzyja jego ochronie, zwiększa społeczne poparcie dla funkcjonowania Geoparku oraz wzmacnia lokalną tożsamość opartą na unikatowym dziedzictwie regionu.

Efektom ochrony i edukacji powinien być rozwój **zrównoważonej turystyki oraz silnej marki Geoparku (Cel III)**. Odpowiednio przygotowana oferta geoturystyczna, edukacyjna i rekreacyjna pozwoli na zwiększenie atrakcyjności obszaru, przyciągnięcie odwiedzających oraz budowanie rozpoznawalności Geoparku Wielkopolska Glacialna w regionie Wielkopolski, w kraju i za granicą.

Rozwój turystyki i promocja dziedzictwa powinny jednocześnie przekładać się na **lokalny rozwój społeczno-gospodarczy (Cel IV)**. Geopark ma stymulować przedsiębiorczość, tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój usług turystycznych, produktów lokalnych i inicjatyw społecznych, generując trwałe korzyści dla mieszkańców i samorządów, w szczególności obszarów wiejskich.

Warunkiem skutecznej realizacji wszystkich celów jest **współpraca i sprawne zarządzanie (Cel V)**. Funkcjonowanie Geoparku wymaga zaangażowania wielu partnerów – samorządów lokalnych i regionalnego, instytucji naukowych, Lasów Państwowych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców. Tylko trwałe partnerstwo, wspólna wizja rozwoju oraz efektywny system zarządzania pozwolą na pełne wykorzystanie potencjału obszaru.

Cele strategiczne nie powinny być traktowane jako odrębne obszary działań, lecz jako elementy jednego, kompleksowego procesu rozwoju. Ich wzajemna synergia sprawia, że działania podejmowane w ramach jednego celu wzmacniają efekty osiągane w pozostałych obszarach. Dzięki temu Geopark Wielkopolska Glacialna może stać się przykładem nowoczesnego modelu zarządzania dziedzictwem przyrodniczym, łączącego ochronę środowiska, edukację, turystykę oraz rozwój społeczno-gospodarczy zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

5. ETAPY ROZWOJU GEOPARKU DO 2035 ROKU

Utworzenie i sformalizowanie struktur Geoparku Wielkopolska Glacjalna to proces złożony i długofalowy. Wymaga on skoordynowania działań naukowo-badawczych, inwestycyjnych, formalno-prawnych oraz społecznych. Ze względu na unikatowy charakter chronionego dziedzictwa polodowcowego a także zaangażowanie wielu zróżnicowanych interesariuszy – od środowisk akademickich (UAM), przez jednostki samorządu terytorialnego, aż po sektor organizacji społecznych i biznesu – realizacja tej inicjatywy nie może mieć charakteru jednorazowego wdrożenia. Skuteczne powołanie Geoparku wymaga zastosowania przejrzystej strategii etapowania.

Podział procesu wdrażania na logiczne, następujące po sobie fazy jest kluczowy z kilku powodów. Po pierwsze, pozwala na racjonalne i elastyczne zarządzanie budżetem, w tym na sukcesywne pozyskiwanie i rozliczanie funduszy zewnętrznych, takich jak środki programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Wielkopolski (FEW) czy międzynarodowe granty np. w ramach funduszy Interreg. Po drugie, etapowanie umożliwia stopniowe budowanie tożsamości Geoparku i zaangażowania lokalnej społeczności, minimalizując ryzyko konfliktów przestrzennych czy środowiskowych. Wreszcie, precyzyjnie określone kamienie milowe stanowią niezbędny warunek formalny w procedurze ubiegania się o status Geoparku Krajowego, a w perspektywie długoterminowej – o certyfikat Światowej Sieci Geoparków UNESCO.

5.1. Fazy realizacyjne

Poniżej przedstawiono szczegółowy harmonogram oraz ramy operacyjne podziału prac na poszczególne fazy realizacyjne. Obejmują one okres od podstawowych działań koncepcyjnych, inwentaryzacyjnych i miękkich projektów edukacyjnych, przez etap budowy twardej infrastruktury turystyczno-geologicznej, aż po ostateczną instytucjonalizację i wejście na arenę międzynarodową.

Etap I: Inicjacja i organizacja (lata 2026–2027)

To faza budowania fundamentów. Efektem jest działająca struktura i wizja rozwoju.

Kluczowe działania:

- budowa i formalizacja partnerstwa (gminy, instytucje, nauka),
- powołanie struktury zarządzania geoparkiem,
- utworzenie biura i zatrudnienie zespołu,
- opracowanie planów operacyjnych,
- inwentaryzacja geostanowisk i zasobów,

- rozpoczęcie działań promocyjnych na poziomie regionalnym,
- identyfikacja źródeł finansowania i pierwsze wnioski projektowe.

Etap II: Budowa i wdrażanie systemu (lata 2028–2030)

Faza intensywnego rozwoju operacyjnego. Efektem jest Geopark funkcjonujący operacyjnie i rozpoznawalny regionalnie.

Kluczowe działania:

- pozyskiwanie większych projektów krajowych i UE,
- rozwój infrastruktury geoturystycznej (ścieżki, punkty informacji, oznakowanie),
- wdrożenie systemów zarządzania (monitoring, GIS, baza danych),
- rozwój oferty edukacyjnej i turystycznej,
- profesjonalizacja zespołu i szkoleń,
- aplikacja do sieci krajowych geoparków,
- budowa marki geoparku w Polsce.

Etap III: Konsolidacja i umiędzynarodowienie (lata 2031–2032)

Faza rozwoju oferty, stabilizacji i wejścia na poziom międzynarodowy. Efektem jest Geopark o ugruntowanej pozycji, spełniający standardy międzynarodowe.

Kluczowe działania:

- podnoszenie jakości zarządzania i standardów ochrony,
- dalsza rozbudowa infrastruktury oraz oferty edukacyjnej i turystycznej,
- wzmacnianie udziału społeczności lokalnej,
- aplikacja do sieci geoparków (*UNESCO Global Geoparks*),
- rozwój współpracy międzynarodowej.

Etap IV: Rozwój zrównoważony i specjalizacja (lata 2033–2035)

Faza dojrzałości i ukierunkowanego rozwoju. Efektem jest stabilny, rozpoznawalny Geopark o wysokiej jakości zarządzania.

Kluczowe działania:

- rozwój specjalistycznych produktów (np. geoturystyka edukacyjna, naukowa),
- dywersyfikacja źródeł finansowania i zwiększanie dochodów własnych,
- wdrażanie innowacji (cyfryzacja, *smart tourism*),
- ciągły monitoring i ochrona zasobów,
- rozwój marki na poziomie europejskim.

5.2. Harmonogram działań

Harmonogram działań pozwala uporządkować złożony proces przekształcania obszaru o unikatowym dziedzictwie w certyfikowany Światowy Geopark UNESCO. Gwarantuje on ochronę przyrody, rozwój geoturystyki oraz zaangażowanie lokalnych społeczności, w podziale na różne obszary działalności.

ETAP I: Inicjacja i organizacja (lata 2026–2027)

Obszar	Działania	Wskaźniki	Odpowiedzialni	Źródła finansowania
Zarządzanie	powołanie struktury zarządzania	utworzona jednostka zarządzająca	lider (np. związek JST)	budżety JST
Partnerstwo	podpisanie porozumień	liczba partnerów (min. 10–15)	JST, instytucje	środki własne
Strategia	opracowanie strategii	przyjęty dokument	jednostka zarządzająca	programy krajowe
Zasoby	inwentaryzacja geostanowisk	baza danych	uczelnie, eksperci	granty
Promocja	kampania regionalna	liczba wydarzeń, odbiorców	biuro geoparku	RPO, JST

ETAP II: Budowa i wdrażanie (lata 2028–2030)

Obszar	Działania	Wskaźniki	Odpowiedzialni	Źródła finansowania
Infrastruktura	szlaki, tablice, punkty info	liczba obiektów (np. 20+)	JST, geopark	fundusze UE
Systemy	GIS, monitoring	działający system	biuro geoparku	projekty UE
Edukacja	programy edukacyjne	liczba uczestników	szkoły, NGO	granty
Kadry	szkolenia zespołu	liczba przeszkolonych osób	geopark	projekty
Promocja	marka geoparku	rozpoznawalność	geopark, region	kampanie UE
Certyfikacja	aplikacja do krajowej sieci geoparków	złożony wniosek	geopark	środki własne + UE

ETAP III: Konsolidacja i umiędzynarodowienie (lata 2031–2032)

Obszar	Działania	Wskaźniki	Odpowiedzialni	Źródła finansowania
Jakość	standaryzacja zarządzania	wdrożone procedury	biuro	projekty
Społeczność	programy lokalne	liczba inicjatyw	NGO, JST	granty
Certyfikacja	aplikacja do sieci geoparków UNESCO	złożony wniosek	geopark	środki własne + UE
Współpraca	projekty międzynarodowe	liczba partnerstw	geopark	Interreg

ETAP IV: Rozwój zrównoważony i specjalizacja (lata 2033–2035)

Obszar	Działania	Wskaźniki	Odpowiedzialni	Źródła finansowania
Produkty	rozwój geoturystyki	liczba produktów	geopark, biznes	dochody własne
Finanse	dywersyfikacja dochodów	% dochodów własnych	geopark	działalność własna
Innowacje	cyfryzacja, <i>smart tourism</i>	wdrożone rozwiązania	geopark	UE
Marka	promocja międzynarodowa	liczba turystów z zagranicy	region	kampanie

Struktura odpowiedzialności

- **Jednostka zarządzająca Geoparkiem** (Stowarzyszenie) – koordynacja całości,
- **Samorządy (JST)** – infrastruktura, finansowanie, promocja lokalna,
- **Instytucje naukowe** – badania, ekspertyzy, wsparcie edukacji,
- **NGO i lokalne grupy** – edukacja, promocja, angażowanie lokalnej społeczności,
- **Sektor prywatny** – usługi turystyczne, partnerstwa, lokalne produkty, promocja.

6. FINANSOWANIE GEOPARKU

Realizacja Strategii powstania i rozwoju Geoparku Glacialna Wielkopolska wymaga zaplanowania spójnego, racjonalnego i etapowego modelu finansowania, który umożliwi zarówno utworzenie podstaw organizacyjnych i infrastrukturalnych geoparku, jak i zapewni jego długoterminowe funkcjonowanie oraz rozwój. Ze względu na wielowymiarowy charakter Geoparku – obejmujący ochronę geodziejstwa, rozwój turystyki, edukację, promocję regionu oraz współpracę międzysektorową – konieczne jest wykorzystanie różnych źródeł finansowania dostosowanych do poszczególnych etapów rozwoju przedsięwzięcia.

Budżet Geoparku stanowi narzędzie przekładające cele strategiczne na konkretne działania operacyjne, określając zakres niezbędnych nakładów oraz źródła ich finansowania. Przyjęte założenia budżetowe opierają się na zasadzie efektywnego wykorzystania dostępnych zasobów, komplementarności inwestycji oraz tworzenia trwałej wartości dla regionu. Planowane wydatki obejmują zarówno działania przygotowawcze i organizacyjne, jak i inwestycje infrastrukturalne, działania edukacyjne, promocyjne, badawcze oraz związane z zarządzaniem i budowaniem rozpoznawalności geoparku na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym.

Uzasadnienie kosztów zostało opracowane w odniesieniu do celów strategicznych przedsięwzięcia i zakładanych rezultatów społecznych, środowiskowych oraz gospodarczych. Poszczególne kategorie wydatków odpowiadają potrzebie ochrony i udostępniania dziedzictwa geologicznego i glacialnego

Wielkopolski, rozwoju zrównoważonej turystyki, wzmacniania lokalnej tożsamości oraz aktywizacji społeczności i podmiotów działających na obszarze geoparku.

Założono, że finansowanie projektu będzie miało charakter mieszany i będzie opierało się na wykorzystaniu środków publicznych, funduszy europejskich, wkładu jednostek samorządu terytorialnego, partnerstw instytucjonalnych oraz – w dalszej perspektywie – przychodów generowanych przez działalność Geoparku. Takie podejście ma zapewnić stabilność finansową przedsięwzięcia i stworzyć warunki do jego trwałego rozwoju zgodnie z ideą zrównoważonego zarządzania dziedzictwem geologicznym i krajobrazowym.

6.1. Budżet i uzasadnienie kosztów

Szacunkowa całkowita wartość realizacji przedsięwzięcia pn. „**Rozwój infrastruktury oraz wdrożenie systemu zarządzania Geoparku Wielkopolska Glacjalna w latach 2026–2035**” wynosi 35 000 000 PLN. Projekt ma charakter wieloletni i kompleksowy, obejmujący zarówno działania inwestycyjne (infrastruktura), jak i nieinwestycyjne (zarządzanie, edukacja, promocja) (tab.10).

Tab.10. Struktura kosztów kwalifikowalnych Geoparku w latach 2026-2035

Nr zadania	Kategoria kosztów	Wartość (PLN)	Udział %
1	Infrastruktura geoturystyczna	18 000 000	51%
2	Zarządzanie i funkcjonowanie Geoparku	6 000 000	17%
3	Działania edukacyjne i społeczne	4 000 000	11%
4	Systemy informatyczne i cyfryzacja	2 500 000	7%
5	Promocja i budowa marki	2 500 000	7%
6	Przygotowanie dokumentacji i ekspertyz	2 000 000	6%
	Razem	35 000 000	100%

Zadanie 1. Infrastruktura geoturystyczna (18 000 000 PLN)

Zakres finansowania:

- budowa i modernizacja ścieżek edukacyjnych i geoturystycznych,
- wykonanie oznakowania i tablic informacyjnych,
- utworzenie punktów informacji turystycznej i małej infrastruktury,
- zabezpieczenie i udostępnienie geostanowisk,
- utworzenie centrum edukacyjnego.

Uzasadnienie: Infrastruktura stanowi podstawę udostępnienia zasobów Geoparku oraz zwiększenia ruchu turystycznego i edukacyjnego.

Zadanie 2. Zarządzanie i funkcjonowanie Geoparku (6 000 000 PLN)

Zakres finansowania:

- koszty zatrudnienia zespołu zarządzającego,
- funkcjonowanie biura Geoparku,
- koszty administracyjne i operacyjne.

Uzasadnienie: Sprawne zarządzanie jest warunkiem trwałości projektu i efektywnego wykorzystania infrastruktury.

Zadanie 3. Działania edukacyjne i społeczne (4 000 000 PLN)

Zakres finansowania:

- programy edukacyjne dla szkół i turystów,
- warsztaty, wydarzenia i działania animacyjne,
- rozwój oferty edukacyjnej Geoparku.

Uzasadnienie: edukacja zwiększa świadomość społeczną i wspiera ochronę dziedzictwa geologicznego.

Zadanie 4. Systemy informatyczne i cyfryzacja (2 500 000 PLN)

Zakres finansowania:

- stworzenie baz danych geoparku,
- wdrożenie systemów GIS, w tym map,
- aplikacje mobilne i platformy informacyjne,
- AR/VR - wykorzystanie technologii rozszerzonej rzeczywistości (np. lodowiec „na żywo”).

Uzasadnienie: Cyfryzacja usprawnia zarządzanie oraz zwiększa dostępność oferty Geoparku dla użytkowników.

Zadanie 5. Promocja i budowa marki (2 500 000 PLN)

Zakres finansowania:

- kampanie promocyjne krajowe i zagraniczne,
- materiały promocyjne i identyfikacja wizualna,
- działania wizerunkowe i marketingowe.

Uzasadnienie: Rozpoznawalność geoparku przekłada się na wzrost liczby odwiedzających i rozwój lokalnej gospodarki.

Zadanie 6. Dokumentacja i ekspertyzy (2 000 000 PLN)

Zakres finansowania:

- dokumentacja projektowa,
- ekspertyzy naukowe i środowiskowe,
- opracowania strategiczne i analizy, w tym opracowanie strategii marki, strategii rozwoju geoturystyki.

Uzasadnienie: Zapewnia wysoką jakość realizacji projektu i zgodność z wymaganiami formalnymi.

6.2. Etapowanie środków

Realizacja strategii powstania i rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna została zaplanowana jako proces wieloetapowy, wymagający stopniowego angażowania zasobów finansowych oraz dostosowywania zakresu inwestycji i działań do poziomu dojrzałości organizacyjnej projektu. Z tego względu budżet Geoparku został opracowany w układzie etapowym obejmującym lata 2026–2035, co pozwala na racjonalne rozłożenie nakładów w czasie, ograniczenie ryzyka finansowego oraz zapewnienie ciągłości realizacji celów strategicznych.

Podjęcie etapowe umożliwia powiązanie planowanych wydatków z kolejnymi fazami rozwoju Geoparku – od działań przygotowawczych i organizacyjnych, poprzez tworzenie podstaw infrastrukturalnych i instytucjonalnych aż po rozwój oferty geoturystycznej, wzmacnianie marki oraz osiągnięcie stabilnego modelu funkcjonowania. Każdy etap obejmuje odrębne priorytety inwestycyjne i operacyjne, którym przypisano odpowiednie źródła finansowania oraz oczekiwane rezultaty. W początkowym okresie dominować będą nakłady związane z przygotowaniem dokumentacji, budową struktur zarządzania, identyfikacją i udostępnianiem geostanowisk oraz pozyskiwaniem środków zewnętrznych. W kolejnych latach ciężar finansowania będzie przesunął się w kierunku rozwoju infrastruktury, działań edukacyjnych i promocyjnych, budowania oferty turystycznej oraz wzmacniania współpracy z partnerami lokalnymi i regionalnymi. Ostatni etap zakłada koncentrację na utrzymaniu osiągniętych efektów, podnoszeniu jakości zarządzania oraz zwiększaniu udziału przychodów własnych i trwałych źródeł finansowania.

Budżet etapowy pełni funkcję planistyczną i zarządczą – umożliwia monitorowanie postępów realizacji strategii, ocenę efektywności wykorzystania środków oraz elastyczne dostosowywanie działań do pojawiających się możliwości finansowania i zmieniających się uwarunkowań rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna (tab. 11).

Tab.11. Etapy finansowania działalności Geoparku w latach 2026-2035.

Etap	Lata	Główne działania	Przykładowe koszty
Etap I – Przygotowanie	2026–2027	dokumentacja, struktura zarządzania, promocja idei geoparku	opracowania, konsultacje, przygotowanie projektów
Etap II – Budowa i wdrażanie	2028–2030	infrastruktura geoturystyczna, oznakowanie, centra edukacyjne	inwestycje infrastrukturalne
Etap III – Rozwój oferty i marki	2031–2033	edukacja, promocja, wydarzenia, rozwój produktów turystycznych	działania programowe i promocyjne
Etap IV – Utrwalenie i funkcjonowanie	2034–2035	utrzymanie, monitoring, rozwój działalności własnej	koszty operacyjne i rozwojowe

ETAP I: lata 2026–2027 (przygotowanie i organizacja)

Szacunkowy koszt: 3–6 mln. zł

Główne wydatki:

- utworzenie biura i zatrudnienie zespołu: 1,0–1,5 mln. zł,
- opracowanie dokumentów operacyjnych: 0,3–0,6 mln. zł,
- inwentaryzacja i badania: 0,5–1,0 mln. zł,
- działania promocyjne (startowe): 0,5–1,0 mln. zł,
- przygotowanie projektów do finansowania ze środków UE: 0,5–1,0 mln. zł.

ETAP II: lata 2028–2030 (budowa i wdrażanie)

Szacunkowy koszt: 12–20 mln. zł

Główne wydatki:

- infrastruktura turystyczna (szlaki, tablice, punkty): 6–10 mln. zł,
- systemy IT i GIS: 1–2 mln. zł,
- programy edukacyjne: 1–2 mln. zł,
- rozwój kadry i operacyjny: 2–3 mln. zł,
- promocja krajowa: 1–2 mln. zł.

ETAP III: lata 2031–2032 (rozwój oferty, umiędzynarodowienie i promocja)

Szacunkowy koszt: 4–7 mln. zł

Główne wydatki:

- przygotowanie aplikacji do sieci geoparków: 0,5–1 mln. zł,
- projekty międzynarodowe: 1–2 mln. zł,
- rozwój infrastruktury uzupełniającej: 1–2 mln. zł,
- działania społeczne i lokalne: 0,5–1 mln. zł,
- promocja zagraniczna: 1–2 mln. zł.

ETAP IV: lata 2033–2035 (rozwój zrównoważony i specjalizacja)

Szacunkowy koszt: 6–12 mln. zł

Główne wydatki:

- rozwój produktów turystycznych: 2–4 mln. zł,
- innowacje (aplikacje, cyfryzacja): 1–2 mln. zł,
- utrzymanie infrastruktury: 2–3 mln. zł,
- działania promocyjne: 1–2 mln. zł,
- zarządzanie i operacyjne: 1–2 mln. zł,

Największe koszty przypadają na lata 2027–2030 (rozwój infrastruktury Geoparku), po 2030 r. rośnie znaczenie dochodów własnych, system powinien dążyć do częściowej samofinansowości.

Roczne koszty funkcjonowania (po 2030 r.)

Szacunkowy koszt: 1,5–3 mln. zł rocznie, w tym:

- kadry i administracja: 0,8–1,5 mln. zł,
- utrzymanie infrastruktury: 0,5–1,0 mln. zł,
- promocja i edukacja: 0,3–0,7 mln. zł.

6.3. Źródła finansowania

Model finansowania Geoparku zakłada łączenie środków inwestycyjnych przeznaczonych na utworzenie i rozwój infrastruktury z mechanizmami wspierającymi bieżące funkcjonowanie, utrzymanie oraz rozwój oferty programowej i edukacyjnej. Istotnym założeniem jest stopniowe budowanie odporności finansowej poprzez dywersyfikację źródeł dochodów oraz ograniczanie zależności od pojedynczych instrumentów wsparcia. Realizacja strategii powstania i rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna wymaga zastosowania wieloźródłowego modelu finansowania, pozwalającego na pozyskiwanie środków zarówno na etapie przygotowania i realizacji, jak i późniejszego funkcjonowania, utrzymania infrastruktury oraz prowadzenia działań edukacyjnych, promocyjnych i rozwojowych.

Finansowanie projektu i działalności Geoparku może opierać się na środkach pochodzących z funduszy europejskich, programów krajowych i regionalnych, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, środków instytucji publicznych, partnerstw międzysektorowych oraz instrumentów wspierających rozwój turystyki, ochronę środowiska i edukację. Uzupełniające znaczenie mogą mieć także przychody własne generowane przez działalność Geoparku, w tym usługi edukacyjne, wydarzenia, działalność promocyjna, współpraca z sektorem prywatnym czy rozwój oferty geoturystycznej. Przyjęcie wieloźródłowego modelu finansowania ma na celu

zapewnienie ciągłości realizacji działań, zwiększenie zdolności do pozyskiwania środków zewnętrznych oraz stworzenie trwałych podstaw organizacyjnych i ekonomicznych dla funkcjonowania Geoparku Glacjalna Wielkopolska w perspektywie długoterminowej. Poniżej przedstawiono najważniejsze potencjalne źródła finansowania (tab. 12).

Tab.12. Zakładana struktura źródeł finansowania Geoparku

Źródło	Wartość (PLN)	Udział %
Fundusze UE	21 000 000	60%
Środki JST	8 750 000	25%
Środki krajowe	3 500 000	10%
Wkład prywatny	1 750 000	5%
Razem	35 000 000	100%

1. FUNDUSZE EUROPEJSKIE

Fundusze Europejskie dla Wielkopolski (FEW) - perspektywy finansowe 2021–2027 i 2028-2034). Podstawowe źródło finansowania działań realizowanych na poziomie regionalnym. Środowisko i Klimat (Priorytet 2): Działania związane z ochroną bioróżnorodności, rozwojem zielonej infrastruktury oraz adaptacją do zmian klimatu. Włączenie społeczne i kultura (Priorytet 6): Projekty aktywizujące lokalną społeczność wokół geoparku (np. szkolenie lokalnych przewodników, rozwój turystyki społecznej, integracja mieszkańców wokół ochrony dziedzictwa). Geopark chroni m.in. tereny dorzecza Warty, co kwalifikuje się pod małą retencję, ochronę lasów i renaturyzację. Kultura i Turystyka (Priorytet 7/ZIT): Budowa infrastruktury turystycznej (ścieżki edukacyjne, punkty widokowe, tablice informacyjne). Lokalne Grupy Działania (LGD). Ponieważ planowany Geopark leży w bezpośrednim sąsiedztwie Poznania, kluczowe jest tu finansowanie przez Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) dla Metropolii Poznań – samorządy z tego obszaru mają wydzieloną pulę na wspólne projekty turystyczno-ekologiczne. Można także wykorzystać budżety lokalnych stowarzyszeń LGD działających w powiecie poznańskim i gnieźnieńskim. Dysponują one mniejszymi, ale łatwiej dostępnymi grantami (tzw. "małe projekty") na infrastrukturę turystyczną i promocję regionu.

Program FEW może wspierać:

- ochronę i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,
- rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- działania edukacyjne i społeczne,
- cyfryzację usług oraz promocję regionu,
- inwestycje zwiększające atrakcyjność turystyczną i jakość przestrzeni.

Potencjalne zastosowanie w Geoparku:

- budowa centrów edukacji i interpretacji geologicznej,
- tworzenie ścieżek geoturystycznych,
- oznakowanie geostanowisk,
- działania promocyjne i edukacyjne.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko (FEnIKS)

Program wspierający przedsięwzięcia środowiskowe i infrastrukturalne. Może objąć budowę dużego, centralnego Centrum Geoedukacji (na wzór europejskich geoparków), środków można szukać w ogólnopolskim programie Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) pod kątem rozwoju instytucji edukacji ekologicznej.

Możliwe działania:

- ochrona geodziejstwa,
- renaturyzacja terenów,
- infrastruktura turystyczna o niskiej presji środowiskowej,
- rozwiązania adaptacyjne do zmian klimatu.

Program Interreg (współpraca terytorialna)

Źródło finansowania projektów realizowanych we współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej. W kolejnym budżecie UE, aby projekt Geoparku uzyskał wpis do Światowej Sieci Geoparków UNESCO, kluczowe będzie przejście na poziom międzynarodowy.

Możliwe działania:

- wymiana doświadczeń z innymi geoparkami,
- wspólne produkty turystyczne,
- edukacja i promocja dziedzictwa geologicznego,
- projekty badawcze i sieci współpracy.

Program LIFE

Instrument wspierający ochronę środowiska i działania klimatyczne.

Możliwe działania:

- ochrona cennych obszarów,
- ograniczanie presji turystycznej,
- działania edukacyjne i monitoring środowiska.

Program Erasmus+

Źródło finansowania działań edukacyjnych i budowania kompetencji badaczy, studentów, uczniów.

Możliwe działania:

- programy edukacji geologicznej,
- szkolenia przewodników,
- wymiana doświadczeń między instytucjami naukowymi.

2. FUNDUSZE KRAJOWE

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Jedno z kluczowych źródeł finansowania projektów środowiskowych.

Możliwy zakres:

- edukacja ekologiczna,
- ochrona zasobów przyrodniczych,
- infrastruktura środowiskowa,
- działania związane z adaptacją do zmian klimatu.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu (WFOŚiGW)

Finansowanie projektów o zasięgu regionalnym.

Możliwe działania:

- mała infrastruktura turystyczna,
- działania edukacyjne,
- tablice informacyjne,
- projekty ochrony krajobrazu.

Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Wsparcie działań związanych z dziedzictwem i promocją.

Możliwe działania:

- interpretacja dziedzictwa,
- wystawy, imprezy lokalne
- działania popularyzujące historię regionu.

Programy Ministerstwa Sportu i Turystyki

Źródło wsparcia dla rozwoju infrastruktury turystycznej.

Możliwe działania:

- rozwój tras turystycznych,
- infrastruktura obsługi ruchu turystycznego,
- promocja produktów turystycznych.

Programy Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Narodowego Centrum Nauki

Finansowanie komponentów edukacyjnych i badawczych.

Możliwe działania:

- projekty badawcze,
- materiały edukacyjne,
- współpraca z uczelniami.

3. ŚRODKI SAMORZĄDOWE

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Kluczowe źródło wkładu własnego i finansowania działań lokalnych.

Możliwy zakres:

- przygotowanie dokumentacji,
- utrzymanie infrastruktury,
- promocja lokalna,
- funkcjonowanie jednostki zarządzającej, związki i partnerstwa samorządowe.

Mechanizm wspólnego finansowania przedsięwzięć ponadlokalnych.

Możliwy zakres:

- wspólne inwestycje,
- działania promocyjne,
- zarządzanie geoparkiem.

4. FINANSOWANIE PRYWATNE I PARTNERSTWA

Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP). Model umożliwiający realizację wybranych inwestycji przy współudziale sektora prywatnego.

Możliwe działania:

- centra obsługi turystów,
- infrastruktura rekreacyjna,
- obiekty edukacyjne.

Sponsoring i mecenat przedsiębiorstw

Możliwe źródło finansowania wydarzeń i działań promocyjnych.

Przykładowe działania:

- wydarzenia edukacyjne,
- materiały promocyjne,
- wyposażenie punktów edukacyjnych.

Fundacje i granty prywatne

Wsparcie projektów społecznych, edukacyjnych i środowiskowych.

5. PRZYCHODY WŁASNE GEOPARKU

W perspektywie długoterminowej część działalności może być finansowana z dochodów własnych.

Możliwe źródła:

- sprzedaż usług edukacyjnych,
- organizacja wydarzeń i warsztatów,
- sprzedaż wydawnictw i materiałów promocyjnych,
- licencjonowanie marki geoparku,
- opłaty za usługi przewodnickie,
- współpraca z branżą turystyczną,
- projekty badawcze i eksperckie.

Dywersyfikacja źródeł finansowania zwiększy odporność instytucjonalną Geoparku Glacjalna Wielkopolska oraz pozwoli utrzymać ciągłość realizacji działań niezależnie od zmian w dostępności pojedynczych programów wsparcia.

6.4. Trwałość i efektywność finansowa projektu

Zapewnienie trwałości i efektywności finansowej stanowi jeden z kluczowych warunków skutecznej realizacji strategii powstania i rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Osiągnięcie zakładanych celów nie ogranicza się wyłącznie do pozyskania środków na etapie inwestycyjnym, lecz wymaga stworzenia stabilnego modelu finansowania umożliwiającego długoterminowe funkcjonowanie, utrzymanie infrastruktury oraz dalszy rozwój oferty geoparku. Trwałość finansowa projektu oznacza zdolność do utrzymania rezultatów przedsięwzięcia po zakończeniu finansowania zewnętrznego, przy jednoczesnym zachowaniu jakości świadczonych usług i realizacji celów związanych z ochroną geodziejstwa, edukacją oraz rozwojem zrównoważonej turystyki. W praktyce wymaga to budowy systemu zarządzania opartego na przewidywalnych źródłach przychodów, odpowiednim planowaniu

kosztów operacyjnych oraz elastycznym reagowaniu na zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze.

Efektywność finansowa projektu rozumiana jest jako osiągnięcie możliwie najwyższych efektów społecznych, środowiskowych i gospodarczych przy racjonalnym wykorzystaniu dostępnych zasobów. Obejmuje ona zarówno optymalizację kosztów inwestycyjnych i operacyjnych, jak i zwiększanie zdolności do generowania wartości dodanej dla regionu poprzez rozwój geoturystyki, aktywizację lokalnych społeczności, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej oraz tworzenie nowych możliwości współpracy między instytucjami i sektorem prywatnym.

Przyjęty model finansowy Geoparku Wielkopolska Glacjalna zakłada stopniowe przechodzenie od dominacji finansowania zewnętrznego na etapie tworzenia do bardziej zrównoważonej struktury opartej na łączeniu środków publicznych, funduszy projektowych, partnerstw oraz przychodów własnych. Takie podejście ma zapewnić odporność finansową przedsięwzięcia i umożliwić jego stabilne funkcjonowanie w perspektywie długoterminowej.

Po zakończeniu realizacji projektu Geoparku zakłada się:

- utrzymanie Geoparku ze środków JST oraz dochodów własnych,
- rozwój przychodów z turystyki i usług edukacyjnych,
- dalsze pozyskiwanie środków zewnętrznych.

Szacunkowy koszt roczny utrzymania: **2 000 000 PLN**, pokrywany z:

- budżetów samorządowych,
- dochodów własnych,
- projektów i grantów zewnętrznych.

Projekt powstania Geoparku Wielkopolska Glacjalna charakteryzuje się wysoką efektywnością kosztową poprzez:

- wykorzystanie istniejących zasobów i infrastruktury,
- partnerstwo wielu podmiotów,
- efekt synergii między turystyką, edukacją i ochroną środowiska,
- długoterminowy wpływ na rozwój regionalny.

7. MONITORING I EWALUACJA WDRAŻANIA STRATEGII

Skuteczna realizacja długofalowej wizji rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacialna do 2035 roku wymaga wdrożenia stałego i systematycznego systemu monitoringu oraz ewaluacji. System ten nie jest jedynie formalnym wymogiem rozliczania funduszy unijnych (np. FEW czy Interreg), ale przede wszystkim kluczowym narzędziem zarządzania strategicznego. Umożliwia on bieżącą ocenę postępów prac, weryfikację efektywności wydatkowanych środków oraz – co najistotniejsze – elastyczne reagowanie na zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze i przyrodnicze.

7.1. Monitoring Strategii

Monitoring strategii opiera się na ciągłym zbieraniu i analizowaniu danych ilościowych oraz jakościowych, przypisanych do konkretnych celów operacyjnych. W procesie tym wiodącą rolę odgrywa stowarzyszenie, które jako koordynator działań „miękkich” i łącznik między nauką (UAM), samorządem a społecznością lokalną, odpowiada za agregację danych. Stała kontrola wskaźników pozwala na wczesne wykrycie ryzyk (np. nadmiernej antropopresji na geostanowiska) i wdrażanie działań naprawczych.

Poniżej zdefiniowane zostały kluczowe wskaźniki odpowiadające celom operacyjnym strategii Geoparku Wielkopolska Glacialna.

CEL I. OCHRONA I UDOSTĘPNIANIE DZIEDZICTWA PRZYRODNICZEGO

1.1. Identyfikacja, inwentaryzacja i dokumentacja dziedzictwa Geoparku	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba zinwentaryzowanych geostanowisk	szt.
Liczba opracowanych kart dokumentacyjnych	szt.
Powierzchnia obszarów objętych inwentaryzacją	ha
Liczba opracowań naukowych i ekspertyz	szt.
Udział geostanowisk wprowadzonych do bazy GIS	%
1.2. Wzmacnianie ochrony prawnej geodziedzictwa	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba nowych form ochrony przyrody	szt.
Liczba obiektów objętych ochroną prawną	szt.
Powierzchnia terenów objętych ochroną	ha
Liczba przygotowanych dokumentacji ochronnych	szt.

1.3. Integracja ochrony geodziejstwa z planowaniem przestrzennym i polityką rozwoju

Wskaźnik	Jednostka
Liczba dokumentów planistycznych uwzględniających geodziejstwo	szt.
Liczba opinii wydanych do dokumentów planistycznych	szt.
Odsetek gmin uwzględniających zapisy geoparku w strategiach rozwoju	%

1.4. Ograniczanie zagrożeń i przeciwdziałanie degradacji geostanowisk

Wskaźnik	Jednostka
Liczba działań ochronnych i renaturyzacyjnych	szt.
Liczba zidentyfikowanych zagrożeń usuniętych lub ograniczonych	szt.
Odsetek geostanowisk w dobrym stanie zachowania	%
Liczba interwencji dotyczących degradacji	szt.

CEL II. EDUKACJA I BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI PRZYRODNICZEJ**2.1. Rozwój edukacji geologicznej, klimatycznej i środowiskowej**

Wskaźnik	Jednostka
Liczba programów edukacyjnych	szt.
Liczba warsztatów i zajęć terenowych	szt.
Liczba uczestników działań edukacyjnych	osoby
Liczba szkół współpracujących z Geoparkiem	szt.

2.2. Budowanie świadomości ekologicznej i klimatycznej społeczności lokalnych

Wskaźnik	Jednostka
Liczba kampanii społecznych	szt.
Liczba uczestników wydarzeń edukacyjnych	osoby
Poziom znajomości idei Geoparku wśród mieszkańców	%
Liczba działań informacyjnych	szt.

2.3. Tworzenie i rozwijanie infrastruktury edukacyjnej

Wskaźnik	Jednostka
Liczba ścieżek edukacyjnych	szt.
Liczba tablic interpretacyjnych	szt.
Liczba punktów edukacyjnych	szt.
Liczba centrów edukacji geologicznej	szt.

2.4. Wspieranie badań naukowych i popularyzacja wiedzy	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba realizowanych projektów badawczych	szt.
Liczba publikacji naukowych	szt.
Liczba konferencji i seminariów	szt.
Liczba partnerstw z uczelniami	szt.
2.5. Aktywizacja społeczna i wolontariat na rzecz Geoparku	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba wolontariuszy	osoby
Liczba akcji społecznych	szt.
Liczba godzin pracy wolontariackiej	godziny
Liczba uczestników wydarzeń społecznych	osoby

CEL III. ZRÓWNOWAŻONA TURYSTYKA I MARKA GEOPARKU

3.1. Rozwój zrównoważonej turystyki geologicznej i przyrodniczej	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba produktów geoturystycznych	szt.
Liczba ofert turystyki przyrodniczej	szt.
Liczba odwiedzających geopark	osoby/rok
Średnia długość pobytu turysty	godziny/dni
3.2. Udostępnienie geodziejstwa mieszkańcom i turystom. Rozwój infrastruktury turystycznej i interpretacyjnej	
Wskaźnik	Jednostka
Długość nowych szlaków geoturystycznych	km
Liczba punktów widokowych	szt.
Liczba tablic interpretacyjnych	szt.
Liczba obiektów infrastruktury turystycznej	szt.
Liczba odwiedzających geostanowiska	osoby
3.3. Budowa marki i promocja wizerunku Geoparku	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba kampanii promocyjnych	szt.
Liczba publikacji promocyjnych	szt.
Liczba użytkowników strony internetowej	osoby
Liczba obserwujących media społecznościowe	osoby
Rozpoznawalność marki Geopark	%

CEL IV. LOKALNY ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY

4.1. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba przedsiębiorstw współpracujących z Geoparkiem	szt.
Liczba lokalnych produktów certyfikowanych	szt.
Liczba nowych usług turystycznych	szt.
Liczba podmiotów korzystających ze wsparcia	szt.
4.2. Aktywizacja i integracja społeczności lokalnych	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba wydarzeń integracyjnych	szt.
Liczba uczestników wydarzeń	osoby
Liczba inicjatyw oddolnych	szt.
Liczba organizacji zaangażowanych w działania Geoparku	szt.
4.3. Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji mieszkańców	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba szkoleń i kursów	szt.
Liczba uczestników szkoleń	osoby
Liczba osób, które uzyskały nowe kwalifikacje	osoby
Liczba lokalnych przewodników przeszkolonych przez geopark	osoby

CEL V. WSPÓŁPRACA I ZARZĄDZANIE

5.1. Rozwój systemu zarządzania Geoparkiem	
Wskaźnik	Jednostka
Powołanie jednostki zarządzającej	tak/nie
Liczba pracowników i ekspertów zaangażowanych w zarządzanie	osoby
Liczba posiedzeń organów zarządzających	szt.
Liczba przygotowanych raportów monitoringowych	szt.
5.2. Budowa marki i promocja wizerunku gminy	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba wspólnych działań promocyjnych gmin	szt.
Liczba materiałów promujących gminy Geoparku	szt.
Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych	osoby
Zasięg działań promocyjnych	osoby

5.3. Wspieranie współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej	
Wskaźnik	Jednostka
Liczba partnerstw formalnych	szt.
Liczba podpisanych porozumień	szt.
Liczba wspólnych projektów	szt.
Wartość środków pozyskanych w partnerstwach	zł
Liczba instytucji współpracujących z Geoparkiem	szt.
Liczba partnerów zagranicznych Geoparku	szt.

WSKAŹNIKI STRATEGICZNE DLA CAŁEGO GEOPARKU (stan docelowy 2035)

- liczba geostanowisk objętych ochroną – min. 50,
- liczba odwiedzających geopark – min. 50 tys. osób rocznie,
- liczba uczestników działań edukacyjnych – min. 10 tys. osób rocznie,
- liczba partnerów instytucjonalnych – min. 20,
- liczba partnerów zagranicznych – min. 2
- wartość pozyskanych środków zewnętrznych – min. 100 mln zł,
- liczba nowych miejsc pracy związanych z geoturystyką i usługami lokalnymi – min. 100,
- rozpoznawalność marki Geopark Wielkopolska Glacialna wśród mieszkańców powiatu gnieźnieńskiego i poznańskiego – min. 30%,
- członkostwo w krajowej sieci geoparków – tak,
- uzyskanie statusu UNESCO Global Geopark – tak.

Sposób monitorowania

- Ewidencja projektowa stowarzyszenia, odbiory techniczne, mapowanie GIS.
- Inwentaryzacja terenowa, rejestr majątkowy projektu.
- Ekspertyzy naukowe (we współpracy z UAM), monitoring fotograficzny (fotopunkty) oceniający stopień erozji lub dewastacji.
- Listy obecności, rejestracje *online* na wydarzenia, raporty z projektów dotacyjnych.
- Rejestr wydanych certyfikatów i zaświadczeń przez stowarzyszenie.
- Krótkie, cyfrowe ankiety ewaluacyjne (CAWI) dystrybuowane w *social mediach* oraz ankiety terenowe (PAPI) podczas wydarzeń.
- Dane z automatycznych liczników ruchu (pętli indukcyjnych/fotokomórek) na kluczowych szlakach
- Statystyki pobrań aplikacji mobilnej geoparku, geotagowanie w mediach społecznościowych.

- Rejestr umów partnerskich prowadzony przez stowarzyszenie.
- Statystyki odwiedzin strony www (*Google Analytics*), liczba obserwujących w *social mediach*, monitoring mediów (np. Instytut Monitorowania Mediów).
- Karta samooceny (*Self-Evaluation Document*) zgodna z wytycznymi *UNESCO Global Geoparks*.

Organizacja procesu monitoringu

1. **Stworzenie Bazy Danych (Excel/Aplikacja):** Każdy wskaźnik musi mieć przypisaną wartość bazową (stan na dziś) oraz wartość docelową (na rok 2035).
2. **Raport Roczny:** Stowarzyszenie przygotowuje zwięzły, graficzny raport z wdrażania Strategii dla partnerów z wykorzystaniem bazy wskaźników (w tym gmin i UAM).

7.2. Ewaluacja Strategii

Ewaluacja jest procesem systematycznej oceny skuteczności, efektywności, użyteczności i trwałości działań realizowanych w ramach Strategii Rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Jej podstawowym celem jest określenie, w jakim stopniu założone cele strategiczne i operacyjne są osiąganе oraz czy podejmowane działania przynoszą oczekiwane rezultaty dla środowiska przyrodniczego, społeczności lokalnych, gospodarki oraz rozwoju turystyki.

Ewaluacja pełni funkcję wspierającą proces zarządzania strategicznego. Dostarcza informacji niezbędnych do podejmowania decyzji, identyfikacji problemów oraz wprowadzania działań korygujących. Pozwala również ocenić skuteczność wykorzystania środków finansowych, efektywność współpracy pomiędzy partnerami oraz trwałość osiągniętych efektów. W przypadku geoparku szczególne znaczenie ma ocena wpływu realizowanych działań na ochronę geodziejstwa, rozwój edukacji przyrodniczej, wzrost ruchu turystycznego oraz aktywizację społeczno-gospodarczą obszarów wiejskich.

Proces ewaluacji powinien być ściśle powiązany z systemem monitoringu strategii. Dane gromadzone w ramach monitoringu stanowią podstawę do przeprowadzania pogłębionych analiz i formułowania wniosków dotyczących skuteczności realizowanych działań.

W ramach wdrażania Strategii Rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna rekomenduje się prowadzenie trzech poziomów ewaluacji:

1. Ewaluacja bieżąca (*on-going*)

Prowadzona w sposób ciągły przez cały okres realizacji strategii. Jej celem jest monitorowanie postępów wdrażania poszczególnych działań, identyfikacja pojawiających się problemów oraz szybkie reagowanie na zmieniające się uwarunkowania. Wyniki ewaluacji bieżącej powinny być analizowane corocznie wraz z raportami monitoringowymi. Przeprowadzanie regularnej ewaluacji pozwoli na zwiększenie skuteczności zarządzania Geoparkiem, racjonalne wykorzystanie dostępnych zasobów oraz budowanie trwałych podstaw dla ochrony geodziezictwa i zrównoważonego rozwoju regionu. Dzięki temu strategia pozostanie dokumentem aktywnie wspierającym rozwój Geoparku Wielkopolska Glacjalna, a nie jedynie formalnym planem działań.

2. Ewaluacja śródkresowa

Przeprowadzana w połowie okresu obowiązywania strategii, tj. około roku 2030. Jej celem jest ocena stopnia realizacji celów strategicznych i operacyjnych, skuteczności zastosowanych instrumentów oraz aktualności przyjętych kierunków rozwoju. Wyniki ewaluacji śródkresowej mogą stanowić podstawę do aktualizacji strategii oraz dostosowania działań do nowych wyzwań i potrzeb. Połowa okresu Strategii to moment na zewnętrzny audyt i ewentualną korektę celów przed wejściem w kluczową fazę aplikacji do UNESCO.

3. Ewaluacja końcowa

Realizowana po zakończeniu okresu obowiązywania strategii, tj. w roku 2035. Obejmuje kompleksową ocenę osiągniętych rezultatów, wpływu strategii na rozwój obszaru geoparku oraz trwałości uzyskanych efektów. Jej wyniki powinny zostać wykorzystane przy opracowywaniu kolejnej strategii rozwoju oraz planowaniu dalszych działań związanych z funkcjonowaniem Geoparku Wielkopolska Glacjalna.

Ewaluacja Strategii Rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna będzie prowadzona w odniesieniu do wszystkich celów strategicznych, umożliwiając ocenę skuteczności podejmowanych działań oraz stopnia osiągnięcia zakładanych rezultatów. Proces ten będzie realizowany na podstawie wskaźników monitoringu, instytucjonalnych.

Proces ewaluacji według celów strategicznych

Cel strategiczny I. Ochrona i udostępnianie dziedzictwa przyrodniczego

Ewaluacja będzie koncentrowała się na ocenie skuteczności działań związanych z identyfikacją, dokumentacją i ochroną geodziejstwa oraz ograniczaniem zagrożeń dla geostanowisk.

Przedmiot oceny:

- stopień rozpoznania i udokumentowania zasobów geologicznych i geomorfologicznych;
- skuteczność działań ochronnych i prawnych;
- uwzględnianie geodziejstwa w dokumentach planistycznych gmin;
- stan zachowania geostanowisk;
- efektywność działań ograniczających presję antropogeniczną.

Kluczowe pytania ewaluacyjne:

- Czy najcenniejsze elementy geodziejstwa zostały objęte skuteczną ochroną?
- Czy zmniejszyła się skala zagrożeń dla geostanowisk?
- W jakim stopniu geodziejstwo zostało uwzględnione w polityce przestrzennej gmin?

Cel strategiczny II. Edukacja i budowanie świadomości przyrodniczej

Ewaluacja będzie oceniała wpływ działań edukacyjnych na poziom wiedzy mieszkańców, uczniów i turystów oraz skuteczność budowania świadomości ekologicznej i klimatycznej.

Przedmiot oceny:

- liczba i jakość programów edukacyjnych;
- dostępność infrastruktury edukacyjnej;
- skala współpracy z placówkami oświatowymi i uczelniami;
- poziom zaangażowania mieszkańców;
- efektywność działań popularyzujących wiedzę.

Kluczowe pytania ewaluacyjne:

- Czy wzrosła wiedza mieszkańców na temat geodziejstwa regionu?
- Czy oferta edukacyjna odpowiada potrzebom różnych grup odbiorców?
- Czy działania edukacyjne przyczyniają się do wzrostu świadomości ekologicznej?

Cel strategiczny III. Zrównoważona turystyka i marka Geoparku

Ewaluacja obejmuje ocenę rozwoju geoturystyki, jakości infrastruktury turystycznej oraz skuteczności działań promocyjnych.

Przedmiot oceny:

- rozwój produktów geoturystycznych;
- dostępność i jakość infrastruktury turystycznej;
- liczba odwiedzających geopark;
- rozpoznawalność marki Geopark Wielkopolska Glacialna;
- wpływ turystyki na ochronę dziedzictwa przyrodniczego.

Kluczowe pytania ewaluacyjne:

- Czy geopark stał się rozpoznawalnym produktem turystycznym regionu?
- Czy rozwój turystyki odbywa się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju?
- Czy infrastruktura turystyczna odpowiada potrzebom odwiedzających?

Cel strategiczny IV. Rozwój społeczno-gospodarczy obszarów wiejskich

Ewaluacja dotyczy wpływu geoparku na aktywizację społeczną, rozwój przedsiębiorczości oraz wzrost kompetencji mieszkańców.

Przedmiot oceny:

- rozwój lokalnych inicjatyw gospodarczych;
- powstawanie nowych usług i produktów związanych z geoparkiem;
- poziom aktywności społeczności lokalnych;
- efektywność działań szkoleniowych;
- wpływ geoparku na lokalny rynek pracy.

Kluczowe pytania ewaluacyjne:

- Czy geopark przyczynia się do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości?
- Czy mieszkańcy identyfikują się z ideą geoparku i angażują się w jego rozwój?
- Czy działania szkoleniowe zwiększają kompetencje mieszkańców?

Cel strategiczny V. Współpraca i zarządzanie

Ewaluacja realizacji tego celu służy ocenie efektywności systemu zarządzania geoparkiem oraz jakości współpracy pomiędzy partnerami.

Przedmiot oceny:

- funkcjonowanie struktury zarządzania;
- skuteczność koordynacji działań;
- liczba i jakość partnerstw;
- poziom zaangażowania samorządów i instytucji;
- efektywność pozyskiwania środków zewnętrznych.

Kluczowe pytania ewaluacyjne:

- Czy system zarządzania zapewnia sprawną realizację strategii?
- Czy współpraca między partnerami przynosi wymierne efekty?
- Czy geopark skutecznie pozyskuje środki na realizację swoich działań?

Harmonogram ewaluacji

Rodzaj ewaluacji	Termin	Zakres
Ewaluacja bieżąca	corocznie	Ocena realizacji działań i wskaźników
Ewaluacja śródkresowa	2030 r.	Ocena postępów realizacji wszystkich celów strategicznych oraz aktualizacja strategii
Ewaluacja końcowa	2035 r.	Kompleksowa ocena osiągniętych efektów i wpływu strategii na rozwój obszaru geoparku

Wyniki ewaluacji będą wykorzystywane do doskonalenia systemu zarządzania Geoparkiem Wielkopolska Glacjalna, aktualizacji priorytetów rozwojowych oraz przygotowania kolejnych dokumentów strategicznych. Dzięki temu możliwe będzie skuteczne reagowanie na nowe wyzwania oraz zapewnienie trwałości efektów osiągniętych w ramach realizacji Strategii.

8. RYZYKA REALIZACJI STRATEGII

Realizacja Strategii Rozwoju Geoparku Wielkopolska Glacjalna w perspektywie wieloletniej wiąże się z występowaniem różnorodnych czynników mogących wpływać na tempo, skuteczność oraz zakres osiągania założonych celów. Zarządzanie ryzykiem stanowi ważny element planowania strategicznego, pozwalający na identyfikację potencjalnych zagrożeń, ocenę prawdopodobieństwa ich wystąpienia oraz określenie możliwych skutków dla realizowanych działań.

Poniższa analiza ryzyk jest narzędziem wspierającym proces zarządzania strategicznego Geoparkiem. Jej celem jest systematyczna identyfikacja zagrożeń mogących utrudniać realizację celów związanych z ochroną geodziezictwa, edukacją przyrodniczą, rozwojem geoturystyki, aktywizacją społeczno-gospodarczą oraz budową efektywnego systemu zarządzania. Umożliwia ona także określenie działań zapobiegawczych i minimalizujących skutki potencjalnych problemów.

W przypadku Geoparku Wielkopolska Glacjalna szczególne znaczenie mają ryzyka związane z dostępnością środków finansowych, zarządzaniem, ograniczonym zaangażowaniem partnerów lokalnych, niewystarczającą świadomością społeczną dotyczącą wartości geodziezictwa, zmianami przepisów prawnych, presją inwestycyjną na obszary cenne przyrodniczo, skutkami zmian klimatu,. Istotne są również ryzyka organizacyjne wynikające z konieczności koordynacji działań wielu samorządów, instytucji naukowych, organizacji społecznych i podmiotów gospodarczych.

Przy identyfikacji ryzyk zastosowano ocenę dwóch podstawowych parametrów: prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożenia oraz skali jego wpływu na realizację celów strategicznych. Pozwala to na wyodrębnienie ryzyk o znaczeniu krytycznym, wymagających stałego monitorowania i aktywnego zarządzania, a także ryzyk o charakterze umiarkowanym lub niskim, które powinny być okresowo analizowane w ramach systemu monitoringu i ewaluacji strategii.

„Mapa ryzyka” powinna być dokumentem aktualizowanym wraz z postępowaniem realizacji Strategii Geoparku Wielkopolska Glacjalna. Jej wyniki będą wykorzystywane przez podmiot zarządzający Geoparkiem oraz partnerów instytucjonalnych do podejmowania działań ograniczających zagrożenia i zwiększających prawdopodobieństwo osiągnięcia zakładanych efektów rozwojowych, środowiskowych, społecznych i gospodarczych. Dzięki temu możliwe będzie skuteczniejsze wdrażanie idei geoparku oraz zapewnienie trwałości rezultatów w długim okresie. Każde ryzyko zostało ocenione pod kątem Prawdopodobieństwa (P) oraz Wpływu na projekt (W) w skali 1–5 (gdzie 1 oznacza poziom znikomy, a 5 – krytyczny). Iloczyn tych wartości daje Poziom Istotności Ryzyka ($P \times W$), który decyduje o priorytecie działań zapobiegawczych.

1. Ryzyka finansowe i kapitałowe

Ryzyko 1: Nieuzyskanie kluczowego dofinansowania ze środków UE (FEW / FEnIKS / Interreg)

- **Opis:** Odrzucenie wniosków aplikacyjnych stowarzyszenia z powodów formalnych lub silnej konkurencji w konkursach.
- **Prawdopodobieństwo (P): 3 | Wpływ (W): 5 | Istotność (P×W): 15 (Wysokie)**
- **Działania zapobiegawcze:** Budowanie partnerstw z gminami, które mogą występować jako liderzy techniczni projektów; korzystanie z profesjonalnego doradztwa przy pisaniu wniosków; dywersyfikacja źródeł (równoległe aplikowanie do funduszy norweskich, krajowych NFOŚiGW oraz mikrograntów LGD).
- **Plan awaryjny (Plan B):** Podział dużych projektów infrastrukturalnych na mniejsze etapy (tzw. modularyzacja) i realizacja ich metodą gospodarczą lub z mniejszych dotacji lokalnych.

Ryzyko 2: Brak środków na wymagany wkład własny stowarzyszenia

- **Opis:** Konieczność zabezpieczenia od 15% do 30% wartości projektu w gotówce przed uruchomieniem dotacji unijnej.
- **Prawdopodobieństwo (P): 4 | Wpływ (W): 4 | Istotność (P×W): 16 (Wysokie)**
- **Działania zapobiegawcze:** Podpisywanie długoterminowych umów partnerskich z gminami powiatu poznańskiego i gnieźnieńskiego w celu zabezpieczenia dotacji celowych na wkład własny; lobbowanie w NFOŚiGW o preferencyjne pożyczki lub dotacje uzupełniające dla organizacji pozarządowych.
- **Plan awaryjny (Plan B):** Uruchomienie zbiórek publicznych (*crowdfunding*), pozyskanie sponsorów biznesowych (CSR) lub realizacja projektów wyłącznie w partnerstwach, gdzie wkład finansowy w całości pokrywa samorząd (gmina/powiat).

2. Ryzyka formalno-prawne i instytucjonalne

Ryzyko 3: Konflikty własnościowe i brak zgód na dysponowanie nieruchomościami

- **Opis:** Brak zgody prywatnych właścicieli gruntów, Lasów Państwowych lub innych podmiotów na poprowadzenie ścieżek edukacyjnych przez tereny o wysokich walorach glacialnych.

- **Prawdopodobieństwo (P): 4 | Wpływ (W): 4 | Istotność (P×W): 16 (Wysokie)**
- **Działania zapobiegawcze:** Przeprowadzenie pełnego audytu geodezyjnego i własnościowego na etapie koncepcyjnym; wczesne, formalne rozmowy z Nadleśnictwami oraz wpisywanie planowanych szlaków do Lokalnych Planów Zagospodarowania Przestrzennego (LPZP) gmin.
- **Plan awaryjny (Plan B):** Zmiana przebiegu szlaków turystycznych na grunty komunalne (gminne) lub drogowe; wykorzystanie wirtualnych punktów geostanowisk (rozszerzona rzeczywistość – AR) w miejscach, gdzie fizyczny wstęp jest zablokowany.

Ryzyko 4: Restrykcyjne obostrzenia środowiskowe

- **Opis:** Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (RDOŚ) lub nadleśnictwo odmawia zgody na montaż infrastruktury turystycznej ze względu na ochronę przyrody ożywionej lub niszczenie form terenu.
- **Prawdopodobieństwo (P): 3 | Wpływ (W): 4 | Istotność (P×W): 12 (Średnie)**
- **Działania zapobiegawcze:** Ścisła współpraca z naukowcami UAM już na etapie projektowania kładek i tablic; stosowanie wyłącznie certyfikowanych, naturalnych materiałów (drewno, kamień); projektowanie infrastruktury wokół stref ścisłej ochrony, a nie w ich centrum.
- **Plan awaryjny (Plan B):** Przeniesienie ciężaru infrastruktury (punkty widokowe, tablice) na strefę buforową (otulinę) np. rezerwatu, pozostawiając rdzeń chroniony w stanie nienaruszonym.

3. Ryzyka społeczne i kompetencyjne

Ryzyko 5: Opór lokalnej społeczności ("*Nimby*" – *Not In My Back Yard*)

- **Opis:** Protesty mieszkańców obawiających się masowej turystyki, hałasu, braku miejsc parkingowych lub ograniczeń w dysponowaniu własnymi działkami z powodu utworzenia Geoparku.
- **Prawdopodobieństwo (P): 3 | Wpływ (W): 3 | Istotność (P×W): 9 (Średnie)**
- **Działania zapobiegawcze (Mitygacja):** Prowadzenie transparentnych konsultacji społecznych przed wdrożeniem każdego etapu; edukowanie mieszkańców o korzyściach ekonomicznych (agroturystyka, wzrost cen usług, promocja regionu); włączanie lokalnych liderów w struktury stowarzyszenia.
- **Plan awaryjny (Plan B):** Korekta granic geoparku z ominięciem najbardziej konfliktowych obszarów urbanistycznych; stworzenie systemu korzyści (np. darmowe szkolenia przewodnickie dla mieszkańców).

Ryzyko 6: „Wypalenie” liderów stowarzyszenia i brak ciągłości kadrowej

- **Opis:** Realizacja strategii do 2035 roku to ponad dekada pracy. Ryzykiem jest odejście kluczowych osób i brak rąk do pracy przy projektach "miękkich".
- **Prawdopodobieństwo (P): 4 | Wpływ (W): 3 | Istotność (P×W): 12 (Średnie)**
- **Działania zapobiegawcze (Mitygacja):** Profesjonalizacja stowarzyszenia – dążenie do zatrudnienia etatowych koordynatorów finansowanych z kosztów pośrednich projektów UE, stała rekrutacja młodych kadr (np. studentów geografii i geologii UAM poprzez system praktyk).
- **Plan awaryjny (Plan B):** Przekazanie części obowiązków zarządczych powołanemu celowo związkowi międzygminnemu (struktura samorządowa), w którym stowarzyszenie pełni funkcję wyłącznie doradczą (Rada Programowa).

4. Ryzyka operacyjne i środowiskowe**Ryzyko 7: Nadmierna, niekontrolowana antropopresja (*overtourism*)**

- **Opis:** Sukces marketingowy Geoparku przyciąga zbyt wielu turystów w jednym czasie, co prowadzi do rozjeżdżania ścieżki, niszczenia form glacjalnych i zaśmiecania terenu.
- **Prawdopodobieństwo (P): 3 | Wpływ (W): 4 | Istotność (P×W): 12 (Średnie)**
- **Działania zapobiegawcze:** Projektowanie systemów tzw. rozpraszania ruchu turystycznego (tworzenie alternatywnych, równie atrakcyjnych pętli szlaków); budowanie dedykowanych parkingów zaporowych na obrzeżach geoparku.
- **Plan awaryjny (Plan B):** Wprowadzenie okresowych lub ilościowych limitów wejść na najbardziej wrażliwe geostanowiska (np. rezerwacja wejść online na teren kraterów Morasko w weekendy wiosenno-letnie).

Wszystkie ryzyka o istotności powyżej 12 punktów (R1, R2, R3) wymagają wnikliwej analizy i działań w ramach prac Stowarzyszenia.

Literatura i źródła informacji

1. Aleksandrowicz Z., Miśkiewicz M., 2007. Światowa Sieć Narodowych Geoparków UNESCO (procedura tworzenia). Chrońmy Przyrodę Ojczystą, 63 (2).
2. Aleksandrowicz Z., Miśkiewicz M., 2016. Geopark – od idei do realizacji, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Chrońmy Przyrodę Ojczystą, 72 (4).
3. Bryson J. M., 2004. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations. A Guide to Strengthening and Sustaining Organizational Achievement. Jossey--Bass, San Francisco.
4. Ewaluacja ex-post. Teoria i praktyka badawcza (red. A. Haber). Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Warszawa 2007.
5. Gawroński H., 2010. Zarządzanie strategiczne w samorządach lokalnych. Oficyna Wolter Kluwer, Warszawa.
6. Góry i Pogórze Kaczawskie – Światowy Geopark UNESCO Kraina Wygasłych Wulkanów. <https://www.gorykaczawskie.pl/geopark/>
7. Geopark Świętokrzyski. <https://geopark.pl/>
8. Geopark – Łuk Mużakowa. <https://leknica.pl/geopark-luk-muzakowa/>
9. Kaczmarek T., 2018. Soft planning for soft spaces. Concept of Poznań metropolitan area development – a case study. Miscellanea Geographica, 22(4).
10. Krajobraz naturalny i kulturowy Pojezierza Gnieźnieńskiego i Równiny Wrzesińskiej. Przewodnik po geostanowiskach w gminach Łubowo, Kostrzyn, Pobiedziska i Czarniejewo. Stowarzyszenie Geopark Wielkopolski, 2026.
11. Majecka, A., Wiśniewska, M., 2011. Geoparki jako nowe narzędzie rozwoju turystyki. Idea promowania georóżnorodności, aktualne problemy i wyzwania. Turystyka i Hotelarstwo, 18, 117-137.
12. Nadleśnictwo Czarniejewo. <https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-czarniejewo/ochrona-przyrody>

13. Noworól A., 2007. Planowanie rozwoju terytorialnego w skali regionalnej i lokalnej. Wyd. UJ, Kraków.
14. Strategia rozwoju aglomeracji poznańskiej, Metropolia Poznań 2020, 2011, Centrum Badań Metropolitalnych UAM, Poznań.
15. Strzyż M., 2020. Geoparki jako otwarte muzea dziedzictwa geologicznego w procesie podnoszenia atrakcyjności turystycznej terenów zurbanizowanych. Studia Miejskie 16.
16. UNESCO International Geoscience and Geoparks Programme,
<https://www.unesco.org/en/iggp/geoparks>
17. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.
18. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.